

19207

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**CİP ve POYRAZ KÖYLERİNDE (ELAZIG)
NÜFUS, YERLEŞME ve ZİRAAT**

(Yüksek Lisans Tezi)
Coğrafya Anabilim Dalı

Seiçuk HAYLI
Beşeri ve İktisadi Coğrafya
Araştırma Görevlisi

Y. S.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

TEZ YÖNETİCİSİ : PROF. DR. H. HİLMİ KARABORAN

OCAK-1990
ELAZIG

ÖNSÖZ

Kırsal yörelerin coğrafi, fiziki, sosyal, kültürel ve ekonomik yönden araştırılması ve bu yörelerin ihtiyaçlarının tespit edilmesi, ekonomik ve sosyal kalkınma ilkesi önde tutulan ülkemizde, ön sırayı almaktadır. Ülkemizin sosyal, kültürel, coğrafik ve ekonomik yapısını geliştirme gayretlerine bilim adamlarımızın ve araştırmacıların katkısını sağlamak ve ülkemizin ihtiyaç duyduğu çeşitli araştırma alanlarını çok iyi tespit etmek, eğitim imkanlarının bu yönlerde yoğunlaştırmak ve imkanları sınırlı yörelerde yaygın hale getirmek çok önemlidir. Ayrıca; araştırmacılarımızın sosyo-kültürel ve ekonomik kalkınma ile coğrafya araştırmalarına, toplum kalkınmasına etkili bir şekilde katılabilmesi için uygun bir organizasyon kurulması, yani teşkilatlanma şarttır.

Bu gibi yörelere yapılacak yatırımların amacına ulaşması için, öncelikle bu yerlerin çok iyi tanımlanması fikri ışığı altında başlattığımız bu çalışmada; Elazığ ili merkez ilçeye bağlı Cip ve Poyraz köylerinin nüfus, yerleşme ve ziraat özelliklerini birlikte ele alıp, karşılaştırarak incelemeye çaba sarfettik. Elimizden geldiği kadarıyla, incelemeye konu olan bu köyleri, insan-çevre ilişkileri çerçevesinde ele alarak sahip oldukları ve ihtiyaç duydukları noktaları yansıtmaya çalıştık.

Binlerce köyümüzden sadece ikisi de olsa, bu güne kadar, coğrafyacılar tarafından incelenmiş olan köylerimize yenilerinin eklenmesi, şüphesiz önemlidir. Bölgemize yönelik bu tür çalışmalarını fırsat buldukça sürdürmeye çalışacağız.

Bu konuda tarafımızdan yapılan ilk çalışma olmasından dolayı, pek çok eksik ve hatanın olabileceğini bilmekte, fakat bunun hoşgörüsü ile karşılanacağını ümit etmekteyiz.

II

Çalışma sahasının belirlenmesinde ve başlangıcından sonuna kadar her konuda yardımlarını esirgemeyen ve çalışmanın bilimsel sorumluluğunu üzerine alma zahmetine katlanan Sayın Hocam Prof. Dr. H. Hilmi KARABORAN'a teşekkürlerimi sunarım.

Çalışma boyunca görüşlerinden sürekli faydalandığım ve fikirleriyle destek olan Sayın Hocam Y. Doç. Dr. Saadettin TONBUL'a , her iki köyde beni kendi köylülerinden biri olarak kabul eden ve çeşitli konularda yardımcı olan her iki köy halkına, ayrıca, bu çalışmanın çeşitli aşamalarında büyük yardımlarını gördüğüm değerli arkadaşlarım Seyfettin ÇAKMAK, Nejdet KAYALI, Fahrettin GÖĞTAŞ'a ve eşime teşekkürü borç bilirim.

Ocak 1990-ELAZIĞ

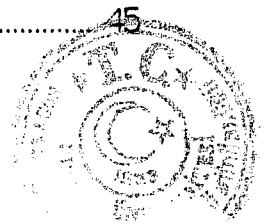
Selçuk HAYLİ

III

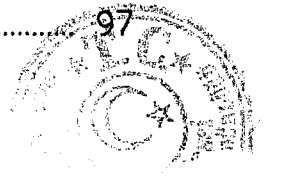
İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖNSÖZ	I
İÇİNDEKİLER	III
ŞEKİLLER LİSTESİ	VI
TABLolar LİSTESİ	VIII
1. GİRİŞ	1
1.1. CİP ve POYRAZ KÖYLERİNİN KONUMU, SINIRLARI ve GENEL ÖZELLİKLERİ	1
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI, METOD ve MALZEME	3
1.3. FİZİKİ COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ	6
2. NÜFUS ÖZELLİKLERİ	17
2.1. NÜFUS ARTIŞLARI	17
2.2. NÜFUS HAREKETLERİ	24
2.2.1. Doğumlar ve Ölümler	24
2.2.2. Göçler	26
2.2.2.1. Dış Göçler	27
2.2.2.2. İç Göçler	27
2.3. NÜFUSUN CİNSİYET ve YAŞ YAPISI	31
2.4. NÜFUSUN KÜLTÜREL DURUMU	36
2.5. NÜFUSUN SAĞLIK ve BESLENME DURUMU	39
2.6. NÜFUSUN DAĞILIŞI ve YOĞUNLUKLARI	41
3. YERLEŞME ÖZELLİKLERİ	44
3.1. GENEL BAKIŞ	44
3.2. ARAŞTIRMA SAHASININ TARİHİ COĞRAFYASI ve KÜLTÜR YÖRESİ DEĞİŞİKLİĞİ	45

IV

3.3. YERLEŞME ŞEKLİ ve NEDENLERİ	50
3.3.1. Fiziki Faktörler	51
3.3.2. Beşeri Faktörler	52
3.4. MESKENLER	53
3.4.1. Yapı Malzemesine Göre Meskenler	54
3.4.2. Yapı Şekli ve Fonksiyonlarına Göre Meskenler	57
4. ZİRAAT ÖZELLİKLERİ	62
4.1. TARIMIN GENEL ÖZELLİKLERİ	62
4.1.1. Tarımda Sulama, Gübreleme ve Tarımda Mekanizasyon	65
4.1.2. Parsel Şekli ve Büyüklükleri	71
4.1.3. Mülkiyet Durumu	76
4.2. TARIM ALANLARININ DAĞILIŞI	79
4.3. TARIM ÜRÜNLERİ ve ÜRETİM MİKTARLARI	82
4.3.1. Tahıllar	82
4.3.2. Nohut	84
4.3.3. Sebzeler	85
4.3.4. Meyve Bahçeleri	86
4.3.5. Bağlar	88
4.3.6. Şeker Pancarı	90
4.3.7. Yonca	93
4.3.8. Kavaklıklar	93
4.4. HAYVANCILIK	94
4.4.1. GENEL BAKIŞ	94
4.4.2. Yetiştirilen Hayvan Türleri ve Alınan Ürün Miktarları	96
4.4.2.1. Büyükbaş Hayvanlar	96
4.4.2.2. Küçükbaş Hayvanlar	96
4.4.2.3. Kümes Hayvanları	97

5. DİĞER EKONOMİK FAALİYETLER	98
6. SONUÇ	101
KAYNAKLAR	114
UYGULANAN ANKET ÖRNEĞİ	121
FOTOĞRAFLAR	124

ŞEKİLLER LİSTESİ

- Şekil 1 : Lokasyon Haritası
- Şekil 2 : Cip ve Poyraz Köyleri ve Yakın Çevresinin Topoğrafya Haritası
- Şekil 3 : Cip ve Poyraz Köylerinin Sınırları
- Şekil 4 : Cip ve Poyraz Köyleri ve Çevresinin Morfografya Haritası
- Şekil 5 : Cip Çayının (Cip Barajı Girişi) Yıllık Akım Grafiği (1975-1982)
- Şekil 6 : Elazığ'da Sıcaklığın Aylık Gidişi
- Şekil 7 : Ortalama Donlu Günler Sayısının Yıl içinde Aylara Dağılışı
(1937-1980)
- Şekil 8 : Yıllık Ortalama Yağış Tutarının Mevsimlere Dağılışı
- Şekil 9 : Elazığ'da Yıllık Yağış Miktarının Aylara Dağılışı (1929-1981)
- Şekil 10 : Elazığ'ın Su Bilançosu Diyagramı
- Şekil 11 : İnceleme Sahası ve Yakın Çevresinin Toprak Haritası
- Şekil 12 : Erkek-Kadın ve Toplam Nüfus Miktarının Yıllara Göre Gidişi
(1935-1985)
- Şekil 13 : Cip ve Poyraz Köylerinde Nüfusun Seyri (1935-1989)
- Şekil 14 : Cip Köyü Nüfusunun Geniş Aralıklı Gruplandırılması (1989)
- Şekil 15 : Poyraz Köyü Nüfusunun Geniş Aralıklı Gruplandırılması (1989)
- Şekil 16 : Cip ve Poyraz Köylerinin Nüfus Piramitleri (1989)
- Şekil 17 : Elazığ, Bingöl, Tunceli İllerindeki Ortaçağ Merkezlerini
Gösteren Harita
- Şekil 18 : Harput Sancağının 1518'deki İdari Bölünüş Haritası
- Şekil 19 : Harput Sancağının 1523'deki İdari Bölünüş Haritası
- Şekil 20 : Cip Köyü Yerleşim Planı
- Şekil 21 : Poyraz Köyü Yerleşim Planı

VII

Şekil 22 : Tarım ve Hayvancılığı Birlikte Yürüten Bir Aileye Ait İki Katlı Konut Planı

Şekil 23 : Alt Katı Ahır ve Samanlığa Ayrılmış İki Katlı Bir Konut Planı

Şekil 24 : Tarım Dışı Faaliyet Gösteren Bir Aileye Ait Tek Katlı Konut Planı

Şekil 25 : Poyraz Köyünde Önceleri İpekböcekçiliği İçin Kullanılan, Sonradan Bölünerek Ev Haline Getirilen İki Katlı Konut Planı

Şekil 26 : Araştırma Sahamızdaki Arazilerin Ziraat Değerleri Bakımından Bölünüşü

Şekil 27 : Cıp Köyü Parsel Büyüklüklerinin Toplam Parsel Sayısı İçindeki Oranları

Şekil 28 : Cıp Köyü Parsel Gruplarının Kapladıkları Alanların Toplam Araziye Oranları

Şekil 29 : Poyraz Köyü Parsel Büyüklüklerinin Toplam Parsel Sayısı İçindeki Oranları

Şekil 30 : Poyraz Köyü Parsel Gruplarının Kapladıkları Alanların Toplam Araziye Oranları

Şekil 31 : Cıp Köyünde En Büyük, En Küçük ve Orta Büyüklükteki Mülkiyetler (1989)

Şekil 32 : Poyraz Köyünde En Büyük, En Küçük ve Orta Büyüklükteki Mülkiyetler (1989)

Şekil 33 : Cıp köyü Arazisinin Faydalanma Bakımından Bölünüşü (1989)

Şekil 34 : Poyraz köyü Arazisinin Faydalanma Bakımından Bölünüşü (1989)

Şekil 35 : Cıp Köyü Arazi Kullanılış Haritası (1989)

Şekil 36 : Poyraz Köyü Arazi Kullanılış Haritası (1989)

Şekil 37 : Cıp Köyünde Şeker Pancarı Münavebe Sahaları

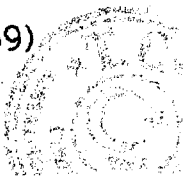

VIII

TABLolar LİSTESİ

- Tablo 1 : Cip ve Poyraz Köylerinin Sayım Dönemlerindeki Nüfusları
- Tablo 2 : Cip ve Poyraz Köylerinde Sayım Dönemlerine Göre Nüfus Artış Oranları
- Tablo 3 : Cip ve Poyraz Köylerinde Sayım Yıllarına Göre Cinsellik Oranları
- Tablo 4 : Cip ve Poyraz Köyleri Nüfusunun Geniş Aralıklı Gruplandırılması (1989)
- Tablo 5 : Cip ve Poyraz Köyleri Nüfusunun Dar Aralıklı Gruplandırılması (1989)
- Tablo 6 : Cip ve Poyraz Köylerinde 0-7 Yaş Grubu Sonrası Nüfusun Eğitim Kademelerine Göre Dağılışı (1989)
- Tablo 7 : Cip ve Poyraz Köylerinde Nüfus Yoğunlukları
- Tablo 8 : Cip ve Poyraz Köylerinde, Konutlarda, Çeşitli Duvar Malzemelerinin Kullanım Oranları
- Tablo 9 : Cip ve Poyraz Köylerinde Konutlarda, Çeşitli Çatı Örtü Malzemelerinin Kullanım Oranları
- Tablo10 : Cip ve Poyraz Köylerinde Çatı Şekline Göre Konutların Oranları
- Tablo11 : Cip ve Poyraz Köylerinde Oda Sayılarına Göre Konutların Oranları
- Tablo12 : Cip Köyünde Parsel Büyüklükleri ve Kapladıkları Alanlar
- Tablo13 : Poyraz Köyünde Parsel Büyüklükleri ve Kapladıkları Alanlar
- Tablo14 : Cip Köyünde Arazi Varlığına Göre Aile Sayıları ve Toplam Arazi İçindeki Oranları
- Tablo15 : Poyraz Köyünde Arazi Varlığına Göre Aile Sayıları ve Toplam Arazi İçindeki Oranları
- Tablo16 : Cip Köyü Arazisinin Faydalanma Bakımından Bölünüşü (1989)
- Tablo17 : Poyraz Köyü Arazisinin Faydalanma Bakımından Bölünüşü (1989)

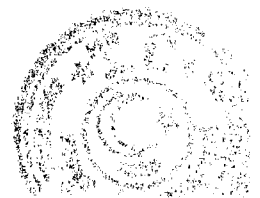

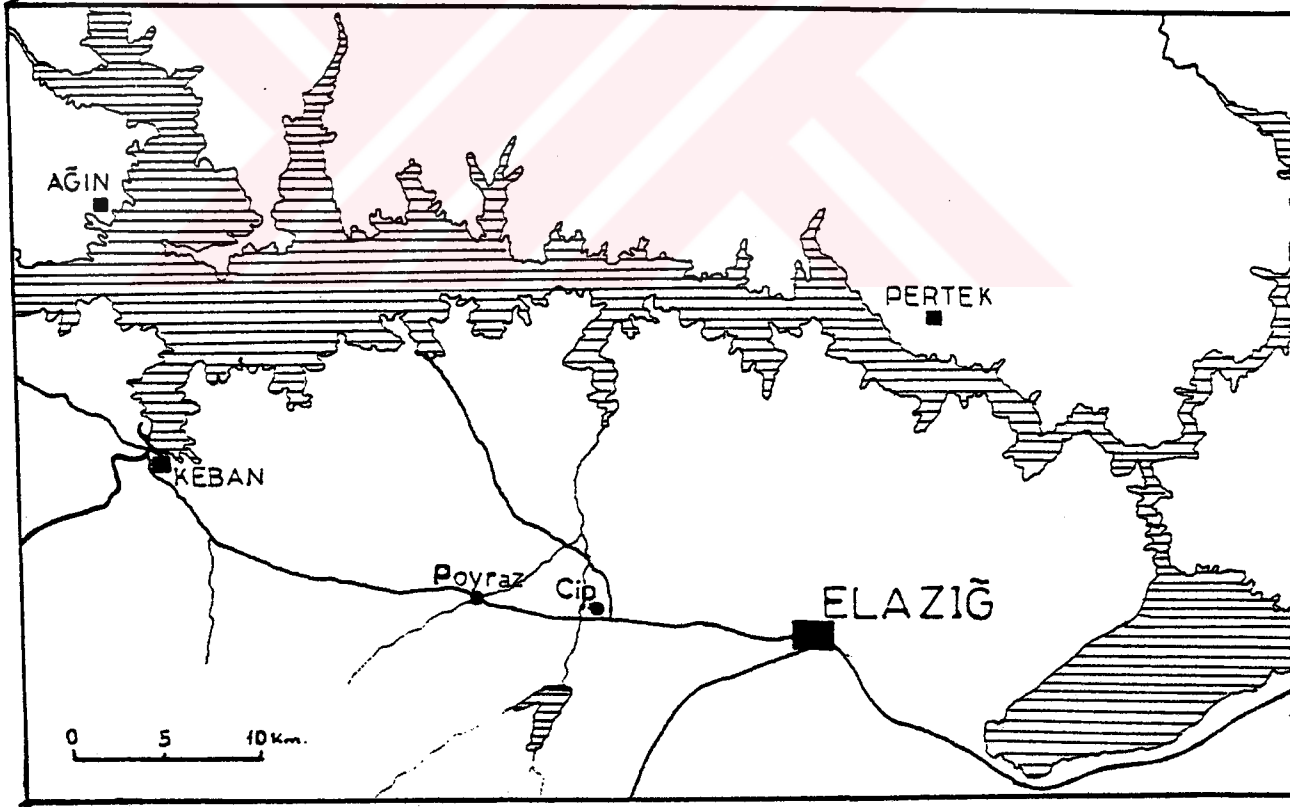
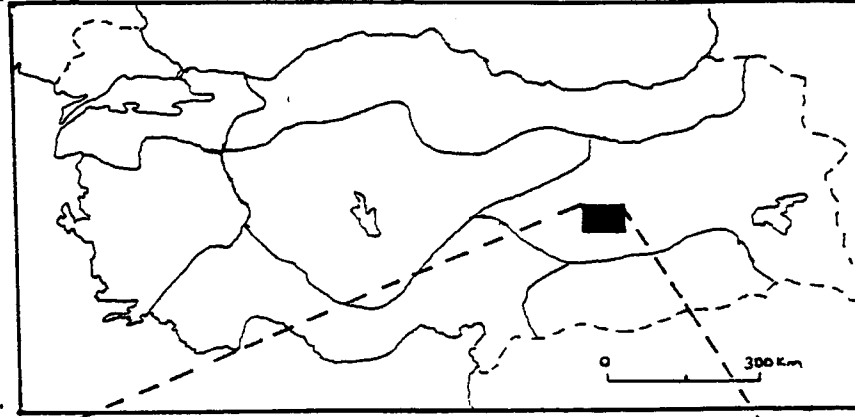
1. GİRİŞ

Kırsal yörelerin coğrafi, fiziki, sosyal, kültürel ve ekonomik yönden araştırılması ve bu yörelerin ihtiyaçlarının tespit edilmesi, ekonomik ve sosyal kalkınma ilkesi önde tutulan ülkemizde, ön sırayı almaktadır. Ülkemizin sosyal, kültürel, coğrafi ve ekonomik yapısını geliştirme gayretlerine bilim adamlarımızın ve araştırmacıların katkısını sağlamak ve ülkemizin ihtiyaç duyduğu çeşitli araştırma alanlarını çok iyi tespit etmek, eğitim imkanlarının bu yönlerde yoğunlaştırmak ve imkanları sınırlı yörelerde yaygın hale getirmek çok önemlidir. Ayrıca; araştırmacılarımızın sosyo-kültürel ve ekonomik kalkınma ile coğrafya araştırmalarına, toplum kalkınmasına etkili bir şekilde katılabilmesi için uygun bir organizasyon kurulması, yani teşkilatlanma şarttır (KARABORAN, 1987a, s.43).

1.1. CİP ve POYRAZ KÖYLERİNİN KONUMU, SINIRLARI ve GENEL ÖZELLİKLERİ

Araştırmamıza konu teşkil eden köylerden Poyraz, Elazığ ili, merkez ilçeye bağlı bir bucak merkezidir. Cip köyü ise Poyraz bucağına bağlı olan 20 köyden birisidir. Her iki köy de Elazığ batısında, Elazığ-Keban karayolu üzerinde birbirine komşu durumunda ve Kuzova'nın orta kesiminde yer almaktadırlar. Cip köyünün Elazığ şehir merkezine uzaklığı 12 km, Poyraz'ın şehir merkezine uzaklığı ise, 17 km' dir(Şekil 1). Denizden yükseltilerine gelince; Cip 1005 metre, Poyraz 1060 metrede yer alırlar. Cip köyü, Kuzova'nın en alçak kesimini oluşturan Sarini çayının hemen doğu kenarında kurulmuş olduğundan, Poyraz köyüne göre 55 metre daha alçaktadır (Şekil 2).

Şekil:1- LOKASYON HARİTASI

Cip köyünün; kuzeyinde, Uzuntarla (Erzürük), kuzeydoğusunda Şahinkaya (Hulvenk), doğu ve güneydoğusunda Sarıçubuk (Bizmişen), güneyinde Harmantepe (Çorçuk), batısında Poyraz, batı ve kuzeybatısında ise Pelte köyleri yer alır. Poyraz köyünün ise; kuzeydoğu ve doğusunda Pelte, doğusunda Cip, güneyinde Beşik, güneybatısında Sün, batısında Akmezra ve kuzeybatısında ise Alpagut köyleri komşu bulunurlar(Şekil 2 ve 3).

Cip köyünün toplam yüzölçümü, 11156 dekar (yaklaşık 11.2 km²), Poyraz köyünün yüzölçümü ise, 8097 dekar (yaklaşık 9 km²) dir.

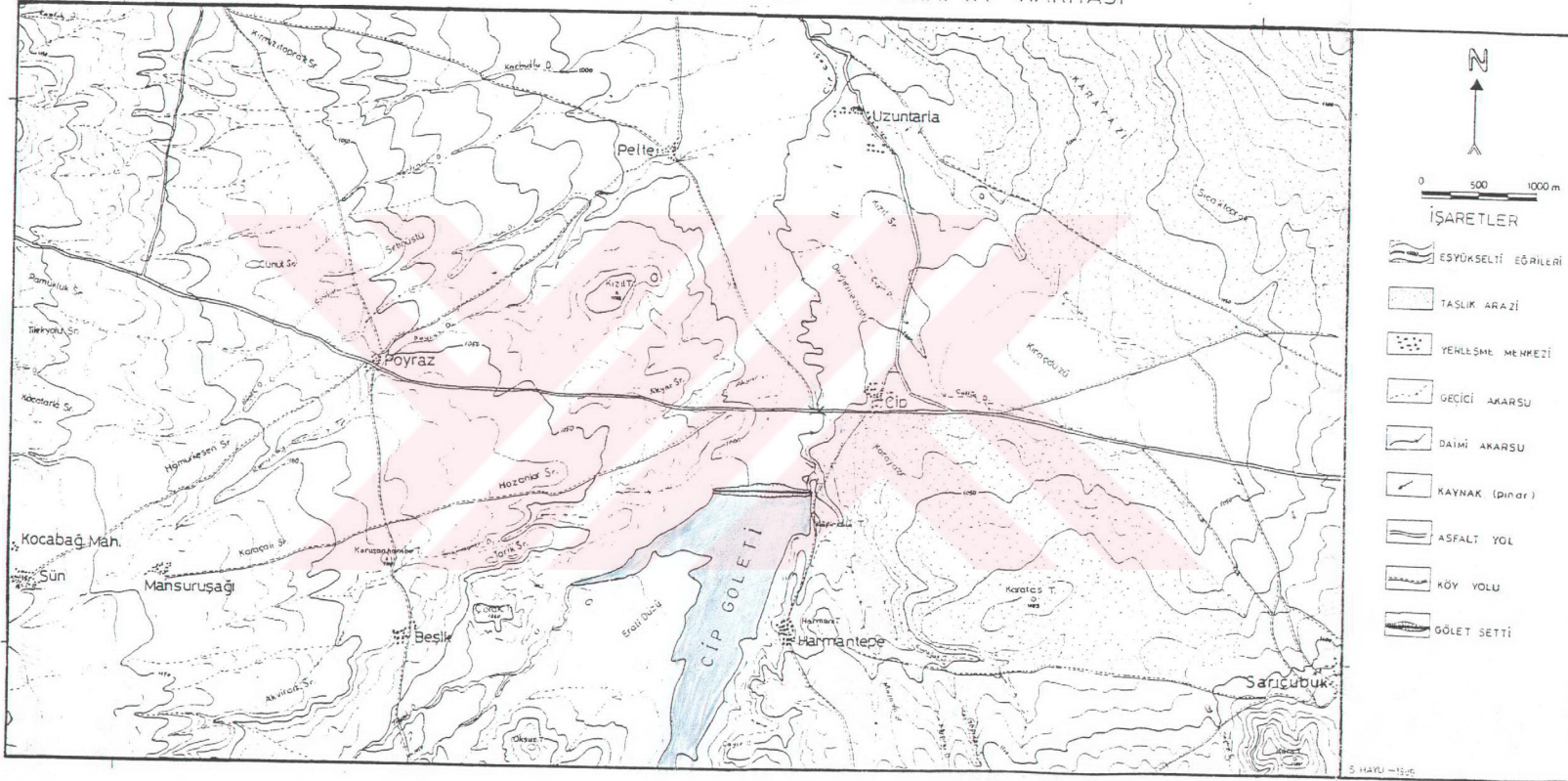
Her iki köyün nüvesini oluşturan yerler, küme köy özelliği göstermelerine rağmen aslında birer yolboyu köyü karakterini taşımaktadırlar. Bu şekil içinde, toplu yerleşme şekli arzederler. Fakat yayılmaya elverişli ova köyleri olduklarından daha sonra yapılan yazlık meskenler sebebiyle, Cip köyünde özellikle doğuya doğru, Poyraz köyünde ise hemen her yöne doğru yayılma görülmüştür. Gevşek dokulu yerleşme şekline doğru olan bu gidiş, Poyraz köyünde daha belirgindir.

Meskenler, şekil ve malzeme bakımından oldukça çeşitlilik gösterir. Doğu Anadolu köyleri mesken özelliklerini taşıyan meskenlerin yanında, çok güzel ve şehir meskenleri özelliğini taşıyanlar da vardır. Ev ve eklentileri, ailelerin hakim iktisadi faaliyetlerini yansıtacak karakterdedirler ve ailelerin maddi seviyelerine göre görünümleri değişmektedir.

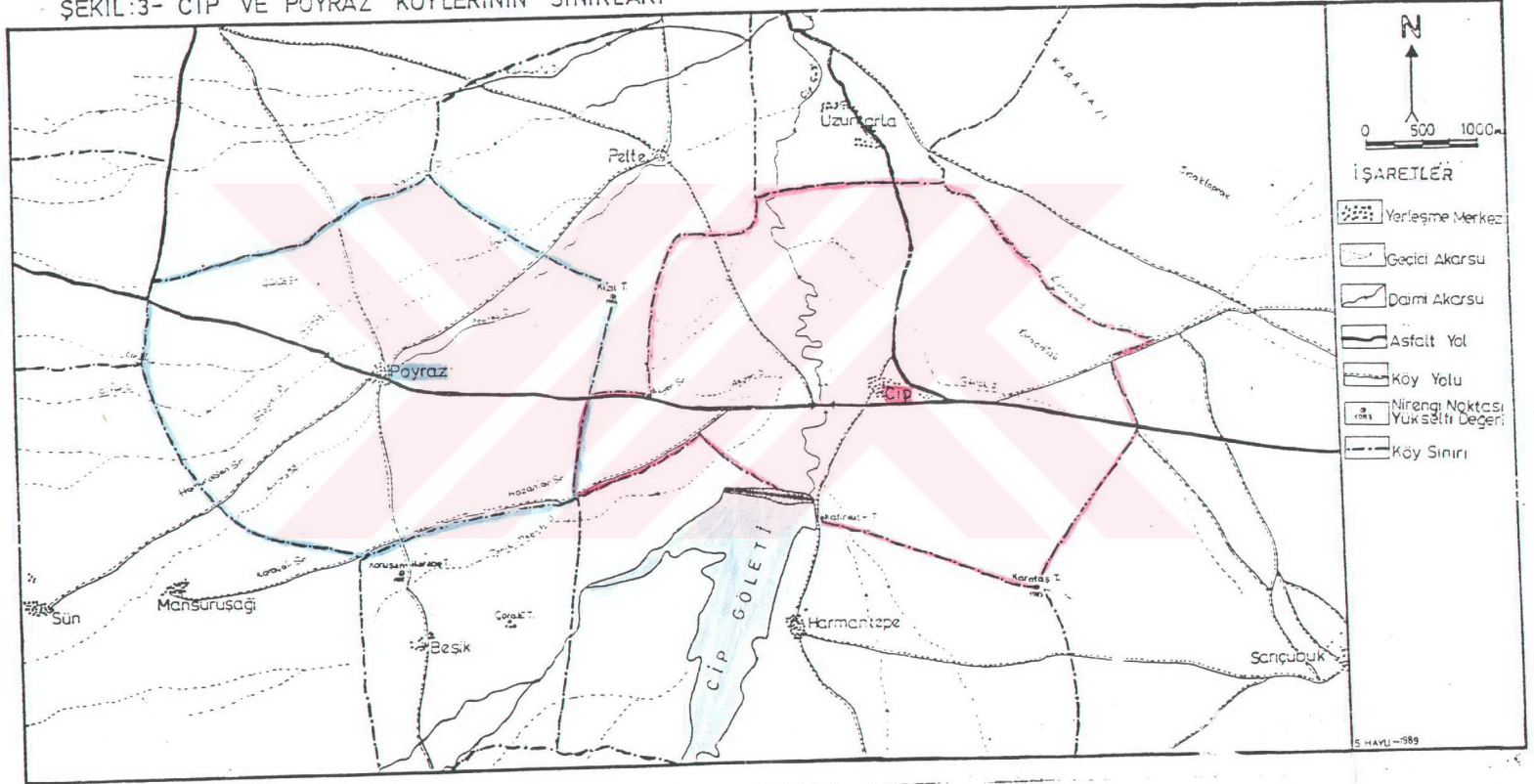
Her iki köyde; halkın temel geçim kaynağını tarım faaliyetleri oluşturmalarına rağmen, tarım dışı faaliyetlerle uğraşanların sayısı da oldukça fazladır. Nitekim Cip köyünde nüfusun %40.9'u, Poyraz köyünde ise nüfusun %15.8'i tarım dışı faaliyetlerle uğraşmaktadır. Hayvancılık faaliyetleri ise oldukça sınırlıdır. Köy-Tür'e ait, Cip köyünde 5 adet ve Poyraz'daki 1 adet tavuk çiftliği hariç tutulursa, yürütülen hayvancılık faaliyetleri ticari

ŞEKİL:2-CİP VE POYRAZ KÖYLERİ VE YAKIN ÇEVRESİNİN TOPOĞRAFYA HARİTASI

ŞEKİL:3- CİP VE POYRAZ KÖYLERİNİN SINIRLARI

amaçtan çok ailelerin kendi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yapılmaktadır.

Cip köyünün 1989 nüfusu; 770 kişi^(*), Poyraz'ın nüfusu ise yalnızca 265 kişidir^(**). Poyraz bucağına bağlı 20 köy içinde, nüfus itibarıyla Cip köyü 2., Poyraz köyü ise 7. sırada yer almaktadır.

Hane sayılarına gelince; Cip köyünde 136, Poyraz köyünde ise 85 hane vardır. Cip köyündeki 136 hanenin 70'ini Keban Barajı suları altında kalan ve arazileri istimlak edilen Çemişgezek İlçesinin çeşitli köylerinden gelip Cip köyüne yerleşen Keban Barajı göçmenleri oluşturur^(***). Poyraz köyünde ise 85 hanenin sadece 10 hanesi göçmenlere aittir.

Her iki köyümüzden yurt dışına çok az miktarda geçici göç vardır. Diğer illere yapılan göçlerin miktarları geçmişte yıldan yıla artıp eksilmesine rağmen, son yıllarda çok zayıflamıştır. En önemli göç şekli, her iki köyümüz ile Elazığ arasında mevsimlik olarak yapılan göçlerdir.

Ulaşım bakımından, daha önce bahsettiğimiz gibi Elazığ'a pek uzak olmamaları ve Elazığ-Keban karayolu üzerinde bulunmaları sebebiyle elverişli imkanlara sahiptir. Ticaret bağlantıları sadece Elazığ şehir merkezindedir.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI, METOD ve MALZEME

Bilindiği gibi, yerleşme coğrafyası çerçevesinde yerleşmeler, kırsal yerleşmeleri ve şehir yerleşmeleri olmak üzere iki bölümde incelenmektedir.

(*) 381'i erkek (%49.5), 389'u kadın (%50.5)

(**) 134'ü erkek (%50.5), 131'i kadın (%49.5)

(***) Cip köyünün göçmen aldığı Çemişgezek'in çeşitli köylerinin adları "Göçler" bölümünde belirtilmiştir.

Bu araştırmanın esasını, kır yerleşmelerinin belirgin özelliklerini gösteren Cip ve Poyraz köylerinin karşılaştırmalı incelemesi oluşturmaktadır.

Ülkemizde yıllardan beri, köye yönelik yapılan çalışmalar oldukça sınırlıdır. Sosyolojik amaçlı çalışmaların yanında, çeşitli üniversitelerin ilgili kürsülerinde köyü çeşitli yönleriyle konu edinen etüd ve tezlere de rastlamak mümkündür. Ancak 1985 nüfus sayımı sonuçlarına göre, nüfusunun %47'sinin bucak ve köylerde yaşadığı ve iktisaden faal nüfusun ise %60'ının tarım kesiminde çalıştığı günümüz Türkiye'sinde bu çalışmalar oldukça yetersiz sayıdadır.

Kalkınma hamlelerinin, küçük birimlerden başlanarak büyüğe doğru gidilmesi gerektiği fikrinin ışığında, köy yerleşmelerinin öncelikle kaldırılması ve refah düzeylerinin yükseltilmesi şarttır. Bunun gerçekleşmesi ise, öncelikle köyleri iyi tanımaya ve ihtiyaçlarını tesbit etmeye bağlıdır. Hemen her köy, bir diğerinden farklı özelliklere sahip olduğundan, bunların ihtiyaç duydukları yatırımlar da farklılık gösterecektir. Köyleri, birtakım özelliklerine göre gruplara ayırarak incelemek ve ortalama problemler ortaya koymak son derece sakıncalıdır. Bu nedenle bu tür çalışmalar sonucunda yöreye götürülen yatırımlar, çok defa başarısızlıklarla sonuçlanmışlardır. Bundan dolayı, köyleri ana gruplar altında değil de, içinde buldukları ortam özellikleri ve sahip oldukları en küçük farklılıkların da göz önüne alınmasıyla bu aksaklıkların giderilmesi gereklidir.

"Ekonomik ve sosyal kalkınma ilkeleri önde tutulan ülkemizde ve özellikle Doğu Anadolu bölgesinde, kalkınmayı etkileyen ekonomik ve tarımsal gelişmenin yanında, yerleşme coğrafyası çerçevesinde köy ve köyaltı yerleşmelerinin araştırılarak incelenmesi gerekmektedir. Türkiye

Cumhuriyeti Devleti'nde, özellikle planlı döneme girilmesinden bu yana köy ve köylü meselelerini öncelikle ele alınmıştır. Ne var ki, köy toplumunun sosyal ve ekonomik yönden kalkınma planlarında gösterilen ve belirtilen seviyeye çıkartılması, kısaca modern bir toplum karakterin kavuşturulması, köye götürülen hizmetlerin daha verimli, ihtiyaç ve şartlara daha uyumlu bir hale getirilebilmesi için, herşeyden önce köyün sosyal ve ekonomik özellikleri hakkında birtakım bilgilere sahip olmak gereklidir" (KARABORAN, 1987, s. 43-56).

Bu bakış açısıyla, birçok coğrafya bilim adamları çeşitli araştırmalar yapmışlar ve gerçekte yapılması gereken köy araştırmalarına ışık tutucu eserler yazmışlardır (ALAGÖZ, 1946; İNANDIK, 1950, 1958; DÖNMEZ, 1960; TUNÇDİLEK, 1964).

Bu çalışmada Türkiye'nin sosyal ve ekonomik kalkınma gayretlerine, yerleşme coğrafyası ve bölge planlaması çalışmalarına katkıda bulunmak gayesiyle, Fırat Havzası'nda, Elazığ İline bağlı iki köyün karşılaştırmalı olarak incelenmesi tercih edilmiştir.

Bu araştırmada, yöre ile ilgili olarak daha önce yapılan bilimsel çalışmaların (DARKOT, 1943; SARİBEYOĞLU, 1951; ERİNÇ, 1953; SARAÇOĞLU, 1956; AKKAN, 1972; SERGÜN, 1975; TONBUL, 1985) yanısıra, çeşitli kamu kuruluşlarının araştırma ve çalışmalarından da yararlanılmıştır. Ayrıca; arazideki yerinde gözlemler ve uygulanan anketler bu araştırmayı desteklemiştir. Araştırmada, özellikle 1/25000 ölçekli Türkiye Topoğrafya Haritasının Cip ve Poyraz köyleriyle ilgili paftaları ile 1/500, 1/1000, 1/2000 ve 1/5000 ölçekli tapu ve kadastro paftalarından önemli ölçüde yararlanılmıştır. Farklı ölçeklerde olan ve iki köy için toplam 50 paftadan oluşan tapu kadastro paftaları, pantoğrafik metotla küçültülerek 1/15000 ölçe-

ğinde birleştirilmiştir. Tek parça haline getirilen bu tapu kadastro paftalarının, araştırmaya konu olan köylerin büyüklükleri, yüzölçümleri, sınırları ve arazi kullanılış durumlarının tesbitinde çok büyük faydaları olmuştur. Ayrıca, Cip ve Poyraz köylerinde, tüm haneleri kapsayan, şubat ve haziran aylarında iki bölüm halinde uygulanan anketlerin değerlendirilmesiyle gerekli bilgilere ulaşılmıştır.

Bu araştırmada, Cip ve Poyraz köylerinin genel özellikleri, konumları ve fiziki coğrafya özellikleri belirtildikten sonra nüfus ve yerleşme özellikleri konusu ele alınmıştır. Her iki köyün ziraat özellikleri (tarım alanlarının dağılışı, kullanılış durumu ve mülkiyet durumu) konusundan sonra, hayvancılık ve tarım dışı faaliyetler üzerinde durularak sonuca varılmıştır.

1.3. FİZİKİ COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ (*)

Araştırmaya konu teşkil eden Cip ve Poyraz köyleri Kuzova'da yer almaktadır. Kuzova; Doğu Anadolu bölgesinin, Yukarı Fırat bölümündeki Uluova ve Elazığ Ovalarının kuzeybatısındadır. Doğu Anadolu bölgesindeki doğu-batı doğrultulu diğer depresyonların aksine, kuzey-güney yönünde uzanmakta olup, güneyden kuzeye doğru eğimli bir durumda ve kuzeye gittikçe daralarak boğaz görevini yapan bir vadi ile (Avcılı Boğazı) son bulmaktadır. Yaklaşık 610 km² lik bir yüzölçüme sahip bulunan havza, şekil olarak bir

---

(*) Bu bölümün hazırlanmasında S. TONBUL'un 1985 yılında hazırladığı "Kuzova-Hasandağı ve Çevresinin (Elazığ Batısı) Fiziki Coğrafyası" adlı doktora tezinden ve 1987a, 1987b, 1989'dan geniş ölçüde yararlanılmıştır.

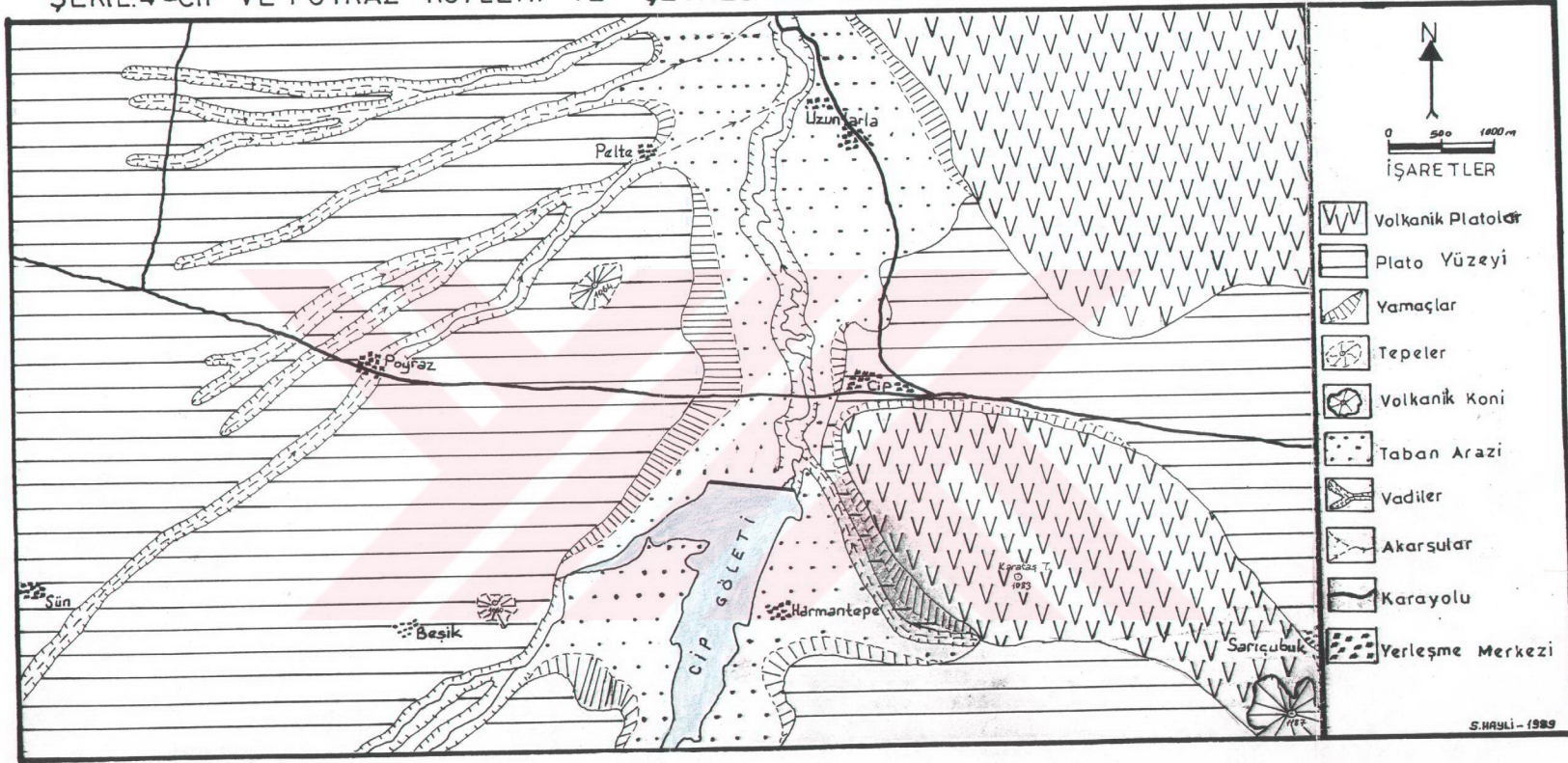
elipsi andırır. Kuzey-güney yönündeki uzunluğu 35 km., doğu-batı yönündeki genişliği ise 20 km. yi bulmaktadır. Havza tabanının yüksekliği 1050-1150m. arasında değişmektedir. Kuzova, doğudaki Uluova ve Elaziğ Ovaları (800-1000m.) ile batıdaki Malatya Ovasına (700-1000m.) oranla biraz daha yüksektir (1000-1100 m.).

İnceleme sırasında en alt birimi Üst Kratese yaşlı derinlik kayaçları ve volkanik kayaçlar oluşturmaktadır. Bunun üzerine, paleo-mezozoik'e ait Keban Metamorfitleri tektonik olarak çıkmaktadır. En üstte ise neotektonik hareketlerle beliren depresyonları doldurmuş olan, Üst Miosen yaşlı gölsel depolar ve alçak topoğrafyayı oluşturan flüvyatil çökeller ve bazaltlar görülür. Bazaltlar, havzanın kuzeydoğusunda bir dislokasyon hattı boyunca çıkarak havzaya yayılmıştır. Sahada, çıkışı belirleyen dört volkanik koni vardır. Diğer taraftan, bu volkanik konilerden çıkan lavlar, Cip köyünün kuzeydoğusundaki Karayazı diye adlandırılan hafif eğimli volkanik platoyu oluşturmaktadır. Ayrıca Cip köyünün güneydoğusundaki Sarıçubuk köyünün hemen güneyindeki ayrı bir volkanik koniden çıkan lavlar ise eğime uyarak akmış ve Cip köyüne doğru ikinci bir volkanik plato oluşturmuştur. Cip köyünün bulunduğu yer ve doğusu ile Sarini Çayı batısını kaplayan ve haritada plato yüzeyi olarak belirtilen kesim, yapısal olarak yataya yakın bir durumdaki Üst Miosen yaşlı gölsel tortullar, göl kalkerleri, marn ve konglomeralardan oluşmaktadır (Şekil 4). Sarini Çayı boyunca ise, kuaternere ait yeni alüvyonlar görülür.

Taban araziler ise, Sarini Çayının Villafrankien dönemindeki geniş vadisine karşılık gelmektedir. Daha sonraları iklimde görülen bazı değişikliklere bağlı olarak, akarsular canlanmış ve Sarini Çayı bu alanlarla birlikte Pliosen yüzeylerini 10-50 m. arasında yarmıştır. Sarini Çayı vadi taba-

ŞEKİL:4 -CİP VE POYRAZ KÖYLERİ VE ÇEVRESİNİN MORFOĞRAFYA HARİTASI

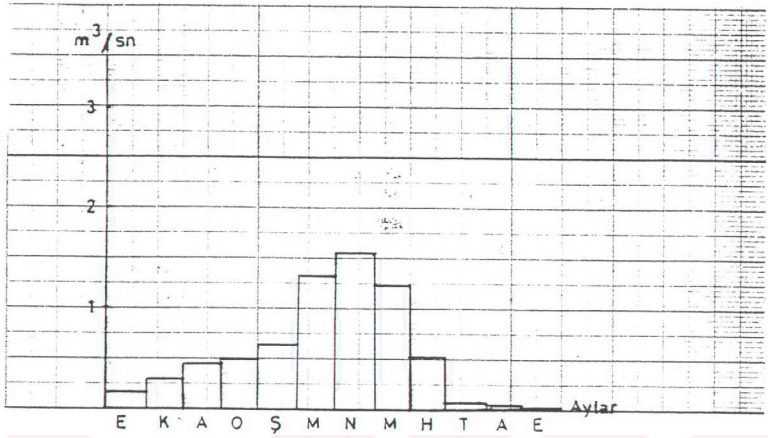

nında, ince bir alüvyal dolgu olmasına rağmen, çoğu yerde anakaya yüzeye çıkmış olup üzerinde koyu kahverenginde bir toprak tabakası dikkati çekmektedir. Tamamen tarım alanlarına ayrılmış bu taban arazide sulu tarım, hakim tarım sistemini oluşturmaktadır. Sarini Çayının araziye gömülmesi, Cip köyü civarında, kuzeydekine oranla daha azdır (10-20 m.). Ayrıca bu kesimde vadi yamaçları, anakayanın gölgesel tortullardan meydana gelmiş olmasına bağlı olarak, kuzeydeki kadar dik değildir. Diğer taraftan, Poyraz köyünün yer aldığı Beşik Düzü olarak adlandırılan plato düzlüğü ise, Poyraz Deresi vadisi tarafından yarılmıştır. Ayrıca Poyraz köyünün kuzey sınırını oluşturan Vartnik Deresi, köy içinden geçen Cünüt Deresi ve Büyük Dere de vadileriyle bu monoton görüntüyü bozmaktadırlar.

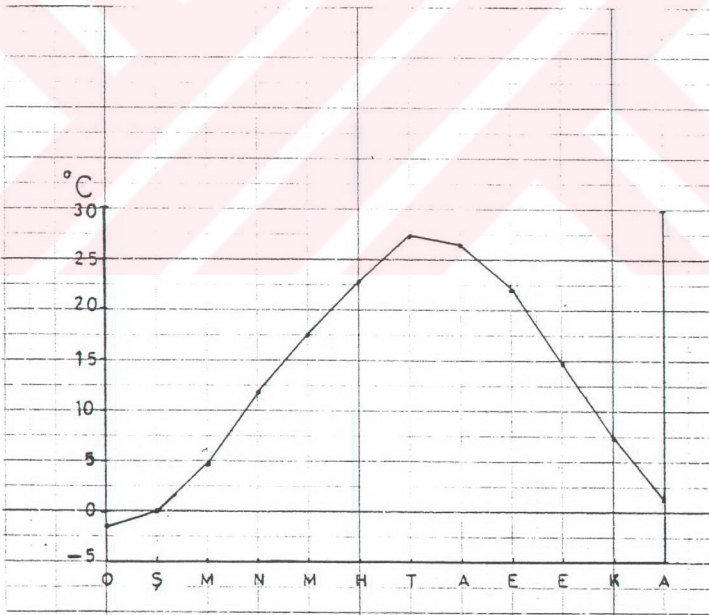
Araştırma sahasında halkın temel geçim faaliyetinin tarım olması sebebiyle, sürdürülen tarımsal faaliyetlerin sonuç verebilmesi ve başarıya ulaşması, yeraltı ve yerüstü su kaynaklarının kullanılabilirlik durumunun ortaya konmasına bağlıdır.

Sarini Çayı inceleme sahasının en önemli akarsuyudur. En uzun kolu, Hasandağı'ndan kaynaklanan Cırt Deresidir. Bu kol, birçok dereyi de aldıktan sonra Seli Çayı adını alır. Seli Çayı; Kesikköprü ve Şahaplı Çayları ile birleşerek Sarini Çayını oluşturur. Daha sonra Poyraz Deresi ve birkaç kol daha alarak Keban Barajı aksına 21 km. mesafede, 730 m. kotunda baraj gölüne dökülür. Sarini Çayının akımı, yıllık sıcaklık ve yağış miktarına bağlı olarak, yıldan yıla değişmesine rağmen, genelde maksimum akımı nisan ayında ($1.58 \text{ m}^3/\text{sn}$), minimum akımı ise ağustos-eylül ($0.03 \text{ m}^3/\text{sn}$) aylarındadır (Şekil 5). Diğer akarsulardan Poyraz, Büyük ve Cünüt Dereleri haziran-ekim ayları arasında tamamen kurumakta ve yine nisan ayında maksimum akıma sahip olmaktadır.

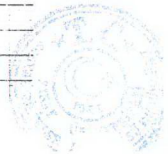

Şekil:5 - Çip Çayının (Çip Barajı Girişi) Yıllık Akımı
(1975-1982)
(S. Tonbul, 1985'den)

Şekil:6 -Elazığ'da Sıcaklığın Aylık Gidişi

Cip ve Poyraz köylerinin kuruldukları plato yüzeyini oluşturan marnlı-killi malzeme, yüzeye düşen yağışların derinlere sızmasını engelleyen geçirimsiz bir ortam oluşturmuştur. Bu formasyonun kalker ve greli seviyelerinden çıkan az debili bazı kaynaklar var ise de, bunların akifer özellikleri çok düşüktür. Mesela, DSİ tarafından Cip köyü batısında Sarini Çayı vadi tabanına yakın bir yerde açılmış olan 627 nolu sondaj kuyusu 24.70 m. derinliğinde olup kurudur. Poyraz köyünün kuzeyindeki 628 nolu kuyu ise 162.80 m. derinliğinde olmasına karşılık, debisi ancak 2 lt/sn dir. Sarini Çayı vadi tabanındaki alüvyonlar az miktar da olsa yeraltı suyu bulundurmaktadır. Buralarda açılan kuyular vasıtasıyla yeraltı suyu nisbeten kullanılmaktadır. Bu kuyulardaki su seviyesi Cip köyü civarında 5m., Poyraz köyü civarında ise 3 m. dir. Cip köyü civarındaki kaynaklar, genellikle bazaltılar ile alttaki gölsel depoların kontak yerlerinden sızıntı halinde çıkmaktadır. Bazaltların çok çatlaklı olması ve alttaki geçirimsiz tabakanın ince olması sebebiyle, normal bir akım yerine, sızıntı halindedir.

Poyraz köyündeki kaynaklar ise, Üst Miosen konglomeraları ile killi-marnlı tabakaların kontak yerlerinden çıkarlar. Bu kaynakların debileri, yağışlara bağlı olarak değişmekte, sulama ve köylerin içme suyu ihtiyaçlarının bir kısmını karşılamaktadırlar. Nitekim Poyraz köyü güneyindeki Başpınar ve köy yerleşmesinin hemen batısında kalan Akpınar, çeşme haline getirilmiştir.

Akarsuların, daha çok yağış rejiminin etkisi altında olması, debilerinin mevsimden mevsime değişmesi ve rejimlerinin düzensiz olması, ayrıca yeraltı suyunun fazla olmaması sebebiyle tarım faaliyetlerindeki sulama ihtiyacını karşılamak üzere, Sarini Çayı üzerine sulama amaçlı Cip Barajı yapılmıştır(*).

(*) Cip barajı hakkındaki bilgiler "Tarımın Genel Özellikleri" başlığı altında verilecektir.

Doğu Anadolu bölgesinin güneybatı bölümünde yer alan araştırma sahası, bir taraftan içinde bulunduğu bölgenin iklim özelliklerini aksettirenken, diğer taraftan kendine has iklim şartlarıyla da dikkati çekmektedir. Araştırma sahası sahip olduğu morfolojik özellikler sayesinde yöresel klima karakteri göstermektedir. Yalnızca incelenen iki köy değil, çevresi ile bir bütün halinde Kuzova'nın bölgenin diğer kesimlerine oranla daha düşük bir ortalama yüksekliğe sahip olması, Güneydoğu Toroslarda mevcut boğazlardan ılık ve nemli havanın kanalize olarak yöreye sokulması, yörenin iklim bakımından Doğu Anadolu bölgesinin diğer yörelerine göre daha avantajlı şartlar sunmasını sağlamıştır. İncelediğimiz her iki köyde olmasa bile, pamuğun yörede ekilebiliyor olması, az da olsa incir, nar ve çilek gibi bazı Akdeniz bitkilerinin yetişmesi, buna en güzel örnektir (AKKAN, 1972,s.189). Ayrıca yörenin kuzeyinde sıralanan ve yükseltileri 3500 metreyi aşan Munzur Dağları, özellikle kışın kuzeyden gelebilecek soğuk hava kütlelerine karşı bir engel oluşturmaktadır.

Elazığ Meteoroloji İstasyonununun 43 yıllık rasatlarına göre (*), yıllık ortalama sıcaklık 12.9 °C dir. Ocak ayı ortalaması -1.5 °C ve temmuz ayı ortalaması ise 27.2 °C dir. Yani en soğuk ay ortalaması ile en sıcak ay ortalaması arasındaki fark 28.7 °C dir. Oldukça yüksek olan bu değer, karasallığın açık bir şekilde göze çarpmasını sağlar. Kış mevsimi ortalamasının -0.1°C olması, yöredeki kış mevsiminin Doğu Anadolu'nun diğer yerlerine oranla daha ılık geçtiğini göstermektedir. Yaz mevsimi ise, 26.5 °C lik ortalaması ile Türkiye'nin en sıcak yörelerinden biri halini almasına neden olmaktadır. İlkbahar mevsimi çok kısadır. Mayıs ayında yaz mevsimi

(*) Cıp köyünde meteoroloji istasyonu bulunmasına rağmen, yalnızca yağış ölçümlerinin yapılması nedeniyle, iklim unsurlarının izahında Elazığ Meteoroloji İstasyonunun verileri kullanılmıştır.

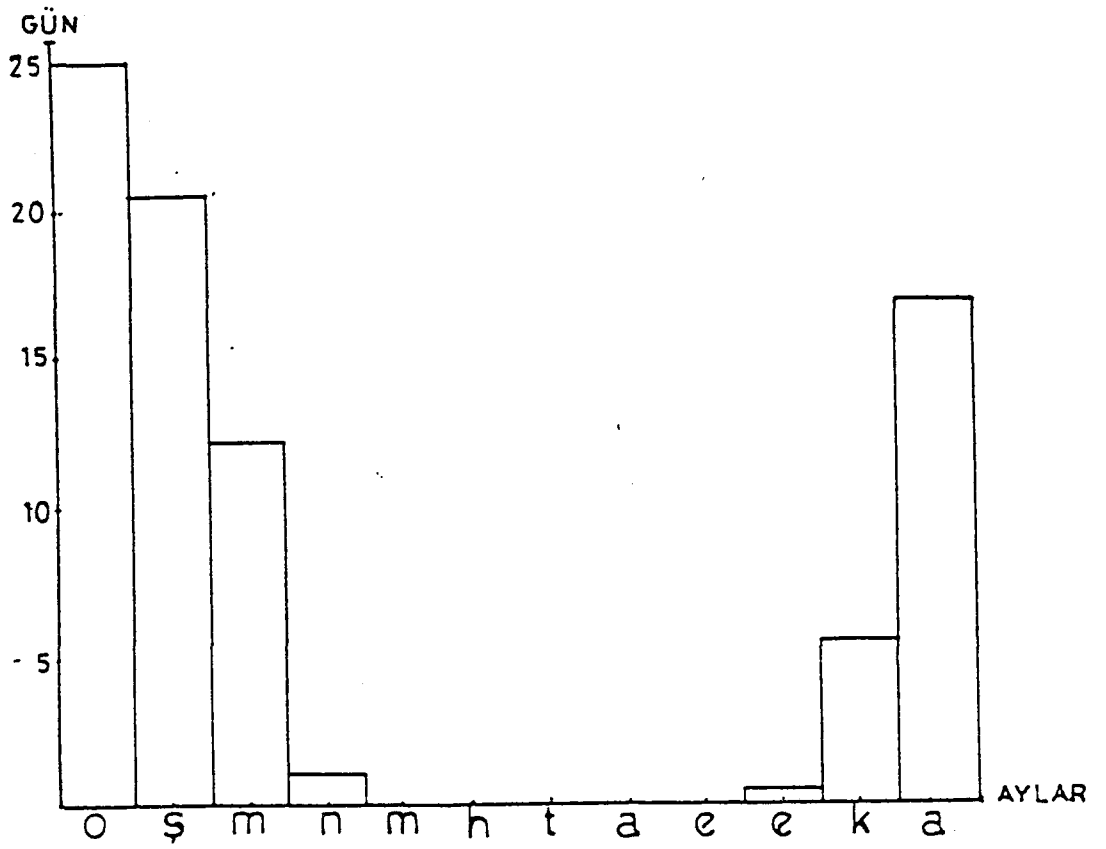

başlamış sayılır. Nitekim mayıs ayının ikinci yarısında, ekinler sararmaya başlarlar. Sonbahar mevsimi yazın devamı gibi başlar. Eylül ayı ortalaması hala 20 °C dir. Sonbahar mevsimi (14.8 °C), ilkbahar mevsiminden (11.3 °C) daha sıcaktır. Yani araştırma sahasında kış mevsimi oldukça kısa, yaz mevsimi ise oldukça uzun geçmektedir. Bu durum yetiştirme devresinin uzun olmasını sağlaması nedeniyle, tarımsal faaliyetler bakımından bir avantajdır (Şekil 6).

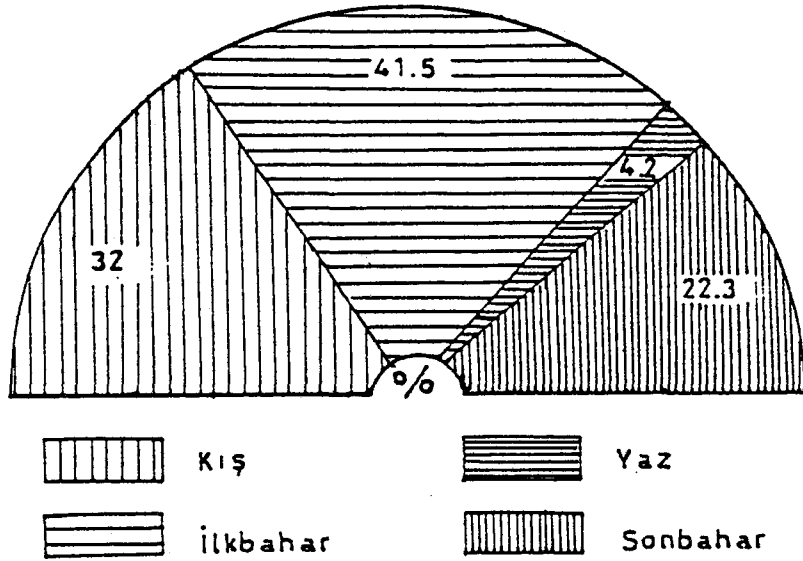
İnceleme alanında 43 yıllık ortalamalara göre yılda 83 gün don olayına rastlanmıştır (TONBUL, 1985, s. 173). Donlar, ekim ayı ortalarında başlamakta ve nisan ayı ortalarında sona ermektedir (Şekil 7). Bu tarihler itibariyle, araştırmaya konu olan köylerin bulunduğu yöre, Doğu Anadolu bölgesinde ilk don olaylarının en geç, son don olayının da en erken görüldüğü yöresidir. Bu nedenle araştırma sahasında Akdeniz ikliminin tipik ürünleri yetiştirebilmektedir. Yalnız seyrek de olsa bazı yıllar, nisan ayında görülen geç don olayları bir çok kültür bitkisini tehdit edebilmektedir. Donlu günlerin yaklaşık olarak %70'i kışın, %20'ye yakını ilkbaharda ve %10'a yakını ise sonbaharda görülmektedir. Ortalama donlu günlerin %20'sinin ilkbahar mevsiminde görülmesi, üzüm bağları ve meyve ağaçlarının çiçeklenme ve yeni sürgün verme dönemine rastlaması nedeniyle, bazı yıllar donma tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadırlar (SERGÜN, 1975, s. 26).

Toprakaltı sıcaklıklarının bilinmesi, özellikle tarımsal faaliyetler bakımından önemlidir. Araştırma sahasında toprak yüzeyi sıcaklığı, 16.1 °C dir. Yani 12.9 °C olan yıllık ortalama sıcaklıktan 3.2 °C daha fazladır. Kasım ayı hariç, diğer tüm aylarda toprak yüzeyi sıcaklığı, aylık ortalama sıcaklık değerlerinden fazladır. Kışın, toprak yüzeyinden derine inildikçe

Şekil:7 -Ortalama Donlu Günler Sayısının Yıl İçinde Aylara Dağılışı (1937 -1980)

Şekil:8 -Yıllık Ortalama Yağış Tutarının Mevsimlere Dağılışı

sıcaklık düzenli bir şekilde azalmakta, mart ayında ise toprak altına inildikçe önce bir artış sonra düzenli bir azalış olur. Yazın ise, toprak altına inildikçe sürekli bir sıcaklık artışı dikkati çeker(TONBUL, 1985, s.173).

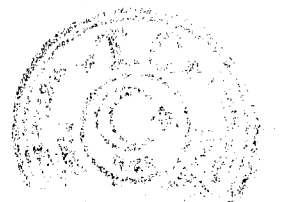
Rüzgar yönleri, yıldan yıla bazı değişiklikler göstermesine rağmen, genellikle kışın doğu, diğer mevsimlerde ise kuzeybatı yönünden eser. İlkbaharda az da olsa güney sektörlü rüzgarlar yüksek frekansa sahip olurlar. Güney sektörlü bu rüzgarlar, yörede "Yağdıran" olarak adlandırılmakta ve yağışlara neden olmaktadır (TONBUL, 1985, s. 188).

38 yıllık ortalamalara göre araştırma sahasındaki yıllık buharlaşma miktarı 1278.6 mm. dir. Bu değer, Doğu Anadolu Bölgesi için en yüksek buharlaşma değeridir. Daha çok Akdeniz Bölgesi özelliklerini yansıtmaktadır. Buharlaşmanın maksimum değere ulaştığı yaz mevsiminde, tarımda sulama bir zorunluluk halini almaktadır.

Yıllık ortalama nisbi nem miktarı %52.7 dir. Bu oldukça düşük bir miktardır. Sıcaklığın en yüksek olduğu temmuz-ağustos aylarında nisbi nem % 27.7, sıcaklığın en düşük olduğu aralık-ocak aylarında ise %77.0 dir (TONBUL, 1985, s. 196).

Bulutluluğun maksimuma ulaştığı ay mayıstır. İlkbahar, bulutlu günler sayısı bakımından en yüksek değere sahip mevsimdir. İlkbaharı, sonbahar ve kış mevsimleri izlemektedir. Minimum değer görüldüğü ay ise, ağustos ayıdır. 44 yıllık ortamaya göre, yıllık kapalı günler sayısı 76.6 dir. Ocak ayında 15.5 gün ile en fazla kapalı gün sayısına erişilir (TONBUL, 1985, s. 201).

İnceleme sahasında, Akdeniz yağış rejiminin değişmiş, başka bir deyişle, geçikmiş bir benzeri görülmektedir. Yağışların mevsimlere dağılışı itibariyle ilk sırayı % 41.5 lik pay ile ilkbahar alır. İkinci sırayı kış

(%32.0), üçüncü ve dördüncü sırayı ise sonbahar (%22.3) ve yaz mevsimi (%4.2) almaktadır(Şekil 8). Maksimum yağış, nisan ayında düşmektedir (68.6 mm.). Mart ve nisan ayları ikinci ve üçüncü derecede yağış alan aylardır. Ayrıca kasım ayı, üç kış ayından daha fazla yağış almaktadır (Şekil 9). Kışın ise, frontal yağışlar görülür. Bu yağışların yörede görülmesi, kontinental kutbi ve tropikal hava kütlelerinin arasındaki sınırın araştırma sahasına yakın olmasına bağlıdır. 52 yıllık verilere göre (1929-1981), yıllık ortalama yağış miktarı 434 mm. dir. Cip köyünde bulunan meteoroloji istasyonunun rasatlarına göre ise, yıllık ortalama yağış miktarı 317 mm. dir. Bu değer, uzun devreli rasat devresine irca edildiğinde yıllık ortalama yağış miktarı 393.0 mm. olarak çıkmaktadır(**).

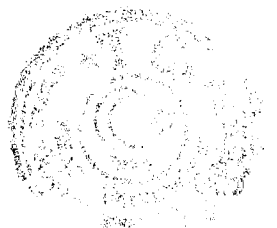
Kuzova'nın en az yağış alan kesimi, Sarini Çayı vadisinin kuzey bölümüdür. Cip köyü de bulunduğu yer ve mevki itibarıyla Kuzova'nın, bu en az yağış alan kesiminde kalmaktadır. Bu kesim 400 mm. nin altında yağış alan yerlere dahildir. Poyraz köyü ise, 400-500 mm. arasında yağış alan yerlere girmektedir (TONBUL, 1985, s. 212).

Yine 52 yıllık verilere göre, yağışlı gün sayısının en yüksek olduğu ay ocaktır. Buna karşılık, yağış miktarının maksimum olduğu nisan ayı ise, yağışlı günler bakımından dördüncü sırayı almaktadır. Ağustos ayı, yağışlı gün sayısı bakımından minimum değere sahiptir. Yıllık ortalama yağışlı gün sayısı 90.7 dir.

Elazığ ve çevresi Doğu Anadolu Bölgesinde en az kar yağışı alan yerlerden biridir. 26 yıllık rasatlara göre yıllık ortalama kar yağışlı gün sayısı, bir ayı bile bulmamaktadır (20.9 gün). Kar yağışları kasım-nisan arasında görülmekle beraber en fazla değer ocak ve şubat ayına rastlar. Karla

---

(*) Cip köyünde 1968 yılından beri yağış ölçümleri yapılmaktadır.

mm

70

60

50

40

30

20

10

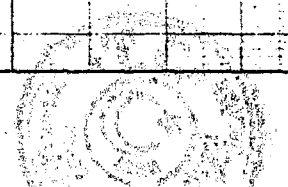
0

o ş m n m h t a e e k a Aylar

Şekil 9 - Elazığ'da Yıllık Yağış Miktarının Aylara Dağılışı

(1929-1981)

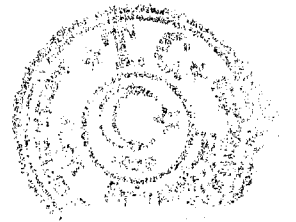
(S. Tanbul, 1985'den)

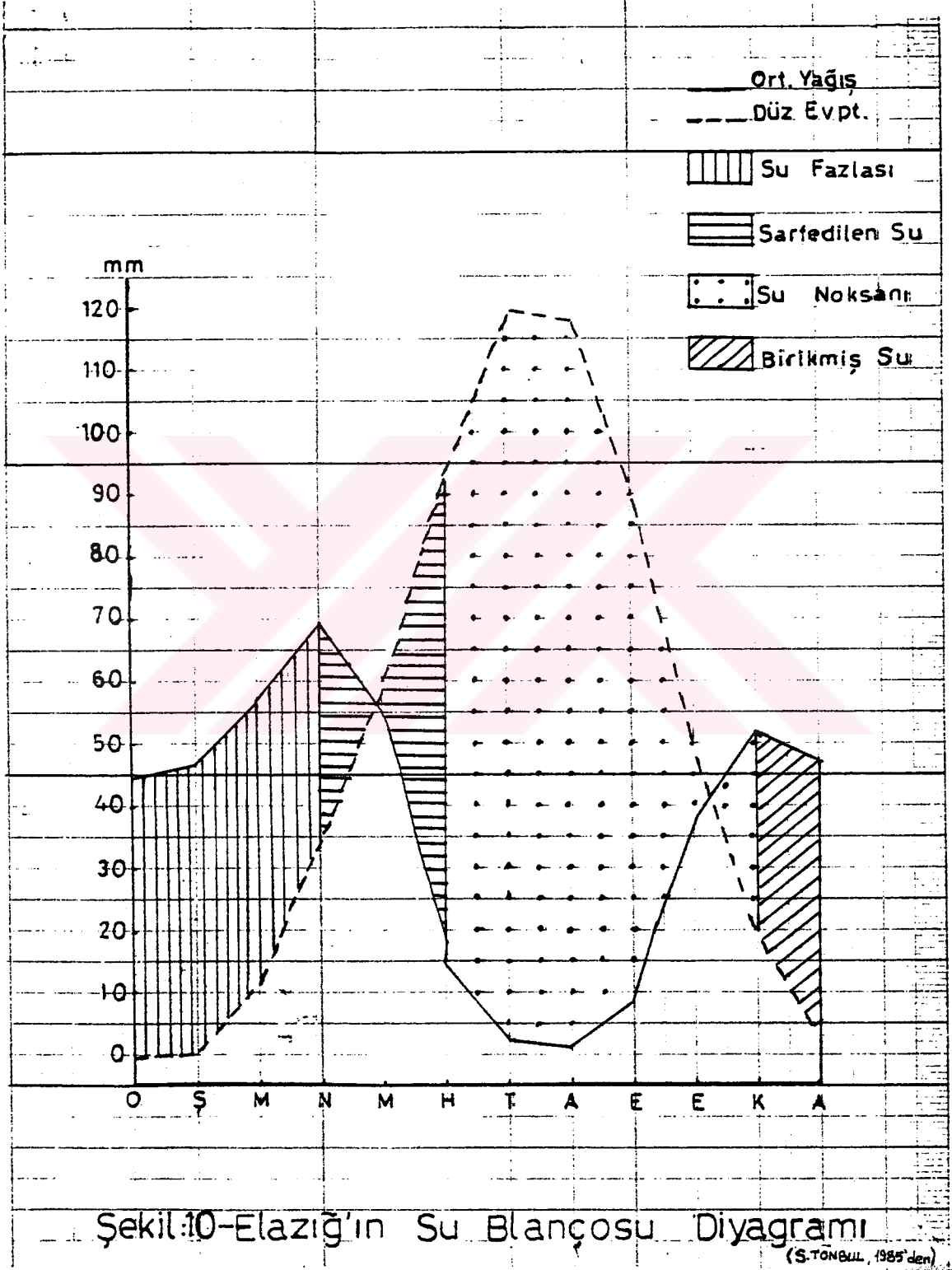

örtülü gün sayısı ise yılda ortalama 33.0 gündür. Bu değer, kasım-mart ayları arasına dağılmıştır. Bu nedenle, bazı yıllar ekim ayı ortasında başlayan ilk donlar, kışlık ekilen tahılları tehdit etmektedir.

Elazığ'ın su bilançosu diyagramında görüldüğü gibi (Şekil 10), ekim ayı ortasında başlayan yağışlar, potansiyel evapotranspirasyondan fazla olmakta, dolayısıyla toprakta su depolanmaya başlamaktadır. Bu durum, aralık ayında da devam etmekte ve rezerv su miktarı ocak ayında en yüksek değere erişmektedir. Potansiyel evapotranspirasyon değeri sıfır olan ocak ve şubat ayından sonra, mart ve nisan aylarında biraz artmasına rağmen, bu aylarda yağış miktarının yeterli olması nedeniyle su noksanı söz konusu olmaz. Mayıs ayında ise evapotranspirasyonun yağış miktarından biraz fazlalığı, toprağın depo ettiği suyu harcamasına neden olmaktadır. Bu durum haziran ayında da devam etmekle beraber, temmuz ayında rezerv su miktarı sıfıra inmekte ve topraktaki su noksanı kasım ayına kadar sürmektedir. Yani, kasım-mayıs arası yağış yeterli olduğu halde, temmuz-ekim arası yağış yetersizliği vardır. Böylece yılın dört ayı kurak olup, bu aylar mutlak su ihtiyacı gösteren aylar olarak belirmektedir. Bu kurak dört ay tarım faaliyetleri bakımından çok kritiktir ve tarımda sulamanın yapılması kaçınılmaz olmaktadır.

İklim hususunda, tüm bahsedilenlerden çıkarılacak sonuç; inceleme alanında oldukça değişik bir iklimin kendini göstermesidir. Yazlar oldukça kurak ve sıcak, kışlar ise Doğu Anadolu Bölgesi şartlarına oranla oldukça ılıman ve yağışlı geçen bu iklim, Akdeniz iklim tipine büyük ölçüde benzemektedir. Bununla beraber özellikle kontinentalite derecesi yönüyle de karasal iklimden bir türlü ayırt edilememektedir (TONBUL, 1985, s. 206-247).

Şekil:10-Elazığ'ın Su Balançosu Diyagramı

(S.TONBALI, 1985'den)

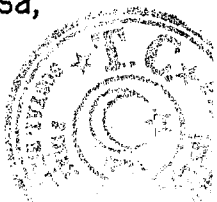

Araştırmaya konu teşkil eden Cip ve Poyraz köyleri ve çevresindeki toprak tiplerine gelince; en fazla görülen topraklar kahverengi topraklardır. Daha sonra kalkersiz kahverengi topraklar ve çok sınırlı bir saha kaplayan alüvyal topraklar görülmektedir (Şekil 11).

Kahverengi topraklar, genelde Üst Miosen yaşlı göl depoları üzerinde gelişmiştir. Derinliği yer yer 100 cm. yi geçmektedir. Daha çok killi, millikilli balçık şeklinde bir bünyeye sahiptir. Dolayısıyla ağır bünyelidir ve derine doğru gittikçe, kil oranının artmasına bağlı olarak bünye ağırlaşmaktadır. Organik madde bakımından fakirdirler. PH değeri bakımından nötüre yakındırlar. Bu toprakların, sulanabilir yerleri haricinde genellikle nadaslı kuru tarım yapılmaktadır. Kahverengi topraklar bu özellikleriyle kestanerengi topraklara benzemektedir. Doğal orman kuşağı içinde bulunan yörenin, aşırı orman tahribatı neticesinde hakim toprak tipi olması gereken kestanerengi toprakların yerini, kahverengi topraklar almıştır.

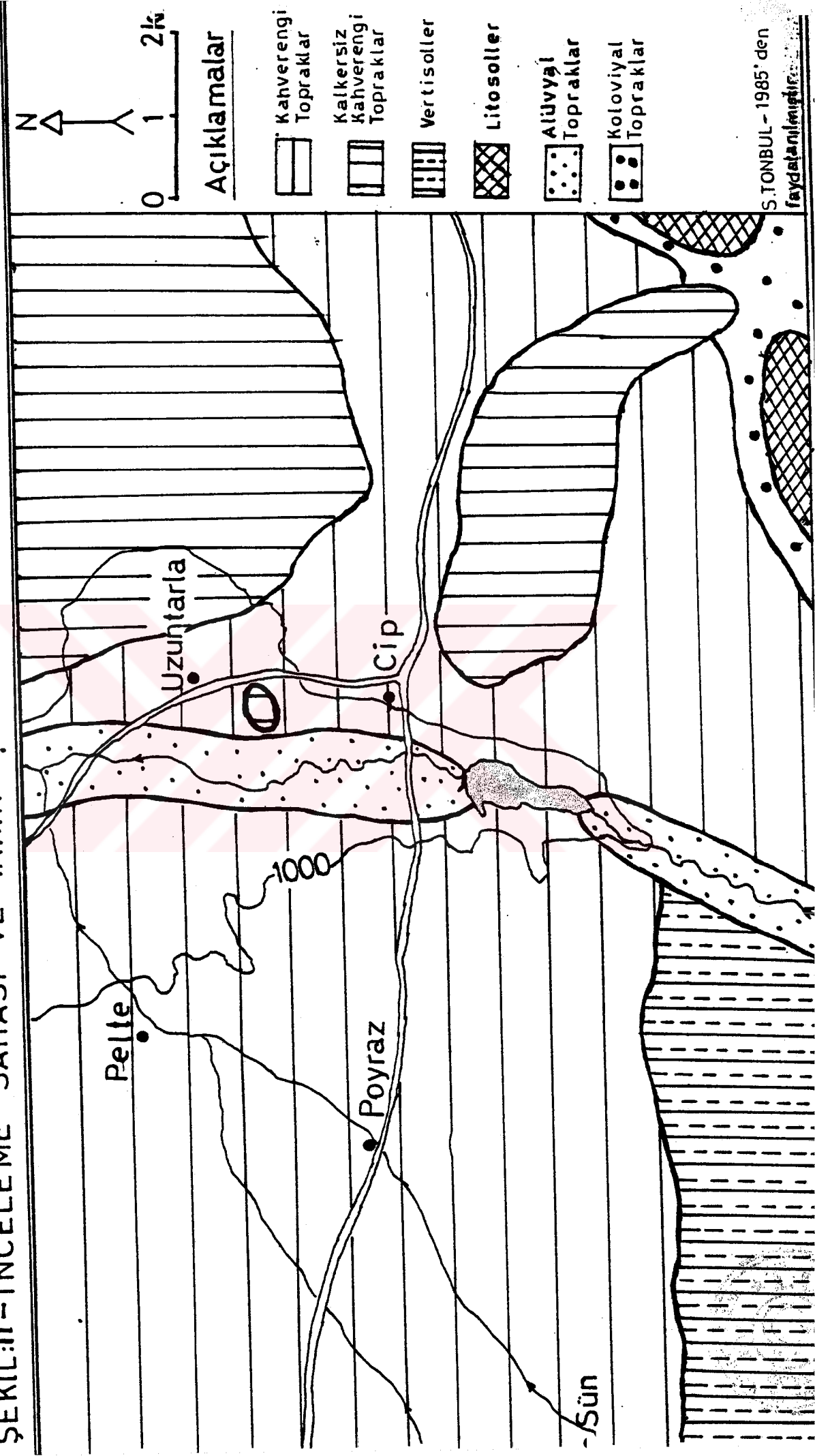
Cip köyünün doğusundaki volkanik platolar üzerinde kalkersiz kahverengi topraklar görülmektedir. Bu toprakların görüldüğü alanların büyük bir bölümü, aşırı taşlılık, yüksek derecede eğim ve erozyon gibi engelleyici faktörler nedeniyle oldukça sığ bir yapıya sahiptirler. Kil oranları yüksektir. Bu topraklar kireç bakımından ise fakirdirler (TONBUL, 1989, s. 219).

Araştırma sahasında görülen bir diğer toprak tipi ise alüvyal topraklardır. Sarini çayı ve yan kollarının vadi tabanlarında genç alüvyal depolar üzerinde gelişmişlerdir. Sarini çayı vadi tabanındaki alüvyal topraklar daha ziyade, kalker, gabro, diyorit ve serpantinit gibi anakaya parçalarının ayrışma ürünleridir. Bu topraklar genellikle killi, kumlu, killi balçık yapısında ve ağır bünyelidirler. Orta derecede organik maddeye sahiptirler. Kireç oranları fazla değildir ve tuzlanma problemleri yoktur. Ayrıca az da olsa,

ŞEKİL:11-İNCELEME SAHASI VE YAKIN ÇEVRESİNİN TOPRAK HARİTASI

Poyraz Deresi'nin taşkın yatağında bulunan arazilerde alüvyal topraklar bulunmaktadır. Alüvyal toprakların bulunduğu alanlarda geniş ölçüde sulu tarım sistemi uygulanmakta olup, şeker pancarı, hububat ve çeşitli türde meyve ve sebze yetiştirilmektedir.

Cip ve Poyraz köylerinin de yer aldığı Kuzova'nın büyük bir bölümü tabii şartlar bakımından orman sahası içinde bulunmasına rağmen, asırlardan beri süregelen orman tahribi ve otlak alanlarında tarla açılması sonucunda ormanların hemen tamamı ortadan kalkmış, böylece alana step manzarası hakim olmuştur.

Bilindiği gibi, 300 yıldan beri işletilmekte olan Keban simli kurşun maden ocaklarında ormanların ölçüsüz olarak kullanılması sonucu yöre arazisi bugün büyük ölçüde ormandan yoksun kalmıştır (AKKAN, 1972, s. 175-215).

Yerleşmenin oldukça eski tarihe dayandığı bu çevrede, asırlar boyu tarım alanları açma, yakacak odun elde etme ve madencilik gibi faktörlerin sonucu, ormanlar fakirleşmiş ve yer yer ortadan kalkmıştır. Bütün bu faktörlerin bir sonucu olarak yörenin yaklaşık %90'ını kaplaması gereken meşe-ardıç ormanları azalmış ve yöre antropojen step halini almıştır.

Doğal bitki örtüsü ile yörenin iklim şartları arasında ilişki vardır. Araştırma sahasında, aralık, ocak ve şubat ayları 0°C'nin altında olmasına rağmen, bu dönem vejetasyon devresi dışında kaldığından pek önemli değildir. Ayrıca donlu günlerin hemen tamamının kış aylarında görülmesi sebebiyle bitki yetişmesini engellememektedir.

İnceleme alanında yaygın bir şekilde görülen kahverengi topraklar üzerinde çeşitli çalılıklar yetişmektedir. Cip köyünün doğusundaki volkanik plato üzerinde görülen kalkersiz kahverengi topraklarda ise ağaca rastlan-

maz. Sarini çayı ve diğer akarsu vadileri boyunca ince bir şerit halinde görülen alüvyal topraklar üzerinde ise, hem doğal hem de suni yolla yetişmiş söğüt, kavak, dut gibi ağaçlar, ığde, böğürtlen ve ılgın gibi çalılıklar ile çeşitli nemcil otsu türler görülmektedir.

En yaygın step bitki türlerini, ilkbaharın nemli aylarında yeşerip ömürlerini kısa sürede tamamlayan ephemer bitkiler ile bir yıllık bitkiler oluşturur. Bunlar içinde; gelincik, sütleğen, lohusa otu, safran, yavşan otu, ayırık ve üzerlik en yaygın türlerdir.

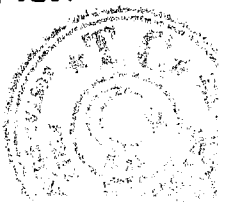
2. NÜFUS ÖZELLİKLERİ

2.1. NÜFUS ARTIŞLARI

"Nüfus, hareket halinde, her an ve durmadan değişen olaydır. Doğum, ölüm, göç gibi olaylar neticesinde dünyada yaşayan insanların sayısı her an değiştiği, azalıp çoğaldığı gibi, bu insanların yeryüzünde dağılışı da durmadan değişmektedir" (TANOĞLU, 1969, s. 19).

En basit şekliyle "belli bir yerde, belli bir süre içinde yaşayan insanların toplam miktarı" şeklinde tarif edilen nüfus, mekanla olan sıkı ilişkisi nedeniyle coğrafyacının önemli bir araştırma elemanını oluşturmaktadır. Yeryüzü coğrafi bölgelerinin farklı görünümüne kazanmasına sebep olan elemanların başında insan topluluğu gelir (TÜMERTEKİN, 1978, s. 61).

Bir yerleşme sahasında, nüfusun seyrini etki eden birçok faktör vardır. Bu faktörler, çok hızlı bir şekilde ve değişerek geliştiğinden, nüfus olayını takipte ve değerlendirmede zorluklar yaratmaktadır. Ayrıca, özel-

likle kırsal bölgeler hakkında istatistiki bilgilerdeki yetersizlikler ve boşlukların bulunması ayrı bir problemdir.

Herhangi bir yerleşim biriminde yaşamakta olan nüfusun artması ve azalması, temelde iki faktöre bağlıdır. Bunlar; doğumlar ve ölümler arasındaki fark, yani doğal nüfus artışı ve dışarıdan yerleşmeye doğru veya yerleşmeden dışarıya doğru gerçekleşen göçlerdir.

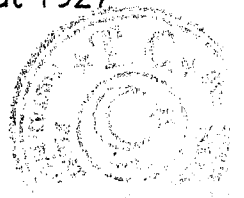
Araştırmanın bu bölümünde, Cip ve Poyraz köylerindeki nüfus hareketleri, nüfus olayını etkileyen çeşitli faktörler gözönüne alınarak incelenmiştir.

ÜNAL'ın yaptığı çalışmaya göre, 1518 yılında Cip 6 hane, Poyraz ise (adı o yıllarda Buryaz olarak geçmektedir) 4 hane; 1523 yılında Cip 16, Poyraz 10 hane; 1566 yılında Cip 47, Poyraz ise 24 hane olarak belirtilmektedir. Adı geçen araştırmacının bu çalışmasında sadece hane sayıları belirtilmiş, toplam nüfuslar hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir (ÜNAL, 1989, s.78).

Cumhuriyet öncesi dönemde ise; Cip ve Poyraz köylerinin nüfusları hakkında birtakım bilgilere Ma'mûrat-ül Aziz Salnameleri'nde rastlanmaktadır.

1312 tarihli Ma'mûrat-ül Aziz Salnamesi'nde ise (Miladi 1895), o yıllarda Cip köyünde 86 erkek ve 82 kadın olmak üzere, 168 kişi yaşadığı ve 42 hane bulunduğu belirtilmektedir. Anlaşılacağı üzere, 1566' dan 1895 yılına kadar 5 hane eksilmiştir. Poyraz köyünde ise, 62'si erkek, 61'i kadın olmak üzere 123 kişi yaşadığı ve 26 hanenin bulunduğu belirtilmiştir. Poyraz'da 1566-1895 yılları arasında 2 hane artmıştır.

Cumhuriyet dönemindeki nüfusun gelişimini ise yapılan nüfus sayımları sonuçlarından yararlanarak izlemek mümkün olmuştur. Fakat 1927

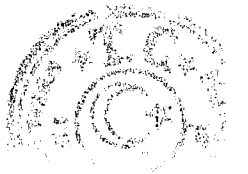

yılındaki nüfus sayımında köy ayrımı yapılmamış, 1935 ve 1950 nüfus sayımlarında ise, cinsiyet ayrımı yapılmadan sadece toplam nüfuslar verilmiştir.

Araştırma konusu olan her iki köyde 1935 yılından beri nüfusun gidişi, türlü nedenlerden dolayı, tam manasıyla bir dalgalanma göstermiştir. Gerçekten 1935 yılında, 176 kişi olan Cip köyü nüfusu 23 kişi artarak, 1940 sayımında 199 kişiye yükselmiş, iki sayım arası dönemde artış oranı %13.0, yıllık artış oranı ise %2.6 olarak gerçekleşmiştir. 1935 sayımında 160 kişi olan Poyraz'da ise, Cip köyünün aksine 1940 sayımında iki kişilik bir azalışla 158'e düştüğü görülmektedir. Bu dönemde %-1.2 lik nüfus artış oranı gerçekleşmiştir. 1935-1940 döneminde Cip köyünde artış, Poyraz köyünde ise azalış olmasının sebebi; 2. Dünya Savaşına katılmış olan köylülerden öğrenildiğine göre, Poyraz'dan Cip köyüne oranla daha fazla askerin silah altına alınmasıdır.

İlk sayım döneminin aksine 1945 sayımı sonuçlarına göre Cip köyünün nüfusu 9 kişilik bir azalmayla 190 kişiye düşmüştür. 1940-45 sayım dönemindeki bu %-4.5 lik bir artış oranını 1939-45 yılları arasında süren 2. Dünya Savaşı ve getirdiği olumsuz sonuçlara bağlayabiliriz. 1945 yılında Poyraz köyünde beklenenin tersine, 2. Dünya Savaşı nedeniyle bir azalış değil, aksine 15 kişilik bir artışla nüfus 158 kişiden 173 kişiye çıkmıştır. Bu durum, doğal nüfus artışının yanında özellikle Elazığ'dan Poyraz'a göçün söz konusu olmasıyla açıklanabilir. 1940-45 döneminde, Poyraz köyünde %9.5 lik, yıllık olarak ise %1.9 luk bir artış gerçekleşmiştir.

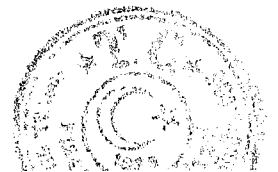
1945-50 devresinde Cip köyü nüfusunda azalma devam ederek 1950 sayımında 188 kişiye düşmüştür (Sayım dönemi artış oranı %-1.0). Poyraz köyünde ise bir önceki döneme göre belirgin bir düşüş izlenmiştir. Nüfus,

14 kişi eksilerek 159 kişiye inmiştir. Yani, 1945-50 arasında %-8.0 lık bir artış oranı olmuştur.

1955 sayımı sonuçlarına göre, Cip köyünde 1940'dan beri azalmakta olan nüfus miktarının bir sıçrayışla 216 kişiye ulaştığı görülmektedir. 1950-55 döneminde yıllık %3.0 lık bir artma ile sayım dönemi artış oranı %14.9'a ulaşmıştır. 2. Dünya Savaşının etkilerinin yavaş yavaş ortadan kalkması ile bu artışın gerçekleştiği düşünülebilir. Gerçekleşen yıllık artış oranının, aynı devrede Türkiye genelindeki artış oranından (%1.9) fazla olması, erişilen nüfusun doğal artışı yanında, göç alması ile desteklendiği fikrini kuvvetlendirmektedir. Aynı dönemde ise, Poyraz köyünde tersi bir durum gözlenmiştir. Beş yılda %-5.0 artışla, 1955 nüfusu 151 kişiye düşmüştür. Aynı devrede Türkiye genelinde %1.9 ve hemen yanındaki Cip köyünde %3.0 artış olmasına karşılık, Poyraz'da bu nüfus düşüşü gerçekten düşündürücüdür. Poyraz köyündeki bu düşüşün asıl sebebi; 1945 yılında Elazığ'dan köye yerleşen ve nüfus artışını gerçekleştirenlerin 1950 yılından başlayarak tekrar geri dönmesiyle ilgilidir.

1955-60 döneminde, %6.4 lük bir artış oranı ile Cip köyü nüfusu 216 kişiden 230 kişiye yükselmiştir. Zaten aynı dönemde Türkiye'de yıllık nüfus artış oranı da en yüksek değeri olan %2.9'a erişmiştir. Çünkü bu dönem, ülkemizin hızlı bir kalkınma hamlesine giriştiği bir dönemdir. 1955-60 arası, Poyraz köyü için dışa göç vermenin en üst düzeye ulaştığı bir devredir. Özellikle Elazığ, Adana ve Ankara'ya çalışmak için gidenler nedeniyle Poyraz'da nüfus 111 kişiye düşmüş, sayım dönemi arasındaki artış oranı ise %-26.5 'i bulmuştur. Göç olayına katılanlar, yalnız başlarına değil, genelde aileleriyle birlikte gittikleri için herhangi bir kadın nüfus fazlası ortaya çıkmamıştır.

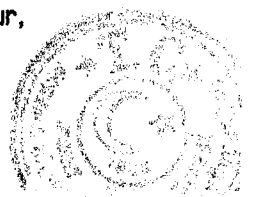
1960-65 sayım döneminde; Cip köyü nüfusu bu yıla kadar görülmeyen bir oranda artmıştır. 1960 yılında 230 kişi olan Cip köyü nüfusu 1965 yılında %55.6 oranında artarak, 358 kişiye çıkmıştır. İki sayım dönemi arasındaki 128 kişilik artış miktarını, doğal nüfus artışının yanında, o yıllarda başlanan Cip Barajı inşaat işçileri oluşturmaktadır. Poyraz köyü ise, 1960-65 yılları arasında Türkiye genelinde gerçekleşen yıllık artış oranının altında bir seyir izlemiş ve yıllık %0.5 lik bir artış göstermiştir.

1965-70 dönemi ise; her iki köyün göç almaya başladığı devredir. Cip köyünde 1970 yılında, bir önceki dönem kadar nüfus artmamışsa bile, Cip Barajı inşaatı işçilerinin geri dönmesine rağmen, yine de %4.1 oranında bir artış izlenmiştir. Cip Barajı inşaatı işçilerinin geri dönmesi ile bir nüfus azalışı beklenirken, aksine nüfusun artması, doğal nüfus artışının yanında Keban Barajı suları altında kalan Çemişgezek köylerinden Cip köyüne göçün başlamasıyla ilgilidir^(*). Nitekim, uygulanan anketlere göre bu dönemde Çemişgezek köylerinden 9 hane yerleşmiştir. Aynı devrede, Poyraz köyü de Keban Barajı suları altında kalan köylerden önemli bir miktar nüfus almıştır. 1965-70 devresinde, Poyraz köyünde nüfus artış oranı %46.4 gibi oldukça yüksek bir değere ulaşmasıyla, nüfus 167 kişiye yükselmiştir.

Keban Barajı sahasında kalan arazilerin istimlakı sebebiyle, bilhassa 1970-75 devresi, Çemişgezek köylerinden Cip köyüne göç olayının en belirginleştiği devredir. Bu dönemde nüfus artış miktarı 182 kişidir. Dolayısıyla yıllık nüfus artış oranı %9.7, sayım dönemi artış oranı ise %48.8' dir.

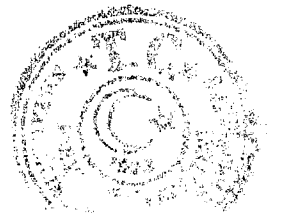
(*) 29 tanesi tamamen, 12 tanesi kısmen Keban Barajı suları altında kalan Çemişgezek köylerinden özellikle 5 tanesi Cip köyüne göçmen vermiştir. Bunlar; Erbeşik, Pulur, Çalıbaşı, Uzungöl köyleri ve Akçapınar Bucağıdır (O. SILIER, 1976).

Bunun sonucunda 1970 sayımında 373 kişi olan Cip köyü nüfusu, 1975 yılı sayımında 555 kişiye yükselmiştir. Aynı dönemde Poyraz köyü ise, doğal nüfus artışı ve çevre köylerden aldığı nüfus ile tempolu bir artış göstermiştir. 1970-75 devresinde, %24.5 oranında bir artış ile nüfus 208 kişiye yükselmiştir.

1975-80 sayım döneminde; Keban Barajı istimlak sahasında kalan köylerden Cip ve Poyraz köylerine göç, bir önceki döneme göre biraz yavaşlayarak devam etmiştir. Cip köyüne daha önce adı geçen Çemişgezek köylerinden başka Elazığ şehir merkezinden yerleşenlerde olmuştur. Cip Barajının 1970 yılında faaliyete geçip, araziye sulamaya başlamasıyla birlikte 1975 yılından itibaren, Cip köyünde arazisi olup da Elazığ'da oturanlar, arazilerini genellikle meyve bahçesine dönüştürüp ve bir ev yaparak Cip köyüne yerleşmişlerdir. Göçler kısmında da değinileceği üzere, bunların bir kısmı sürekli bu evlerde oturmakta, bir kısmı da mevsimlik kalmaktadırlar. Bahsedilen olaylar sonucunda, Cip köyü nüfusu 1975-80 döneminde, %25.0 artış göstererek nüfusu 693 kişiye yükselmiştir. Aynı dönem içinde Poyraz köyüne dışarıdan 4 hane yerleşmiş, bunların nüfusa 20 kişilik bir katkısı olmuştur. 1975-80 devresinde, Poyraz nüfusundaki sayım dönemi artış oranı %9.6 olarak gerçekleşerek, nüfus miktarı 228 kişiye yükselmiştir.

1980-85 sayım dönemi içinde, her iki köye doğru olan göç faaliyeti artık durmuştur. Bu dönemde, ülkemizdeki yıllık nüfus artış oranı %2.4 iken, Cip köyünde %0.7, Poyraz köyünde ise, %1.6 olarak gerçekleşmiştir. Bir önceki sayım döneminde, oldukça önemli miktarda göç alan Cip ve Poyraz köylerinin, göç alması bir yana, doğal nüfus artış oranları bile Türkiye ortalamasının altında gerçekleşmiştir. Son 1985 nüfus sayımına göre; Cip köyünün nüfusu 719 kişi, Poyraz köyünün nüfusu ise 247 kişidir.

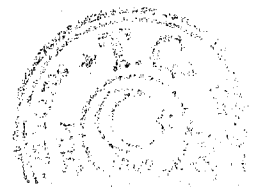
Tablo 1. CİP Poyraz köylerinin sayım dönemlerindeki nüfusları.

Sayım Yılları	CİP			POYRAZ		
	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam
1935	-	-	176	-	-	160
1940	98	101	199	66	92	158
1945	93	97	190	73	100	173
1950	-	-	188	-	-	159
1955	104	112	216	77	74	151
1960	121	109	230	49	62	111
1965	143	215	358	60	54	114
1970	194	179	373	87	80	167
1975	293	262	555	111	97	208
1980	377	316	693	125	103	228
1985	364	355	719	122	125	247
1989 ^(*)	389	381	770	131	134	265

(*) Şubat 1989' da uygun anket sonuçlarından tesbit edilmiştir.

Tablo 2. CİP köyü ve Poyraz Köyü nüfus artış oranları (1935-1985).

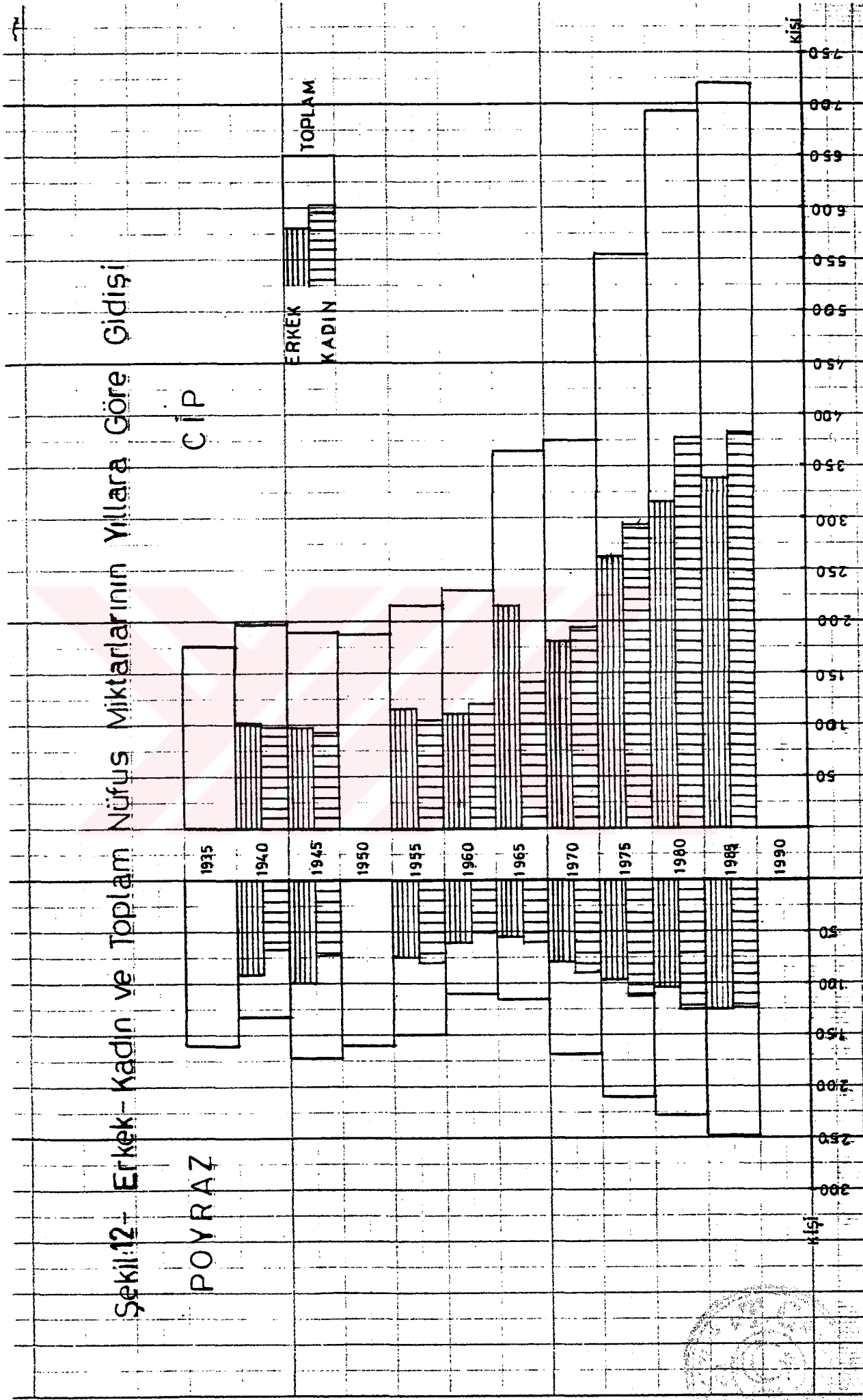
Sayım Yılları	CİP			POYRAZ		
	Sayım Dönemi Artış(%)	Yıllık Ort. Artış(%)	Artış Miktarı	Sayım Dönemi Artış(%)	Yıllık Ort. Artış(%)	Artış Miktarı
1935	-	-	-	-	-	-
1940	13	2.6	23	-1.2	-0.2	-2
1945	-4.5	-0.9	-9	9.5	1.9	15
1950	-1	-0.2	-2	-8	-1.6	-14
1955	14.9	2.9	28	-5	-1	-8
1960	6.4	1.3	14	26.5	-5.2	-40
1965	55.6	11.1	128	2.7	0.5	3
1970	4.1	0.8	15	46.4	9.4	53
1975	48.8	9.7	182	24.5	5	41
1980	24.8	4.9	138	9.6	2	20
1985	30.7	0.7	26	8.3	1.6	19

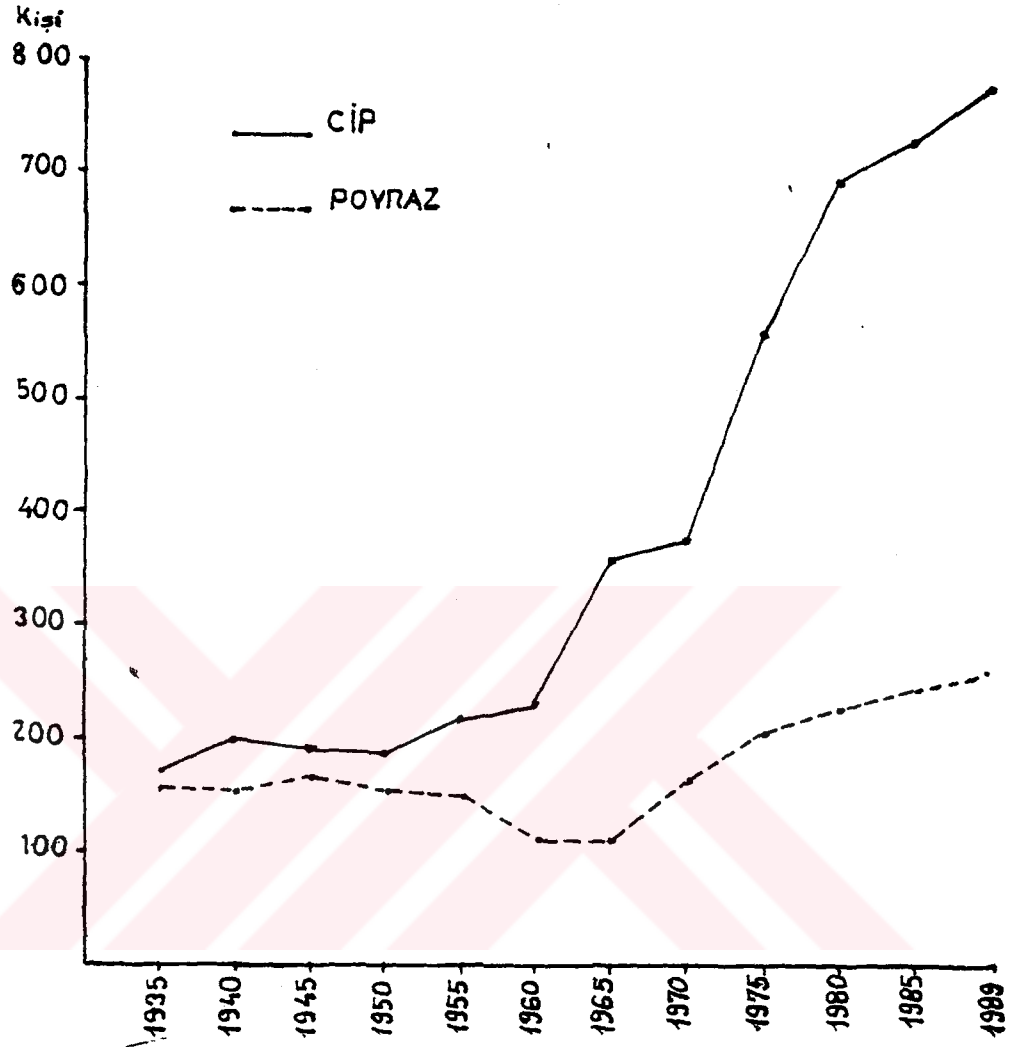

Şekil 12- Erkek- Kadın ve Toplam Nüfus Miktarlarının Yıllara Göre Gidişi

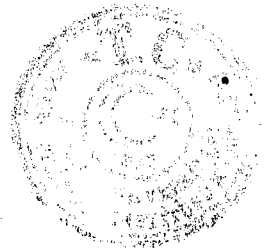
POYRAZ

CİP

Şekil:13 - CIP ve Poyraz Köylerinde Nüfusun Seyri
(1935-1989)

Nihayet, 1985 yılından sonra ise yapılan araştırma sonuçlarına göre Cip köyüne; 1 hane Elazığ şehir merkezinden, 1 hane Bingöl'den, 1 hane Çemişgezek'ten, 1 hane İstanbul'dan ve göçebe Şavak aşiretinden de 4 hane, Cip köyünden yer satın alarak yerleşmiştir. Alınan bu son göçlerle, Cip köyü nüfusu, 770 kişiye çıkmıştır. Poyraz köyüne de, tamamı Elazığ şehir merkezinden olmak üzere 3 hane daha yerleşmiş ve nüfus 265 kişi olmuştur (Şekil 12 ve 13, Tablo 1 ve 2).

2.2. NÜFUS HAREKETLERİ

2.2.1. Doğumlar ve Ölümler

Herhangi bir bölgede, doğumlar ile ölümler arasındaki farkın o bölgedeki gerçek yıllık nüfus artış hızını verdiği bilinmektedir. Ancak özellikle kırsal çevrede, bu olayı tam manasıyla tesbit etmek oldukça zordur. Çünkü kırsal bölgede doğan çocuklar, zorunluluk duyulmadıkça, en azından okul çağına gelinceye kadar nüfusa kayıt ettirilmemesi, istatistiki bilgi bakımından yetersizlikler doğurmaktadır. Bu nedenle, bu tür kırsal yörelerin incelenmesinde, bizzat uygulanan anket veya mülakatlar ve kısmen de bağlı bulunan sağlık ocaklarından edinilen bilgilerden yararlanmaktan ileriye gidilememektedir.

1988-1989 döneminde; Cip köyünde 11 doğum, Poyraz köyünde ise 5 doğum olayı gerçekleşmiştir^(*). Bu dönem arasında doğan toplam 16 çocuk da hayatta kalmıştır. Aynı yıl içinde, Cip köyünde 15-49 yaş grubunda 186 kadın, Poyraz köyünde ise, 48 kadın nüfus bulunmaktadır. Gerçekleşen doğum

(*) Poyraz Sağlık Ocağı verileri

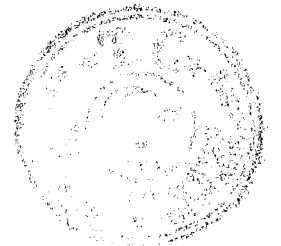

miktarları, doğurgan veya üreme kabiliyetine sahip olan 15-49 yaş grubundaki kadın nüfus miktarına oranlandığında, Cip köyü için yıllık doğum oranı %6.0, Poyraz köyü için yıllık doğum oranı ise, %10.4 olarak çıkmaktadır. Çıkan sonuca göre; yıllık doğum oranlarının normal olduğu söylenebilir. Yalnız Poyraz köyü, nüfusuna oranla normalin biraz üstünde sayılabilir.

Doğum oranının tesbitinde olduğu gibi ölüm oranı tesbitinde de zorluklarla karşılaşılmaktadır. Çocuk ölümlerini, özellikle nüfusa kayıtlı olmayan çocuk ölümlerinin tesbiti anket yoluyla da mümkün olmamıştır. Çünkü, hemen hemen tüm kırsal kesimlerde olduğu gibi, nüfusa kayıt ettirilmemiş ve bebek yaşta ölmüş nüfus hakkında, bilhassa cezalandırılacakları korkusu ağır bastığından yeterli bilgi alınamamıştır. Bu sebeble, anketlerden çıkarılan ölüm sayıları, sadece son yıllardaki yaşlı ölümlerinin sayılarıdır. Durum böyle olunca da ölümler hakkında çıkarılacak sonuçlar kesin bir durum ifade etmemektedir. Tüm bu olumsuz şartlara rağmen, 1988-89 arasında tesbit edilebilen ölüm sayısı, Cip köyünde 8, Poyraz köyünde ise 3 kişidir. Bu ölüm miktarları toplam nüfusa oranlandığında Cip köyünün yıllık ölüm oranı %1.1, Poyraz köyününki ise %1.6 olarak çıkmaktadır.

Çocuk ölümleri ise, bazı yıllar hiç görülmezken bazı yıllar ise çok az (1-2 bebek) görülür. Yapılan mülakatlarda hemen her ailenin bakabileceği kadar çocuğa sahip olma fikrinin benimsendiği görülmüştür.

Cip köyünde en yaşlı erkek 87, en yaşlı kadın ise 90 yaşındadır. Poyraz köyünde ise en yaşlı erkek 85, en yaşlı kadın ise 90 yaşındadır. Buna göre ortalama kadın ömrünün erkek ömrüne göre 3-5 yaş daha fazla olduğu düşünülmürse, her iki köyde de kadın ve erkek ölüm yaşınının 65-70 yaş olduğu söylenebilir.

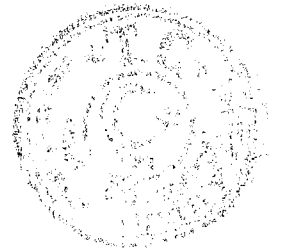
Nitekim Cip köyünde 65+ yaş grubunda 34 erkek, 30 kadın olmak üzere 64 kişi, Poyraz köyünde ise 20 erkek, 18 kadın olmak üzere 38 kişi bulunmaktadır. 50 yaş ve daha yukarı yaş grubunda, Cip köyünde 75'i erkek, 71'i kadın toplam 146 kişi, Poyraz köyünde ise 36'sı erkek, 35'i kadın toplam 71 kişi bulunmaktadır (1989 yılında uygulanan anket sonuçlarına göre).

Son yıllarda her iki köyün dışardan göç alması durmuştur. Buna rağmen, köy nüfuslarının tempolu olarak artmasının sebebi; doğum oranlarının, ölüm oranlarından daha fazla olmasıdır.

2.2.2. Göçler

Bilindiği üzere, belli bir ünite içerisinde nüfusun artışı ya da azalışı, doğum ve ölüm gibi doğal olayların yanında o üniteye dışarıdan nüfusun gelmesi ya da nüfusun gitmesi gibi olaylar, yani göç olayının da etkisi altındadır.

İnsanoğlu öteden beri ufkunun ötesini, dağ ve tepelerin gerisini merak etmiş, buralara gitmeye bu sahaları görmeye çalışmıştır. Bu insanın bir yanısıdır. Bu tabii eğilime karşılık, insanın diğer bir yanı ve tabii eğilimi de şudur ki; insan doğup büyüdüğü memlekete, toprağa bağlı bir varlıktır. Bu topraktan güç ayrılır ve kopar. Bu itibarla, insanın bu ikinci meylini yenen ve insanı göç etmeye zorlayan birtakım fiziki, beşeri ve ekonomik olaylar söz konusudur. İşte araştırmaya konu olan her iki köyde de, insanları evlerinden, topraklarından koparan, bu olaylar sonucu ortaya çıkan iç ve dış göçler bu bölümde ele alınacaktır.

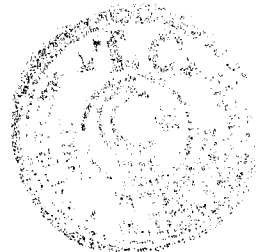

2.2.2.1. Dış Göçler

Cip ve Poyraz köylerinden, dış ülkelere göç olayı oldukça azdır. Cip köyünden, 5 nüfuslu bir aile Almanya'ya, 5 nüfuslu bir aile Fransa'ya ve 1 kişi Libya'ya çalışmak için gitmiştir. Poyraz köyünden ise 1 kişi 5 nüfuslu ailesiyle birlikte çalışmak için Almanya'ya gitmiştir.

2.2.2.2. İç Göçler

İç göçleri, üç bölümde incelemek mümkündür. Birincisi; çevre köylerden, Cip ve Poyraz köyelerine doğru olan göçlerdir. Buna sebep olan en önemli olay, Keban Barajı yapımından sonra birçok köyün sular altında kalması ve bu köylerin istimlak edilmesidir. Bunlardan özellikle adı geçen Çemişgezek ilçesine bağlı köylerden, arazileri istimlak edilenlerin birçoğu, aldıkları istimlak bedelleri ile Elazığ'a yerleşmek istemişlerdir. Bir kısmı bunu gerçekleştirmesine rağmen, doğrudan şehir hayatına geçmekten çekinenler ve maddi bakımdan şehire yerleşecek güce sahip olmayanlar bir durak noktası olarak, Çemişgezek-Elazığ karayolu üzerinde bulunan Pirinçci, Balıbey, Çötel, Alpagut, Pelte, Uzuntarla ve Cip köyelerini seçmişlerdir. Keban Barajı istimlak sahasından göç edenlerin özellikle Cip köyünü seçmelerindeki neden, bu yıllarda Cip Barajının tamamlanması ve Cip köyü arazisinin önemli bir kısmının sulamaya açılmasıyla, sulu arazi satın alma imkanına sahip olmalarıdır. Ayrıca daha önce Cip köyüne ilk gelen akrabaları ile birarada olma istekleri de etken olmuştur.

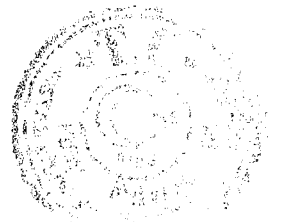

Keban Baraj Gölü sahasında kalan ve Cip köyünün yoğun olarak göç aldığı Çemişgezek ilçesine bağlı köylerden birkaç tanesi şunlardır: Erbeşik (Eşkünüsefine), Pulur (Sakyo1), Çalıbaşı (Eşkünümizyan), Uzungöl (Ağgi) köyleri ve Akçapınar (Vaskovan) bucağı.

Yukarıda bahsi geçen Çemişgezek ilçesi köylerinden çıkan nüfus, özellikle 1965 yılından itibaren Cip köyüne yerleşmeye başlamışlardır. Uygulanan anket sonuçlarına göre^(*), 1965-70 yılları arasında Cip köyüne 9 hane yerleşmiş ve Cip köyü nüfusuna 33 kişi katmıştır. 1970-75 dönemi Cip köyünün en yoğun olarak göçmen aldığı yıllar olmuştur. Bu dönemde, Cip köyüne 135 kişi tutarında 32 hane yerleşmiştir. 1975-80 yılları arasında yine Çemişgezek köylerinden 10 hane Cip köyüne yerleşerek, köy nüfusunu 52 kişi artırmıştır. 1980 sonrası Cip köyüne doğru olan göç yeniden hızlanmış, 1985 yılına kadar 14 hane (74 kişi) yerleşmiştir. 1985-89 devresinde de 8 hane yerleşmiş, bunların 5'i Çemişgezek köylerinden, 1'i Bingöl, 1'i Elazığ ve 1'i de İstanbul'dan gelmişlerdir. Bunların da katılmasıyla köy nüfusu 61 kişi daha artmıştır. Kısaca, 1965 -1989 yılları arasındaki 24 yıl içerisinde Keban Barajı sahasında kalan Çemişgezek köylerinden Cip köyüne toplam 70 hane yerleşmiştir. Bugün köyde, bu dönem içerisinde yerleşmiş olan 384 kişi yaşamaktadır.

Poyraz köyü ise; Cip köyü kadar olmasa da çevre köylerden göç almıştır. Yine, Keban barajı suları altında kalan köylerden gelenler yanında, çok değişik sebeplerden dolayı gelenlerde olmuştur. 1945 yılında Elazığ'dan Poyraz'a birkaç aile yerleşmiştir. Bu yıldan 1970'li yıllara kadar herhangi bir göç alma olayı gerçekleşmemiş, aksine dışa göç vermiştir. 1970 yılından sonra yeniden göç almaya başlamış, 6 nüfuslu bir aile Keban İlçesinin,

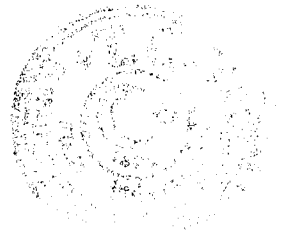
(*) Tezin sonuna koyulan anket örneği.

Delikavak(Kergah) köyünde gelmiştir. 10 nüfuslu iki aile Mollakendi Bucağı, Demirgölü (Haceri) köyünde, 4 nüfuslu bir ailede 1976 yılından Varto'dan, deprem sonrası gelmiştir. 1970 yılından sonra gelenler sebebiyle, nüfusta 20 kişilik bir artış olmuştur. Ayrıca 1987 yılında, Poyraz Köyü sağlık ocağında biri memur, diğeri şoför olarak çalışmak üzere toplam 8 nüfuslu 2 hane de Pelte köyünde gelip, Poyraz'a yerleşmiştir.

İkinci şekli ise; araştırmaya konu teşkil eden Cıp ve Poyraz köylerinden Elazığ ve diğere şehirlere olan göçlerdir. Bu tür göç, hemen tümüyle ekonomik nedenlere dayanmaktadır. Tarımda mekanizasyonun artmasıyla birlikte, insan gücüne duyulan ihtiyacın azalması ve miras yoluyla mevcut arazilerin parçalanarak çok küçülmesi sonucu, büyük aileler mecburen parçalanmıştır. Ailenin işsiz kalan gençleri ya şehirde bir iş kurma çabasına girişmiş ya da bir devlet dairesine girmek için şehre göç etmiştir. Cıp köyünden, son 15 yıl içinde göç edilen şehirlerin başında 130 kişiyle Elazığ gelmektedir (130 kişi). İkinci sırayı, 62 kişiyle İstanbul almaktadır. Adana'ya 15, Ankara'ya ise 12 kişi göç etmiştir. Bunlardan başka Mersin, Diyarbakır, Bingöl, İzmir, Malatya, Bursa, Eskişehir, Kütahya, Şanlıurfa, Adıyaman, Çorum, Kırklareli, Kayseri, Erzurum, Denizli, Konya, Afyon, Van ve Niğde illerine göç edilmiştir. Tüm bunlar toplandığında Cıp köyünün Elazığ ve başka şehirlere 250-300 kişi civarında göç verdiği ortaya çıkmaktadır. Ayrıca Cıp köyünden, Elazığ ve başka şehirlere 10-15 kız gelin olarak gitmiştir. Poyraz köyünden ise; son 20 yıl içinde 6'sı gelin ve 22'si çalışmak üzere 28 kişi Elazığ'a göç etmiştir. 1970-75 yılları arasında, 19 kişi tutarındaki 4 hane, çalışmak için Adana'ya, 6 kişi Ankara'ya, İstanbul, İzmir ve Mersin'e 2'şer kişi, Tunceli'ye 4 kişi, Malatya, Şanlıurfa, İzmit, Bolu ve Erzurum'a birer kişi göç etmiştir.

İnceleme sahasında görülen bir başka göç türü ise; mevsimlik göçlerdir. Bu göç, yalnızca her iki köy ile Elazığ arasında gerçekleşmektedir. Özellikle maddi durumu iyi olanlar, şehrin sıkıcı, bunaltıcı havasından uzaklaşmak, dinlenmek ve yaz aylarını geçirmek amacıyla ya satın aldıkları ya da varolan arazileri üzerine genellikle villa tipi dubleks evler yaparak, bir sayfiye yeri olarak kullanmaktadırlar. Bunların bir kısmı yaz boyunca bu evlerde oturdukları gibi bir kısmı ise sadece hafta sonları gelip kalmaktadırlar. Yaz boyunca sürekli oturanlar, işleri için hergün Elazığ'a gidip gelmektedirler. Ev yaptıkları arazilerin geri kalan kısımlarını ise, genellikle meyve bahçesi olarak değerlendirmektedirler.

Bu tür göç olayı, sene içinde nüfus miktarının yaz ve kış mevsimlerinde büyük farklılıklar göstermesine sebep olmaktadır. Aslında 136 hane olan Cip köyünde, kış mevsimine rastlayan ilk anket uygulaması sırasında, oturuhan hane sayısının sadece 109 olduğu görülmüştür. Geriye kalan 27 hane ise, yaz başlarında köye gelmekte ve sonbaharda tekrar Elazığ'daki evlerine dönmektedirler. Cip köyü için ortalama hane halkı büyüklüğünü 7 kişi olarak alırsak, Cip köyü ile Elazığ arasında yaklaşık 180-190 kişinin mevsimlik göçe katıldığı ortaya çıkmaktadır. Poyraz köyü ise, 85 hane olmasına rağmen kış mevsiminde uygulanan anket sırasında 38 hanenin yaz-kış sürekli köyde oturduğu tesbit edilmiştir. Böylece Poyraz köyünde sadece yaz mevsiminde köyde oturan hane sayısının, yaz-kış sürekli oturan hane sayısından daha fazla olduğu görülmektedir. Poyraz köyü için hane halkı büyüklüğü ortalama 5 kişi olduğundan, mevsimlik göçe katılan nüfus miktarının 235 kişi olduğu ortaya çıkar.

Buna göre, yaz aylarında Cip köyü nüfusu %24 artarak, 950-960 kişiye çıkmaktadır. Yine yaz aylarında, Poyraz köyü nüfusu ise, %88 artarak 500 kişiye kadar çıkmaktadır.

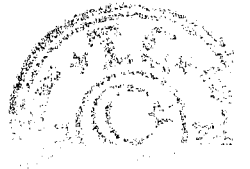

Daha önce bahsedildiği gibi Cip köyündeki 136 hanenin 70 hanesine Çemişgezek ve diğer yerlerden gelip, köye yerleşen kişiler oluşturmaktadır. Bunlar, köyde sürekli otururlar. Yani mevsimlik göçe katılamazlar. Geri kalan 66 hane ise, Cip köyünün yerlileridir. İşte mevsimlik göçü gerçekleştirenler bu yerli halkın bir kısmıdır. Poyraz köyünde ise, toplam 85 hanenin sadece 10 hanesini dışardan göç edip köye yerleşenler oluşturur. Yerli hane sayısının, Cip köyünden daha fazla olması sebebiyle, hem miktar olarak hem de nüfusuna oranla, Cip köyünden daha fazla mevsimlik göç gerçekleştirmektedir.

2.3. NÜFUSUN CİNSİYET ve YAŞ YAPISI

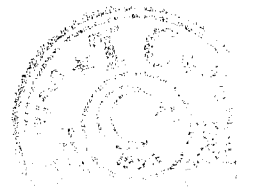
Araştırmaya konu teşkil eden Cip ve Poyraz köylerinin nüfus ile ilgili verilerine göz attığımızda, cinsiyet ayrımı verilerini 1935 ve 1950 yılları hariç, diğer yıllarda izlemek mümkün olmuştur. Sayım devrelerine bakıldığında, Cip köyünde 1960 yılına kadar, Poyraz köyünde ise, 1955 yılına kadar erkek nüfus fazlalığı görülmektedir. 1935 ve 1950 sayımlarında, kadın ve erkek nüfusu ayrımı yapılmamış olmasına rağmen, bu yıllarda normal dışı herhangi bir olay gerçekleşmediğinden ve nüfusun normal seyrine göre, bu yıllarda da erkek nüfus fazlası olduğu kabul edilebilir.

Cip köyünde 1940 yılında 100 kadına 103 erkek düşerken 1945 yılında 100 kadına 104 erkek düşmüştür. 1955 yılında 100 kadına 107 erkek düşerken 1960 yılında oran erkek nüfus aleyhine bozulmuş 100 kadına 90 erkek düşmüştür. Nüfus artışları kısmında da belirtildiği gibi, 1965 yılı Cip Barajı inşaatının başlamasına rastladığından bu yıl erkek nüfus fazlası görülmüş, cinsiyet oranı 100 kadına 150 erkek halinde gerçekleşmiştir.

1970 yılından anket uygulanan 1989 yılına kadar sürekli bir kadın nüfusu fazlalığı görülmüştür. 100 kadına, 1970 yılında 92 erkek, 1975'de ise 89 erkek, 1980'de 84 erkek düşmüştür. 1985 yılında kadın ve erkek nüfus arasındaki fark azalmış ve bu yıl, 100 kadına 97 erkek düşmüştür. 1989 yılında ise, uygulanan anketlere göre, 100 kadına 98 erkek düşmektedir.

Poyraz köyüne gelince; 1940 ve 1945 sayımlarında erkek nüfus fazlası, 1955'den 1980 yılına kadar kadın nüfus fazlası, 1985 sayımı ve 1989 anketlerine göre tekrar erkek nüfus fazlası olduğu görülmektedir. 2. Dünya Savaşı nedeniyle, Poyraz köyünden asker alınmış olmasına rağmen, cinsellik oranının %139 gibi yüksek bir değer göstermesi, o yıllarda köyün gerçekte çok daha yüksek bir cinsellik oranına sahip olduğu, bu nedenle pek etkilenmediği ortaya çıkmaktadır. Bu yüksek cinsellik oranı, 1945 yılında da kendini korumuştur (%137). 1955 yılında cinsellik oranı, erkek nüfus aleyhine bozulmuş ve oran %96'ya düşmüştür. Nüfus artışları kısmında da belirtildiği gibi, bu yıl Poyraz'da %5'lik bir nüfus azalışı görülmüştür. Bunun sebebi ise; tamamen dışa olan göçlerdir. Göçün görüldüğü bir dönemde ise, kadın nüfus fazlalığının ortaya çıkması normaldir. 1960 nüfus sayımı neticelerine göre, Poyraz'daki nüfus %26.5'lik bir azalış göstermiştir. Çünkü, dışa göç olayı bu dönemde en yüksek düzeydedir. Dışa göçün bu kadar fazla olmasına rağmen, erkek nüfus fazlalığının görülmesi (13 kişi) gerçekten enteresandır. Bu enteresantlık, ya dış göçe önemli miktarda kadın nüfusun katılması ya da köydeki erkek çocuk doğum sayısının fazla olmasından kaynaklanmaktadır. 1965 yılından 1980 yılına kadar, çalışmak amacıyla dışa yapılan göçün artması nedeniyle, cinsellik oranı yine bir düşüş göstermiştir. Nitekim, cinsellik oranı 1965 yılında %90, 1970 yılında %92, 1975 yılında %87, 1980 yılında %82'lik bir seyir izlemiş, 1985 yılında ise, cin-

sellik oranı artarak %102 ye ulaşmış ve 1989 yılında uygulanan anketlere göre bu oranların değişmediği görülmüştür.

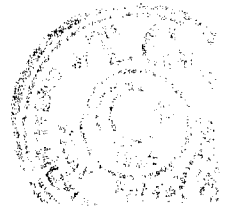
Cip ve Poyraz köylerinde, kadın-erkek nüfus oranı, 1980 Türkiye ortalaması olan 100 kadına 107 erkek oranınının bazı yıllar çok üstünde, bazı yıllar altında, bazı yıllar ise eşdeğer durumda seyrederek salınımlı bir durum göstermesi, göç alması ve göç vermesi ile ilgilidir.

Tablo 3. Cip ve Poyraz köylerinde sayım yıllarına göre cinsellik oranları (%).

Yıllar	1935	1940	1945	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1989
Cip	-	103	104	-	107	90	150	92	89	84	97	98
Poyraz	-	139	137	-	96	126	90	92	87	82	102	102

Sosyo-ekonomik amaçlı planlamalarda stratejilerin isabetli seçilmesi bakımından, nüfus miktarı kadar önemli bir mesele de nüfusun yaş yapısının bilinmesi ve analiz edilmesidir. Nüfusun yaş yapısı; " bir nüfus kitle-sinin yaş gruplarına göre sergilediği bileşim" e denir. Bu bileşimi, analiz edip bazı sonuçlar ortaya koyabilmek için belli sayım dönemlerindeki nüfusu, belli yaş dilimi aralıklarını esas alarak gruplandırmak gerekir (DOĞANAY, 1985, s. 79).

Özellikle, çalışabilir veya faal nüfus denilen 15-64 yaş grubu arasındaki nüfusun tesbiti önem taşımaktadır. Gruplandırma işi, 0-19, 20-59,

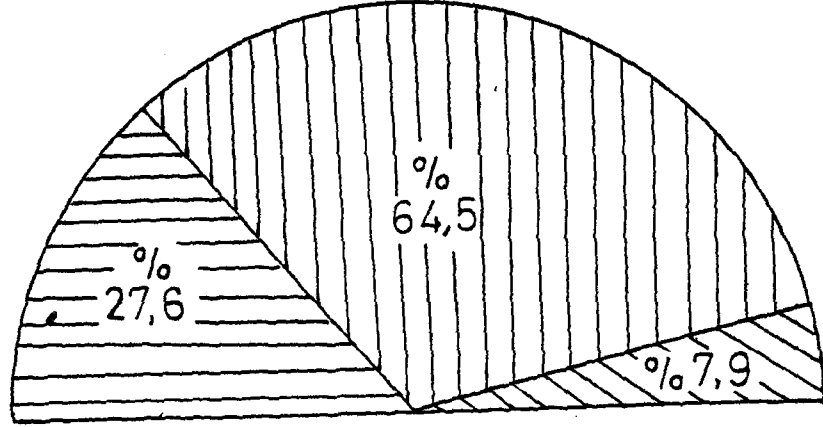
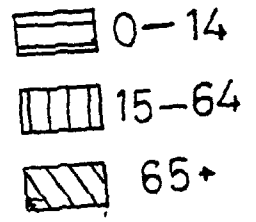
60+ şeklinde olabileceği gibi, faal nüfus veya bağımlı nüfusun tesbit edilmesinde 0-14, 15-64, 65+ şeklindeki gruplama tercih edilmektedir. Ayrıca 0-14, 5-9, 10-14, 15-19, ... , 80-84, 85+ şeklindeki gruplama ise, dar aralıklı gruplamadır.

Genellikle, 15-64 yaş dilimleri arasındaki nüfus " faal veya çalışabilen nüfus", diğer iki yaş dilimi (0-14, 65+) arasındaki nüfus ise, "çalışmayan veya bağımlı nüfus" olarak kabul edilmektedir (TÜMERTEKİN, 1978, s. 92). Kırsal bölgelerde, çalışmaya başlama ve çalışmama diye kesin bir yaş belirtilmediği için bu ayırım, kesin bir sonuç ifade etmeyebilir. Çünkü kırsal kesimde çocuklar genellikle 6-7 yaşlarında iken güçlerine göre işlerde çalışmaya başlamakta ve yaşlılar ise 65 yaşlarının üzerindeyken bile çeşitli şekilde üretime katılmaktadırlar. Aktif nüfusu 15-64 yaş grubu olarak alırsak, bu gruptaki miktar Cıp köyünde 491 kişi, Poyraz köyünde ise, 154 kişidir. Buna göre, bağımlı nüfus, Cıp köyünde 279 kişi, Poyraz köyünde ise, 111 kişidir. Yani bağımlılık oranları sırasıyla %56.8 ve %70.9 dur. Bu değerler, Türkiye ortalamasından düşüktür (%75.9). Daha önce de bahsettiğimiz gibi, kırsal bölgelerde aktif olma yaşı erken başlayıp, geç bittiğinden bu değerler pek kesinlik ifade etmezler.

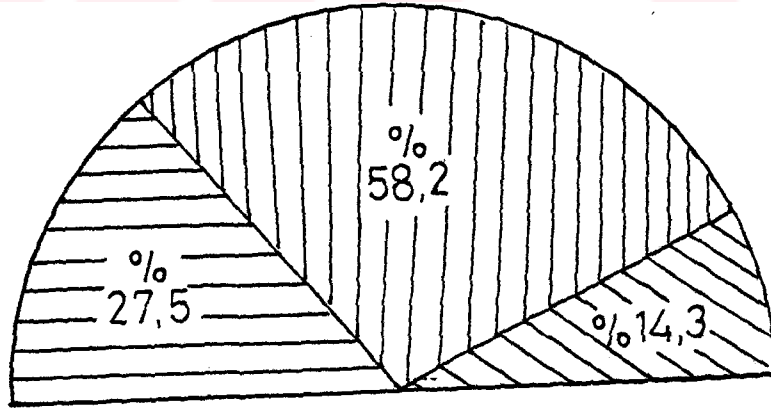
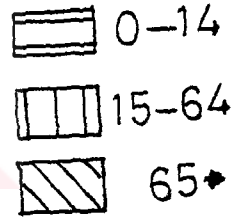
Tablo 4. Cıp ve Poyraz köyleri nüfusunun geniş aralıklı gruplandırılması (1989).

Yaş Grupları	0-14	%	15-64	%	64+	%	Toplam	%	
CIP	Erkek	106	13.5	241	32.2	34	4.4	381	49.5
	Kadın	109	14.1	250	32.3	30	3.5	389	50.5
POYRAZ	Erkek	38	14.3	76	28.7	20	7.5	134	50.5
	Kadın	35	13.2	78	29.5	18	6.8	131	49.5

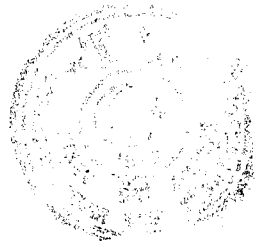
Yaş Grubu

Şekil:14-Cip Köyü Nüfusunun Geniş Aralıklı Gruplandırılması (1989).

Şekil:15-Poyraz Köyü Nüfusunun Geniş Aralıklı Gruplandırılması (1989).

ERKEK

KADIN

Kişi 70 60 50 40 30 20 10 0 0 10 20 30 40 50 60 70 Kişi

65+

60-64

55-59

50-54

45-49

40-44

35-39

30-34

25-29

20-24

15-19

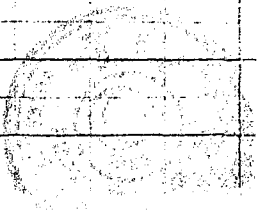
10-14

5-9

0-4

Poyraz

Cip

Tablo 5. Cıp ve Poyraz köyleri nüfusunun dar aralıklı gruplandırılması (1989).

Yas Grupları	CİP						POYRAZ					
	Toplam	%	Erkek	%	Kadın	%	Toplam	%	Erkek	%	Kadın	%
0-4	45	5.8	22	2.8	23	3.0	21	7.8	11	4.2	10	3.7
5-9	86	11.1	47	6.2	39	5.0	31	11.7	14	5.3	17	6.4
10-14	84	10.9	37	4.8	47	6.1	21	7.8	13	4.9	8	3.0
15-19	104	13.6	40	5.2	64	8.3	29	10.9	14	5.3	15	5.6
20-24	103	13.4	53	7.0	50	6.5	22	8.3	11	4.2	11	4.1
25-29	49	6.3	28	3.6	21	2.8	18	6.7	9	3.4	9	3.4
30-34	37	5.3	18	2.4	19	2.6	21	7.9	7	2.7	14	5.3
35-39	48	6.2	26	3.3	22	2.8	11	4.1	6	2.2	5	1.8
40-44	31	4.0	15	1.9	16	2.0	10	3.7	6	2.2	4	1.5
45-49	37	4.8	20	2.7	17	2.2	10	3.7	7	2.7	3	1.2
50-54	29	3.7	14	1.8	15	1.9	13	4.8	5	1.9	7	2.7
55-59	30	3.8	14	1.8	16	2.2	9	3.4	6	2.2	3	1.2
60-64	23	3.0	13	1.7	10	1.3	13	4.8	5	1.9	7	2.7
65-69	31	4.0	15	1.9	16	2.2	13	4.8	5	1.9	7	2.7
70-74	14	1.8	10	1.3	4	0.5	4	1.5	4	1.5	-	-
75-79	7	0.9	5	0.6	2	0.2	4	1.5	-	-	4	1.5
80-84	6	0.7	2	0.2	4	0.5	9	3.4	5	1.9	4	1.5
85+	6	0.7	2	0.2	4	0.5	9	3.4	6	2.2	3	1.2
TOPLAM	770	100	381	49.5	389	50.5	265	100	134	50.5	131	49.5

Birleşmiş Milletler istatistiklerinde 0-24 yaş grubu, genç nüfus olarak kabul edilmektedir. Cip köyünde, 0-24 yaş grubu toplam nüfusun %54.8 ini, Poyraz köyünde ise, toplam nüfusun %46.8 ini oluşturmaktadır. Orta yaş (25-49 yaş grubu), Cip köyünde toplam nüfusun %26.2 sini, Poyraz köyünde ise, toplam nüfusun %26 sini oluşturmaktadır. Yaşlı nüfus ise (50+ yaş grubu), Cip köyünde toplam nüfusun %19 unu, Poyraz köyünde ise %27.2 sini oluşturur.

Her iki köye ait değerler birbirine çok yakın olmalarına rağmen, Cip köyünün, Poyraz köyüne oranla daha fazla genç nüfusa sahip olduğu ortaya çıkar.

2.4 NÜFUSUN KÜLTÜREL DURUMU

Nüfusun gelişmişlik derecesinin ölçülmesinde yalnızca ekonomik göstergelere bakılmaz. Bunun tesbitinde, nüfusun kültürel yapısının gelişmişliği belirli bir simgedir.

Nüfusun kültürel yapısı denildiğinde, genellikle okuryazar olan nüfus ile okuryazar olmayan nüfusun genel nüfus içindeki oranları akla gelmektedir. Fakat bir nüfus biriminin kültür düzeyi, sadece okuryazar oranıyla ölçülemeyeceği için bu konuda okul çağındaki nüfusun tümünün okula gidip gidememesi, okul, öğretmen ve öğrenci dengesi, ilk öğretim sonrasındaki eğitim faaliyetlerine eğilimlerin tesbit edilmesi, orta, lise ve yüksek öğretimi bitirenlerin nüfus içindeki oranları gibi özelliklerin de dikkate alınması gereklidir.

Gerek Cip ve gerekse Poyraz köylerinde kültürel faaliyetlerin çok eskiye dayandığı bilinmektedir. Nitekim, Hicri 1310 tarihli Ma'mûrat-ül Aziz

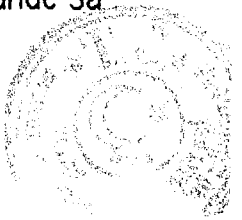

Salnamesi'nde (miladi 1893), Cip ve Poyraz köylerinde birer Sıbyan mektebi olduğu belirtilmektedir. Anlaşılacağı üzere, 1890'lı yıllardan beri, her iki köyde birer okul bulunduğu ve eğitim-öğretimin yapılmakta olduğu ortaya çıkmaktadır.

Cip köyünde, ilkokul 1942 yılında açılmış, fakat ilkokul binası olmadığından eğitim-öğretim, köy odalarında ve kullanılmayan evlerde yapılmıştır. İlkokul binası 1950 yılında inşa edilmiştir. Poyraz'da ise, ilkokul binası 1945 yılında yapılmıştır. Okulun hemen yanında öğretmen lojmanı vardır. Cip köyündeki ilkokulun inşasında, okula ait bir öğretmen lojmanı da yapılmış olmasına rağmen, sonraki yıllarda doğan dersane açığı nedeniyle, 1982 yılında bu lojman deraneye çevrilmiştir. 1984 yılında ise, Cip köyü ilkokuluna ek bina halinde ana sınıfı yapılmıştır. Ana sınıfına 5 yaşın üzerindeki çocuklar alınmaktadır. Halen ana sınıfında 6'sı kız, 6'sı erkek olmak üzere 12 çocuk eğitim görmektedir. Cip köyünde, biri ana sınıfında olmak üzere toplam 7 öğretmen, Poyraz köyünde ise 3 öğretmen görev yapmaktadır. Cip köyü ilkokulunda dersane sayısı 5, Poyraz köyü ilkokulunun dersane sayısı ise 2 dir. Poyraz köyü ilkokulunda, dersane, öğretmen ve öğrenci sayısı yetersiz olduğundan, birinci ve ikinci sınıflar bir dersanede, üç, dört ve beşinci sınıflar bir dersanede öğretim görmektedirler. Her iki okulda da tekli öğretim, yani hem sabah hem de öğleden sonra öğretim yapılmaktadır.

1989 yılı itibariyle Cip köyünde toplam 99 öğrenci öğretim görmektedir. Bunun %62.6'sını erkek, %37.3'ünü kız öğrenciler oluşturmaktadır. Poyraz köyünde ise, toplam 26 öğrenci öğrenim görmekte, bunun %80.8'ini erkek, %19.2'sini ise kız öğrenciler oluşturmaktadır.

Okul çağında olduğu halde okula gitmeyenlerin sayısı, Cip köyünde sa-

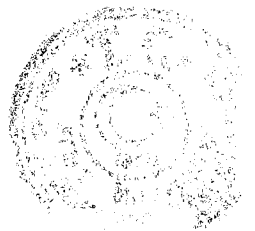
dece 1, Poyraz köyünde ise 3 kişidir. Okullarda başarı oranı %75-80 civarındadır. İlkokulu başarıyla bitirenlerin pek çoğu Elazığ'daki ortaokullara gitmektedirler^(*). Her iki köyde de okumaya ilgi çok fazladır ve okuma yazma bilmeyenlerin tümü, yaşlı nüfus grubunda olanlardır. Bunların sayıları, 1987 yılında başlatılan okuma yazma seferberliğine kadar daha fazla iken, bu seferberlik kapsamında Cip köyünde iki kez açılan okuma yazma kursuna 60 kursiyer katılmış ve %80 civarında başarı oranı sağlanmıştır. Bunların neticesinde; 1989 yılı itibariyle Cip köyündeki okuma yazma oranı %95.5, Poyraz köyündeki okuma yazma oranı ise %91.3'e ulaşmıştır^(**). Ayrıca 1980-85 yılları arasında Halk Eğitim Merkezi'nce Cip köyünde bir kez, Poyraz köyünde ise iki kez biçki-dikiş kursu açılmış, bu kurslara Cip köyünde 40, Poyraz'dan ise 30 bayan kursiyer katılmış, %100'e yakın bir başarı oranı sağlanmıştır.

Günümüzde özellikle, Doğu Anadolu köylerindeki lise mezunlarının üniversiteye girme oranı düşüktür. Buna karşılık Cip ve Poyraz köylerinde üniversitede okuyan veya mezun sayısı oldukça yüksektir (Tablo 6). Cip köyünden yetişen pek çok sayıdaki profesör, doktor, mühendis, hukukçu ve öğretmen bunun güzel bir örneğidir.

(*) Okul idarecilerinden alınan bilgiler.

(**) 1965 yılında, Cip köyündeki okuma yazma oranının %78, Poyraz köyündeki okuma yazma oranının ise %61 olması, son 25 yıl içerisinde eğitim faaliyetlerindeki ilerlemeyi ortaya koymaktadır (DİE İstatistikleri, 1965).

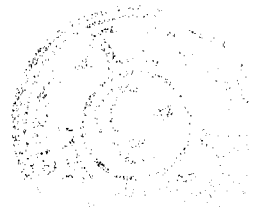

Tablo 6. Cıp ve Poyraz köylerinde, 0-7 yaş grubu sonrası nüfusun eğitim kademelerine göre dağılışı (1989).

	Okuma		Okula gitmemiş		İlkokul mez.		Ortaokul mez.		Lise mez.		Üniv. mez.		TOPLAM
	Yazma	Bilmeyen	fakat	Okuryazar	veya	Okuyan	veya	Okuyan	veya	Okuyan	veya	Okuyan	
	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	
CIP	10	31	28	44	148	188	81	41	70	25	27	12	705
%	1.4	4.4	4.0	6.2	21.0	26.6	11.5	5.8	10.0	3.5	3.8	1.7	100
POYRAZ	6	20	14	16	51	48	23	16	22	10	12	4	242
%	2.5	8.2	5.8	6.6	21.0	20.0	9.5	6.6	9.1	4.1	5.0	1.6	100

2.5. NÜFUSUN SAĞLIK ve BESLENME DURUMU

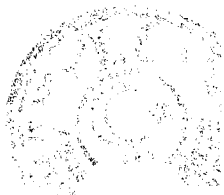
Araştırmaya konu olan köylerde biri olan Poyraz'dan baştan beri köy olarak bahsedilmesine rağmen aslında, Kuzova'da bulunan 20 köyün bağlı bulunduğu bir bucak merkezi olması sebebiyle, bir sağlık ocağı vardır. Gerçi, 1955 yılından beri köyde ebe bulunmasına rağmen, sağlık ocağı 1967 yılında hizmete girmiştir. Sağlık ocağında; 1 doktor, 3 hemşire, 1 sağlık memuru, 1 sekreter, 1 şoför ve 1 hizmetli, 1 ebe, 1 trahom savaş ve 1 sıtma savaş memuru olmak üzere 12 personel çalışmaktadır. Bunlardan sağlık, trahom savaş ve sıtma savaş memurları, münferut zamanlarda köyleri sağlık taramasından geçirmektedirler.

Sağlık ocağında zaman zaman malzeme sıkıntısı görüldüğünden, çocuk felci, difteri, tetanoz, verem aşılıları gibi hayati önemi olanlar yapılamamakta ve Elazığ hastanelerine gönderilmektedir. Ayrıca çevre sağlığı çalışmalarına önem verilmesine rağmen, gübreliklerin açıkta olması ve tuvaletlerin yeterli hijyenik şartlara sahip olmaması, mücadelelerin başarıya ulaşmasını engellemektedir. Nitekim 1988 yılında sağlık ocağı tarafından tesbit edilen vaka sayısının, en büyük grubunu sindirim sistemi hastalıkları oluşturmaktadır.

Köylerde hayvan gübrelerinin açık yerlerde toplanması ve rastgele yerlerde tezek yakılması nedeniyle, yazın karasineklerin yoğun olarak üremesine yol açmaktadır. Bunun yanında yaz mevsiminde Cip köyünde Cip Barajı ve özellikle Sarini çayı kenarındaki sazlıklar, sivrisinek yuvaları halini almaktadır. Bu nedenle, yazın birkaç kez bu sazlıkların ilaçlanması bir zaruret olarak ortaya çıkmaktadır.

Yapılan gözlemler sonucunda, her iki köyde beslenmenin yeterli olmasına rağmen, son derece dengesiz olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durum, özellikle kışın çok daha belirginleşmektedir. Bu mevsimde tüketilen besin maddeleri tamamiyle hububata dayalı gıdalardır. Zaten çay, şeker, tuz vs. gibi temel besin maddeleri dışında, diğer tüm bitkisel ve hayvansal gıdalar tamamen yerel imkanlarla karşılanmaya çalışılmaktadır. Yaz mevsiminde ise, tüketilen besin maddelerinin türü artmakta, yine kendi imkanlarıyla ürettikleri fasulye, nohut, patates, soğan ve diğer yeşil sebze türleriyle meyveler çeşitliliği artırmaktadır. Uygulanan anketler sırasında birçok evin yazdan konserve yapma alışkanlığına sahip olduğu, böylece yaz çeşitlerini kışın tüketebilme imkanına kavuştukları görülmüştür. Konserveden başka, türlü meyve ve sebzelerin de yazdan kurutulularak kışın kullanmak maksadıyla depolandığı öğrenilmiştir.

Her iki köyde de ekmek pişirmek için fırın bulunmamaktadır. Köylüler ekmeklerini, evlerinde bulunan yer tandırlarında pişirdikleri gibi, Cip köyündeki 2 ve Poraz'daki 1 bakkal dükkanı Elazığ'dan getirtilen ekmekleri satmaktadır. Özellikle işlerin yoğun olduğu yaz aylarında ekmek pişirmeye zaman ayrılamadığı için köylerimizdeki halkın hemen tamamı ekmeklerini bakkaldan temin etmektedirler.

2.6 NÜFUS DAĞILIŞI ve YOĞUNLUKLARI

Toprak ve nüfus miktarı arasındaki ilişki derecesini ortaya koyan göstergelerden biri de nüfus yoğunluklarıdır. Herhangi bir mekan biriminde yaşayan nüfus ile o alanın yüzölçümü arasındaki oran ise "yoğunluk" terimiyle ifade edilir (TÜMERTEKİN, 1978, s. 177).

Uygulanan anket sonuçlarına göre, 1989 yılında Cip köyü nüfusu 770 kişi, Poyraz köyü nüfusu ise 265 kişidir. Buna karşılık, Cip köyü yüzölçümü yaklaşık 11.2 km², Poyraz köyünün yüzölçümü ise 9 km² dir. Buna göre matematiksel nüfus yoğunluğu, Cip köyünde km²' ye 68.8 kişi, Poyraz köyünde ise km²' ye 29.4 kişi düşmektedir. Bu yoğunluk, 1985 yılında Türkiye genelinde km²' ye 62.2, Elazığ genelinde ise km²' ye 52.8 kişidir. Görüldüğü gibi Cip köyündeki yoğunluk, hem Türkiye hem de Elazığ geneli için çıkan yoğunluk değerlerinden yüksektir. Poyraz köyü yoğunluğu ise, Türkiye ve Elazığ'ın matematiksel nüfus yoğunluklarının ancak yarısı kadardır. 1940 yılında, Cip köyünde matematiksel nüfus yoğunluğu km²' ye 17.8 kişi, Poyraz köyünde ise km²' ye 17.7 kişi iken ilerleyen yıllarda Cip köyü nüfusunun çok hızlı artmasına karşılık, Poyraz nüfusunun normal bir seyir izlemesi nedeniyle, aradaki yoğunluk farkı da artmıştır.

Nüfus ve arazi ilişkisi ele alındığında matematiksel nüfus yoğunluğu sadece genel bir fikir vermektedir. Nüfus yoğunluğu hesaplamasında nüfus, arazi üzerine eşit bir şekilde dağıldığı kabul edilerek yapılmaktadır. Bu tür bir nüfus dağılışını ise yeryüzünün hiçbir yerinde görülemeyeceği herkes tarafından kabul edilmektedir. Matematiksel nüfus yoğunluğunun bu tür dezavantajlarını gidermek için, fizyolojik nüfus yoğunluğunun tesbit edilmesi gerekmektedir.

Fizyolojik yoğunluk; nüfus sayısı ile ekili ve dikili toprakların yüzölçümü arasındaki oran ile ifade edilir (TANOĞLU, 1969, s. 61). Cip köyünde tarım yapılan arazi miktarı 10600 dekar, Poyraz köyünde tarım yapılan arazi miktarı ise 7900 dekadır. Buna göre, Cip köyünün fizyolojik nüfus yoğunluğu, $72.6 / \text{km}^2$, Poyraz köyünün fizyolojik nüfus yoğunluğu ise $33.5 / \text{km}^2$ olduğu ortaya çıkar. Her iki köyde de toplam yüzölçümlerinin büyük kısmı tarım arazisi olduğundan, fizyolojik nüfus yoğunluğu miktarları, matematiksel nüfus yoğunluklarına yakın çıkmaktadır. Fizyolojik nüfus yoğunluğu değeri yanıtıcı bir özelliğe sahiptir. Çünkü nüfusun tümünün tarım ile uğraştığı farzedilmektedir. Her iki köyün nüfusu ise bu varsayım dışında bir özellik göstermektedir.

Tarımsal yoğunluk ise; yalnız ziraat ve hayvancılık ile geçinen köylü nüfus toplamının, ekili ve dikili toprakların yüzölçümüne bölünmesi ile elde edilir (TANOĞLU, 1969, s. 64). Cip ve Poyraz köylerinde nüfusun tümü geçimini tarımdan sağlamaz. Tarım dışı faaliyetlerle geçimini sağlayan hane ve nüfus miktarları da oldukça fazla sayılabilir. Şöyle ki; Cip köyünde 315 nüfusa sahip 58 hane, aynı şekilde Poyraz köyünde 62 nüfusa sahip 14 hane geçimini tarım dışı faaliyetlerden temin etmektedir. Yani, bu nüfus miktarları toplam nüfuslardan düşüldüğünde tarım ve hayvancılıkla uğra-

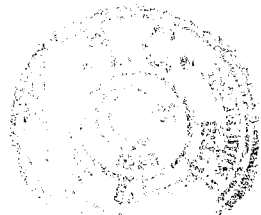

şan nüfusun Cip köyünde 445 kişi, Poyraz'da ise 203 kişi olduğu ortaya çıkar. Yapılan hesaplama göre; tarımsal nüfus yoğunluğu Cip köyü için $41.9/ \text{km}^2$, Poyraz köyü için $25.7/ \text{km}^2$ olduğu ortaya çıkmaktadır. Her iki köyde nüfusun önemli bir kısmı tarım dışında bir faaliyetle uğraştığından, tarımsal nüfus yoğunluğu beklenilenden daha azdır. 1985 yılında ülkemizdeki tarımsal nüfus yoğunluğuna göre, her iki köydeki tarımsal nüfus miktarları çok azdır^(*). Ancak elde edilen bu sonuçlar tam gerçeğin ifadesi olarak kabul edilemez. Çünkü Cip köyünde, toplam arazinin %80.8'i (9016 dekar) ve Poyraz köyünde toplam arazinin %87.7'i (7097 dekar) sulanamayan kuru tarım arazileridir. Dolayısıyla bu arazilerde, her yıl tarım yapılamamakta ve nadasa bırakılmaktadır. Tüm bunlardan başka, dekara verimin normalin altında olması, tarımsal nüfus yoğunluğunun düşük olması avantajını ortadan kaldırmaktadır.

Tablo 7. Cip ve Poyraz köylerinde nüfus yoğunlukları (1989).

	<u>CIP</u>	<u>POYRAZ</u>
Matematiksel Nüfus Yoğunluğu (kişi/km ²)	68.8	29.4
Fizyolojik Nüfus Yoğunluğu (kişi/km ²)	72.3	33.1
Tarımsal Nüfus Yoğunluğu (kişi/km ²)	41.2	25.3

(*) 1985 yılında Türkiye'de kırsal kesim nüfusu yaklaşık 25 milyon kişi, tarım arazisi ise 295.000 km^2 olduğundan tarımsal nüfus yoğunluğu km^2 ye 84,7 kişidir.

3. YERLEŞME ÖZELLİKLERİ

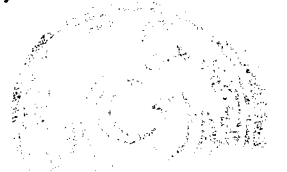
3.1 GENEL BAKIŞ

"Yerleşme, insanların oturduğu yer ile bunların yakın çevresinden faydalandığı topraklardır; şeklinde tarif edilebilir" (KÖKSAL,1972,s.63). Yani yerleşme bir noktadan ibaret olmayıp, geçimini temin ettiği sahayı da kapsar.

"Münferit evler, köy, kasaba ve şehire kadar her yerleşme, daima kendisinin kapladığı sahadan çok daha geniş bir saha kaplayan bir ekonomik faaliyet sahasına tekabül eder ve yerleşme noktaları, ekonomik faaliyet sahaları dahilinde çok küçük noktalar halinde görünür. Yerleşme ve ekonomik faaliyet sahaları sebep ve mekan itibariyle daima birbirine sıkı sıkıya bağlıdır" (TANOĞLU, 1969, s.213).

Her yerleşim biriminin, farklı görünümler düzenlenmesinde rol oynayan faktörlerin birbirinden farklı olmasına karşılık, temelde, yerleşmenin bulunduğu yerin tabiat şartları, sosyal ve ekonomik şartlar ve tarihi olaylar yatar. İnsanoğlu tabiat şartlarını yenebildiği ölçüde mesken özellikleri çevre şartlarının dışında keyfi görünümler kazanırlar. Fakat yine de, insanın tabiata bağlılığının sürdüğü yerlerde meskenler, çevre şartlarına uydurulmuştur. Aynı şartlara sahip ve aynı malzemenin var olduğu farklı yerleşmelerde meskenlerin şekil olarak değişiklik arzemesi ise insan unsurunun oldukça önemli olduğunu göstermektedir.

"Ev çok çeşitli faktörlerin etkisinde kalan, şekil ve planı ile bu faktörlerden her birinin etkisini aksettiren çok kompleks bir yeryüzü olayıdır. Köy evi üzerinde en büyük etkiyi yapan faktörler, kullanılan ve çevreden sağlanan malzeme, iklim, hayat tarzı yahut ziraat ekonomisi şekli ve ni-

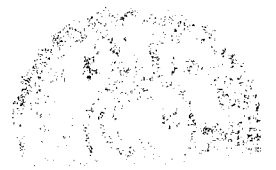
hayet korunma ihtiyacıdır. Bu faktörlerden başka, insanın kendisi, gelenek ve göreneği, alışkanlıkları, kültürel, ekonomik ve teknik seviyesi de önemlidir" (TANOĞLU, 1969, s.238).

Araştırmaya konu olan köylerde; kullanılan malzeme, şekil plan ve fonksiyon bakımından çok farklı meskenlerin bulunması, yerleşme özelliklerine zenginlik katmaktadır.

3.2. ARAŞTIRMA SAHASININ TARİHİ COĞRAFYASI ve KÜLTÜR YÖRESİ DEĞİŞİKLİĞİ

Elazığ ve çevresinin çok zengin bir yerleşim tarihine sahip olduğunu söyleyebiliriz. Pek çok çalışma Elazığ ve Doğu Anadolu'nun tarihi hakkında aydınlatıcı bilgiler vermiştir (BURNEY,1958 ve KEBAN PROJESİ ÇALIŞMALARI, 1968...1973).

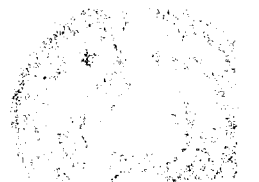
Çeşitli araştırmalar sonucu, Elazığ yöresinin M.Ö 5000 yıllarından itibaren (kalkolitik çağ) yerleşmeye sahne olduğu anlaşılmaktadır. M.Ö. 2000 yıllarında yörede eski Hitit krallıkları hüküm sürmüştür. Eski Hititlere ait olan Hurri ülkesinin kuzey bölgesine denk gelen Elazığ yöresine İşuva ülkesi adı verilmekteydi. Son Tunç Çağında ise Hititlerden sonra, Muşkiler dönemi yaşanmıştır. M.Ö. 9. yüzyıldan 6. yüzyıla kadar Urartular dönemi sürmüş, Urartulardan sonra bir asır süren Med hükümrانlığının yıkılmasıyla, 7. yüzyılda Persler Elazığ yöresine hakim olmuştur. Daha sonra İskender seferleri sonucu, Pers hakimiyetine son verilmiş ve yörede Helenistik dönemin başlamasıyla, yöre Roma İmparatorluğunun eline geçmiştir. 395 yılında Akhunlar Harput civarına kadar gelmişlerse de ele geçirememişlerdir. Roma İmparatorluğu ikiye

bölündükten sonra kurulan Bizans İmparatorluğu ile İran'daki Sasanlılar arasında uzun yıllar savaş olmuş ve sonuçta Fıratın batısı Bizans'ta doğusu Sasanılarda kalacak şekilde Fırat nehri sınır kabul edilmiştir. 640 yılından itibaren Arapların Elazığ yöresine akınları başlamıştır. Önceleri Romalılarla Partlar, daha sonra Bizanslılarla Sasanlılar arasında sınır durumunda kalan Elazığ yöresi, 8. yüzyıldan itibaren ise Bizanslılarla Araplar arasındaki savaşlara sahne olmuş, 644 yılından itibaren yöre Arapların eline geçmiştir. Aradan geçen yaklaşık 300 yıl süresince Bizanslılar Elazığ yöresine sürekli saldırmış ve 935 yılında yöreyi yine ele geçirmişlerdir.

Malazgirt savaşından önce, Türk boyları, Bizans'ın sınırı durumunda bulunan Elazığ yöresine bir çok akınlar yapmışlardır. Kesin olmamakla birlikte 1087 yılında Çubukoğulları Beyliği yöreyi ele geçirmiş ve önemli bir nüfus akını olmuştur. Fakat 1115 tarihinde Artukoğullarından Belek Gazi, Çubukoğulları hakimiyetine son vermiş, 1234 tarihinde ise 1. Alaaddin Keykubat, Artukoğulları yönetimini sona erdirmiş ve Elazığ yöresini Selçuklu topraklarına katmıştır. 1243 tarihli Köseadağ savaşında ilhanlılara yenilen Anadolu Selçukluları yöreyi ilhanlılara bırakmak zorunda kalmışlardır. 14. yüzyıla kadar ilhanlıların elinde kalan Elazığ 1339 yılından itibaren Dulkadiroğullarının eline geçmiş olmasına rağmen, 1465 tarihine kadar, Dulkadiroğulları ve Akkoyunlular arasında bir kaç kez el değiştirmiştir. 1465'te, Akkoyunlular tarafından alınan ve 40 yıl süreyle bu yönetimde kalan şehir, 1507'de Safevi hükümdarı Şah İsmail tarafından Akkoyunlulardan alınmıştır.

Elazığ ve yöresi, Hititlerden beri yaklaşık 17 imparatorluk ve beylik arasında sürekli el değiştirmiş, sürekli akınlara ve savaşlara sahne olmuştur.

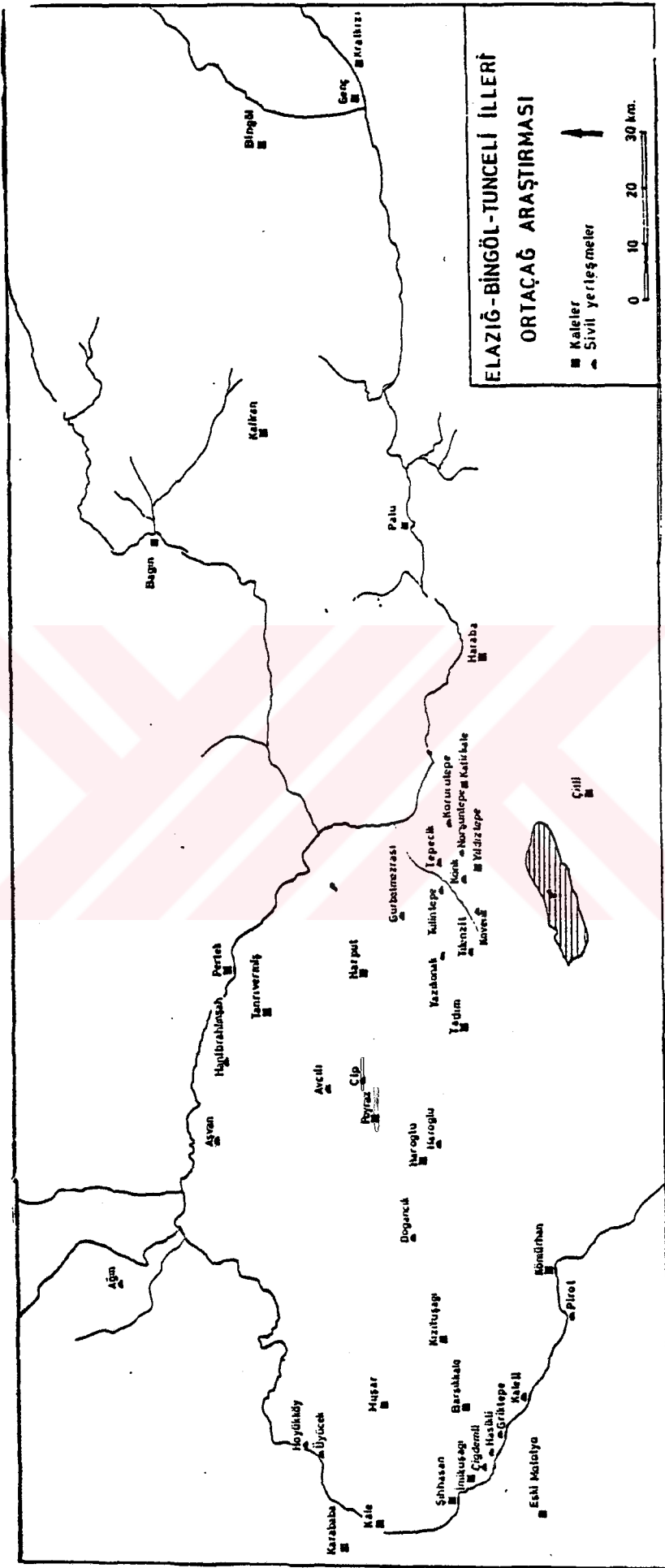
Kanaatimizce, bu kadar hareketli ve tehlikeli bir bölgede, küçük bir yerleşmenin kaygısızca kurulup ve zamanla gelişip büyümesi mümkün değildir. Yöre, uzun yıllar sınır bölgesi durumunda kalması nedeniyle, bir tampon bölge halinde ve köylerin pek çoğu ise kale yerleşmeleri olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir (Şekil 17).

Bu durum, 1514 tarihinde Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran'da Safevilere karşı kazandığı savaştan sonra değişmiş ve yörede, 1515 tarihinden itibaren Osmanlı yönetimine geçtikten sonra bir sükun devresi başlamıştır. Uzun yıllar boyunca savaşlar sonucu tahriplere uğrayan bölge, Kuzova gibi yüksek potansiyele sahip verimli bir arazinin varlığı sebebiyle, tamamen terkedilmemiştir. Konumuzu teşkil eden köylerin şimdiki temellerinin atıldığı ve görünürdeki durumuna erişme çabaları, kanaatimizce yörenin Osmanlı yönetimine geçmesinden ve güvenilir bir hayat sürmeye başlamasından sonra başlamıştır.

Yapılan bir araştırmaya göre, Cip ve Poyraz köyleri 1518 tarihinde Harput sancağına bağlıdır (Şekil 18). 1527 yılında ise Harput sancağı 7 nahiyeye bölünmüş ve her iki köy, bu nahiyelerden biri olan Kuzuabad nahiyesine dahil olmuşlardır (Şekil 19). 1566 tarihinde ise idari taksimat aynı kalmıştır (ÜNAL, 1989, s.35).

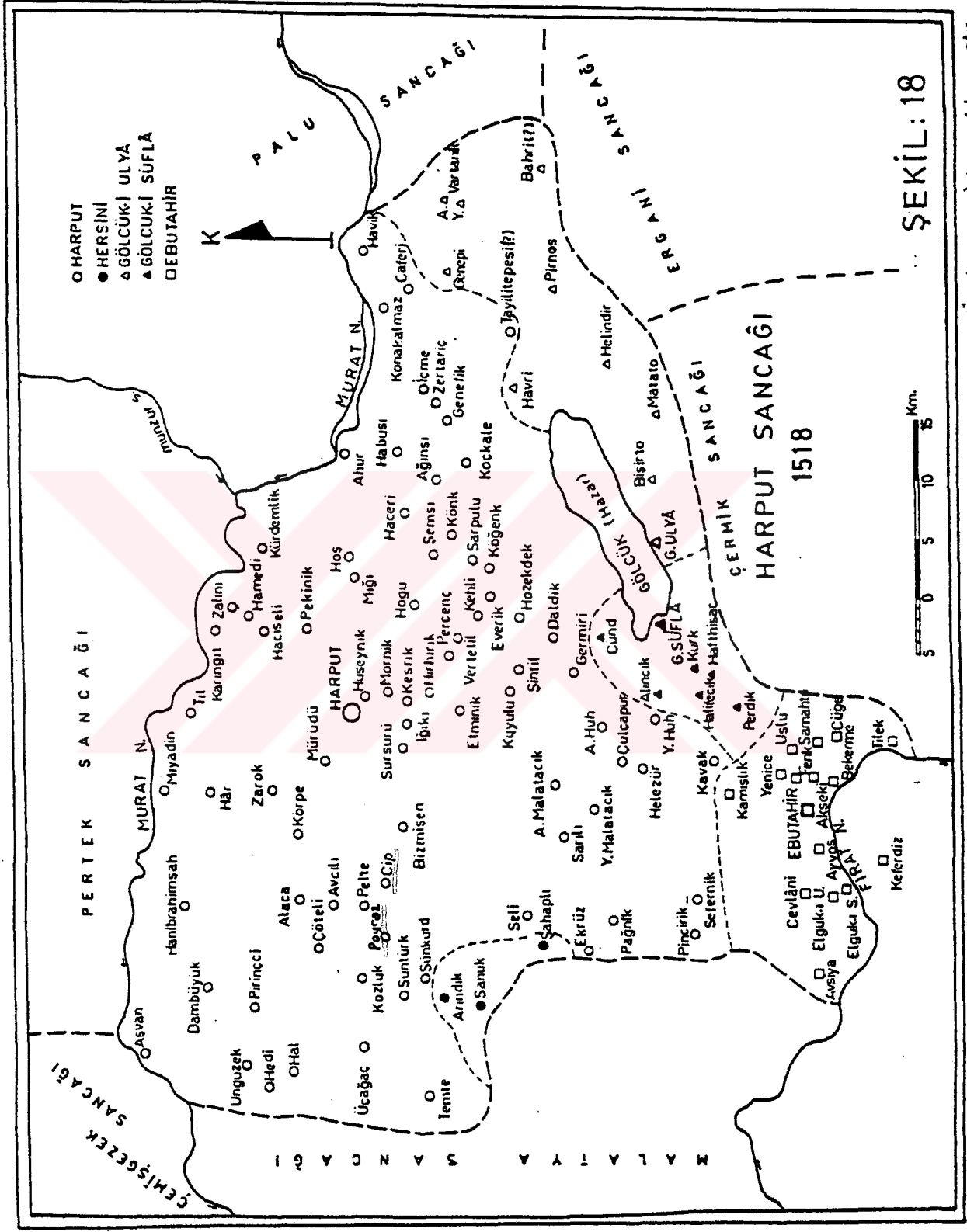
1871'de Ma'mûrat-ül Aziz Sancağı, Diyarbakır vilayetinden ayrılıp bağımsız bir sancak olduktan sonra 1877 yılında vilayet durumuna gelmiştir. Harput ise Ma'mûrat-ül Aziz vilayetinin bir kazası, daha sonra ise bir nahiyesi olmuştur. Cip ve Poyraz köyleri ise 1950 yılına kadar Harput nahiyesine birer köy iken, 1955 yılında Poyraz bucak merkezi yapılmıştır.

ŞEKİL-17: Elazığ, Bingöl, Tunceli illerindeki Ortaçağ merkezlerini gösterir harita (Aşan, 1987'den alınmıştır.)

ŞEKİL: 18

Bu kadar zengin bir tarihe sahip olan bir bölgede bulunan Cip ve Poyraz köylerinin de bahsedilen olaylar ve tarihler kadar eski olduğunu düşünebiliriz. Bizi bu düşünceye götüren en önemli bulgular ise Cip köyünün bugünkü mezarlığı civarında bulunan, çok büyük kesme taşlardan örülmüş, muhtemelen bir ibadet yeri olabileceği düşünülen yapının temelleri ve aynı civardan çıkan çok sayıda çanak, çömlekve bunların parçalarıdır. Ayrıca büyük bir ustalıkla işlenmiş taş bloklara da rastlanmaktadır (Foto19). Cip çayının köy arazisini terkettiği çayırılık mevkiinde bulunan askılı el terazisinin de çok eskilere ait olduğu düşünülmektedir. Cip köyü arazisinin, Poyraz köyü arazisine doğru uzandığı Hotanlar mevkiinin güneye bakan yamaçlarında ise kalan eski bir yerleşmeye ait yapı temelleri mevcuttur. Buradan ara sıra taştan yapılmış araç ve gereçler çıktığı köylülerce söylenmektedir. Cip köyünün Pelte arazisine yakın bir kesiminde bulunan Komönü tepesinin kuzey yamaçlarında ise yine eski yapı temellerine rastlanmaktadır. Cip köyü kenarında şimdiki gölet settine 600-700m mesafede bulunan ve köylülerin Gavur Kalesi diye adlandırdıkları yerde ise çeşitli ok ve mızrak uçları bulunmuştur. Köylüler bağ ve bahçe düzenlemeleri sırasında çok büyük küpler bulmuşlardır. Bunlardan biri halen köyde sağlam olarak muhafaza edilmektedir.

Başka bir eserde, bu küpler hakkında şöyle bahsedilmektedir :
"Tarihten evvelki devirlere ait olması lazım gelen bir küp mezar, 1940 senesinde Cip köyünde bulunmuştur. Böyle küp mezarlar, Orta Anadoluda da bulunmuştur ki, M.Ö. 2000 yılından evvele aittir. Cip köyünde bulunan mezarı da muhtemelen Orta Anadolu küp mezarları ile aynı devire koymak mümkündür. Anadolu'da Hititlerden evvelki bazı kavimlerin ölülerini böyle küp içine koyarak gömdükleri malumdur. Böyle mezarlar Alişar 'da da

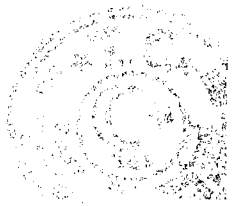

bulunmuştur ki, Bakır Devrine aittir " (ARDIÇOĞLU,1964, s.6). Köylüler bu tür küplerin içinde bir miktar kül bulduklarını, buna dayanarak, ölülerini yaktıktan sonra küllerini bu küplere koyup gömdüklerini belirtmişlerdir.

Bulunan bu eserlerin bazıları, köyde bir kaç aile tarafından muhafaza edilmesine rağmen, büyük bir kısmı kaybolmuş, temel kalıntılardan çıkarılan taşların büyük bir kısmı inşaatlarda kullanılmıştır. Bu kadar zengin bulgulara sahip olunmasına rağmen, bunların hiç birinin tarihlendirilmemiş olması, köyün yerleşme tarihi hakkında kesin bir zamanın belirtilmesine engel olmaktadır. Fakat, Bakır devrine ait hatta daha öncesi Taş devrine ait bulguların olması yerleşmenin ne kadar eskilere dayandığı hakkında fikir vermektedir.

Poyraz köyünün yerleşim tarihi hakkında bilgi veren en önemli arkeolojik bulgu ise; günümüzde Beşik köyü sınırları içinde kalan fakat literatüre "Poyraz Kalesi" olarak geçen kaledir. Kale, Poyraz köyünün 2km güneyinde yer almaktadır.

Yöre hakkında yapılan bir yüzey araştırmasında ise bu kaleden şöyle bahsedilmektedir : "Kuzova diye adlandırılan verimli toprakların çevrelediği alan da dikkat çekici ortaçağ merkezlerinden birisidir. Sivas üzerinden gelip, Fırat'ı Keban'da aşarak Harput'a uzanan tarihi yol güzergahı üzerinde önemli bir konuma sahiptir. Günümüze kadar iyi durumda kalmış olan kale, 43x48x10 m ebadında olup bir höyük üzerinde yer almaktadır. Çokgen planlı kulelerle desteklenen suru oldukça ilginçtir. Elde edilen seramiklerin çoğu Ortaçağ dönemine ait olmakla birlikte, ilk Tunç çağı ve M.Ö 2000 yıllarına ait malzemenin de bulunmuş olması, bir höyük üzerinde kurulmuş olduğunu ortaya koymaktadır" (AŞAN,1987, s.529).

Poyraz kalesi Bizans döneminde, İran'daki Sasanlılarla süren uzun savaş yıllarında yöreyi elde tutmak amacıyla kurulan kalelerden yalnızca biridir. Daha sonra Artukluların zamanında bir Türk yerleşmesi halini almıştır.

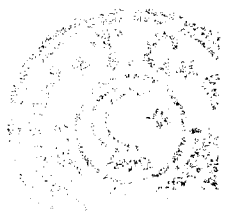
Sonuç olarak; tarihi kaynaklar ve arkeolojik bulgulara göre Cip köyünün, Poyraz köyünden daha önce yerleşmeye sahne olduğu anlaşılmaktadır. Bunda, yerleşmelerin kurulmasında su kaynakları ve akarsuların tayin edici faktör olması ilkesi rol oynamıştır.

Cip ve Poyraz köylerinin buldukları yerlerin M.Ö 2000'li yıllardan beri yerleşmeye açıldıkları ortadadır. Fakat Roma İmparatorluğu zamanından Osmanlı İmparatorluğu dönemine kadar, uzun yıllar savaşlar sebebiyle güvensiz bir mevkide kalması sonucu köyler sık sık tahrip edilmiştir. Osmanlı idaresinden sonra ise günümüze kadar yörenin istilaya uğramamasından dolayı istikrarlı bir yerleşim düzeni ve gelişimi izlenmiştir.

3.3. YERLEŞME ŞEKLİ VE NEDENLERİ

"Bütün bir köy cemaatini her sahada toplayan, kendi üzerine kapanmış, adeta içine çekilmiş, merkeziyetçi, birlikte yaşamaya ve çalışmaya alışmış, gelenek ve göreneklerine sadık, bir cami ve bir çeşme etrafında toplanan sık evleri ile uzaktan bir yığın halinde görünen toplu veya küme köy", memleketimiz için tipik köylerdir (TANOĞLU,1954, s.11).

Özellikleri itibariyle konumuzu teşkil eden Cip ve Poyraz köyleri de "plansız küme köyler" olarak görünürler. Her iki köyün özellikleri merkezi kısımlarında konutlar, çok dar ve karmaşık yollarla birbirinden ayrılmıştır.

Konutlar birbirlerine çok yakındır. Fakat zamanla nüfus artıp, genişleme ve büyüme ihtiyacı duyulduğunda, çevreye doğru dağılmış fakat eskiye oranla daha planlı görünüşler kazanmışlardır. Ayrıca her iki köydeki bazı evler zamanla, sayfiye evleri olarak kullanılmaya başlamasıyla, daha sonra bu amaca yönelik yapılan evler, köyiçi kesiminden çok tarım arazilerine doğru, fakat yol kenarlarına kaymışlardır (Şekil 20 ve 21).

Her iki köyün toplu köy karakteri kazanmasına etki eden başlıca faktörler, şu alt başlıklarla izah edilebilir :

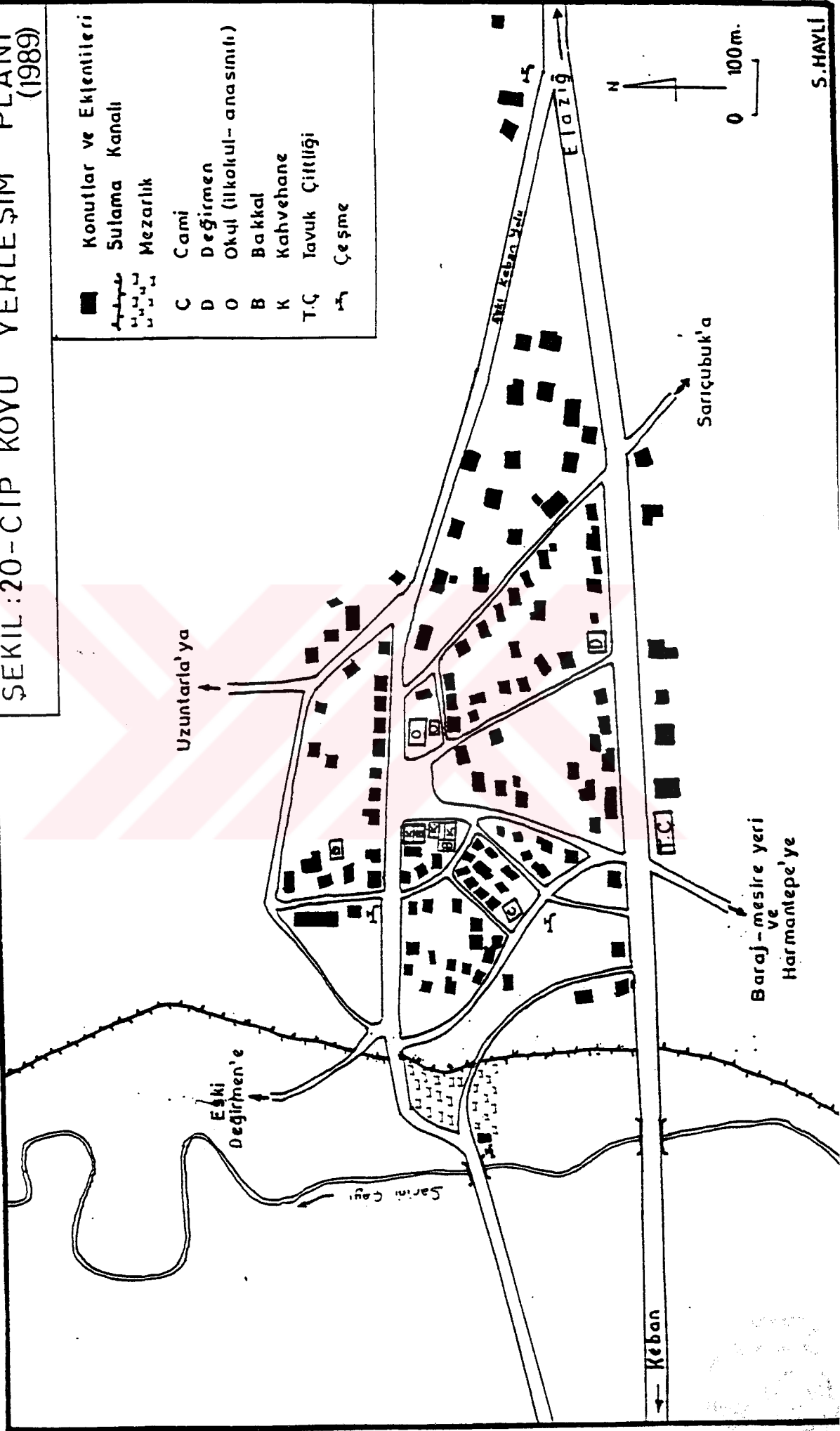
3.3.1. Fiziki Faktörler

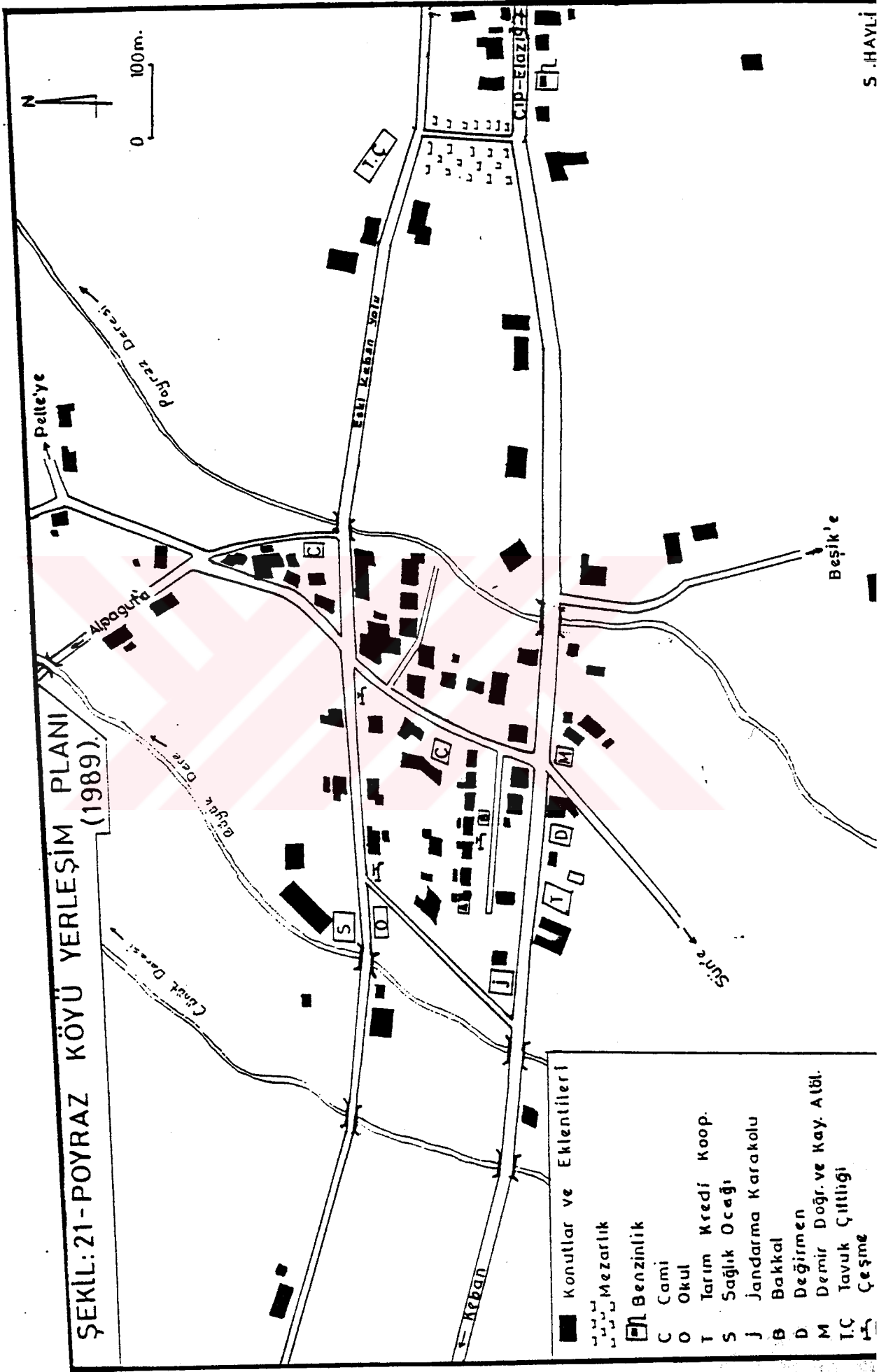
Her iki köyün de Kuzuova'nın hemen hemen en düz kesiminde kurulmuş bulunmaları toplu olmalarını sağlamıştır. Bilindiği gibi "dağlık, arızalı bölgeler genel olarak daha dağınık yerleşme, ovalar ise daha ziyade toplu yerleşmenin meydana gelmesine zemin hazırlayan sahalardır" (TANOĞLU, 1969, s.241). Su kaynaklarının, yerleşmelerin toplu veya dağınık olması üzerine büyük etkisi vardır. Fiziki coğrafya özellikleri kısmında da belirtildiği gibi her iki köy de, jeolojik formasyonların yeraltı suyu bakımından elverişsiz ya da çok zayıf olması sebebiyle su yetersizliği söz konusudur. Cıp köyünün KD ve GD'sundaki bazalt platolarının, alttaki gölsel depolarla kontak sınırları köy etrafında belirgindir. Buralardan sızıntı şeklinde bile olsa birkaç kaynağın olması, ve çeşme haline getirilebilecek kaynakların da varlığı, köyün bu kesimde toplanmasına neden olmuştur. Köyün ilk kurulduğu merkezi yerin, Sarini Çayı civarında bulunması, çayın çekiciliğinden kaynaklanmıştır. Ayrıca köy arazisinin geniş ölçüde sulamaya açılmadan önceki dönemlerde, Sarini Çayı vadisinde zaten sınırlı

ŞEKİL:20-CİP KÖYÜ YERLEŞİM PLANI
(1989)

■	Konutlar ve Ekşentileri
□	Sulama Kanalı
□	Mezarlık
C	Cami
D	Değirmen
O	Okul (ilkokul- anasınıflı)
B	Bakkal
K	Kahvehane
T.Ç	Tavuk Çiftliği
☞	Çeşme

ŞEKİL: 21-POYRAZ KÖYÜ YERLEŞİM PLANI (1989).

- Konutlar ve Eklentileri**
- Mezarlık
  - Benzinlik
  - Cami
  - Okul
  - Tarım Kredi Koop.
  - Sağlık Ocağı
  - Jandarma Karakolu
  - Bakkal
  - Değirmen
  - Demir Doğr. ve Kay. Abla.
  - Tavuk Çiftliği
  - Çeşme

olan sınırlı arazilerden uzaklaşmak istememişlerdir. Poyraz köyünde ise durum hemen hemen aynıdır. Bugün köy içinde bulunan ve çeşme haline getirilmiş üç kaynak, yerleşmeyi etrafında toplayan en güçlü faktördür. Cip köyünde Sarini Çayının yaptığı görevi, Poyraz köyünde de Poyraz Deresi yapmıştır. Son yıllarda her iki köyde halkın maddi gücünün artmasına ve sondaj açtırarak artezyen kuyularına sahip olmalarına bağlı olarak yerleşmeler dağılmalar başlamıştır. Genellikle meyve bahçesi haline getirilen ve ister daimi, ister sayfiye yerleşmesi olarak kullanılan bir ev yapılan arazilere, mutlaka artezyen kuyuları açtırılmıştır.

3.3.2. Beşeri Faktörler

Yerleşmenin tarihçesi konusunda da bahsedildiği gibi, köylerin yer aldığı yöre, uzun yıllar istilalara uğramış bir bölgedir. Bu nedenle korunma isteği sonucu, yerleşmeler topludur. Bu tarihi faktörün artık etkisini yitirmesi, sonradan köye yerleşenler veya yeni yapılan konutlar nedeniyle dağınık bir hal almıştır. Nitekim Cip köyünde caminin bulunduğu mevki ve Poyraz köyünde kuzeydeki eski caminin bulunduğu mevki, köylerin ilk kuruldukları yerler olarak oldukça sıkışık bir nizamdadırlar ve tarihi faktörün etkilerini yansıtmaktadırlar. Bunun dışında köylerin daha sonraki genişlemesi ve konut sayısının artmasına bağlı olarak konutlarda bir dağılma ve gevşeme olmuştur.

Beşeri faktörler çerçevesinde, tarihi faktörlerin yanında, sosyal ve ekonomik faktörler de oldukça önemlidir. Mülkiyet durumu, hayat tarzı ve ekonomik faaliyetin şekli, yerleşmenin şekli üzerinde etkisi fazladır. Her iki köyde toprak mülkiyeti, küçük mülkiyet durumu arzettiğinden, dağınık

bir yerleşim düzeninin olması gerektiği düşüncesi akla gelebilir. Fakat bu köylerde böyle bir durum söz konusu değildir.

Memleketimizde bilhassa iç bölgelerde toplu köy ve açık tarla hakimdir. Açık tarla; tarlaların etrafının çit, tahta, perde yahut duvarla çevrilmediği, hasattan sonra köyün hayvanlarının tarlalarda serbestçe dolaştığı bir sistemdir. Bu sistemde, toprak mülkiyetinde ve işletmede büyük ölçüde bir ortaklık, birlik ve beraberlik vardır. Nadasa bırakılan toprakların birarada bulunması (her iki köyde bu duruma pek dikkat edilmemektedir), ekimin aynı sahada ve aynı zamanda yapılması, mahsülün aynı zamanda kalkması ve aynı çeşit mahsülün yetiştirilmesi gerekir. Bu şartlar altında köylüler tabiatıyla tam bir anlaşma ve uyum içinde bir arada yaşamak, evlerini birarada yapmak ve toplu köyler teşkil etmek zorunda kalmışlardır (TANOĞLU, 1969, s.245).

Büyük mülkiyet sahiplerinin arazileri, fazla sayıda ve dağınık parsellerden oluştuğundan, çiftlik işletmelerinin dolayısıyla da dağınık yerleşmenin gelişimi engellenmiştir (Şekil 31 ve 32).

3.4. MESKENLER

"Meskenler, kullanılan malzeme, şekil ve çeşitli kısımlarının düzeni bakımından çok farklı görünüşler arz etmektedir. Meskenlerin çeşitli şekiller almasında etnik, tarihi ve psikolojik faktörlerin yanında, bölgeye göre değişen ve her bölgenin karakteristiğini meydana getiren evlerin temel şekillerinde coğrafi faktörlerin etkisi büyüktür. Coğrafi çevreye en iyi uyan ve buldukları çevrenin etkisini taşıyan meskenler daha çok kır meskenleridir. Meskenler, yapı malzemesi, şekil ve çeşitli kısımlarının

düzeni (planı) ile içinde buldukları coğrafi şartların etkisini taşırlar (DENKER-TOLUN,1977, s.60). Kır meskenlerinin değişik görünümler kazanmasında, coğrafi çevre faktörleri yanında, insanın çevre şartlarını yenebildiği ve maddi gücünün nisbetinde istek ve arzuları da önemlidir. Ayrıca meskeni kullanan ailenin, geçimini sağladığı iktisadi faaliyet türü de kullanılan malzeme bakımından olmasa bile, meskenin planı bakımından değişiklik göstermesine neden olmuştur.

Araştırmaya konu teşkil eden Cip ve Poyraz köylerinde coğrafi şartların etkisinde kalarak yapılan pek çok meskenin yanında, insanın gelenek, göreneği ve şahsi istekleri doğrultusunda şekillenen meskenler de vardır (Foto 9).

3.4.1. Yapı Malzemesine Göre Meskenler

Her iki köy, aynı coğrafi çevre ve şartlara sahip olduğundan evlerin inşaatında kullanılan yapı malzemeleri benzerlik göstermektedir. Yaygın olarak kullanılan geleneksel yapı malzemesi topraktır. Buna bağlı olarak her iki köyde de kerpiç evlerin sayısı çoğunluktadır (Tablo 8). Temel malzemesi olarak taş kullanılmaktadır. Kerpiç yapımında kullanılan toprak, tamamen yakın çevreden sağlanır. Kerpiçler, toprağın su ve saman ile yoğurulduktan sonra kalıplara basılıp kurutulmasıyla elde edilir. Kerpiç yapımında kullanılacak topraklar, köy arazisinin killi yapı gösterdiği yerlerden getirildiği gibi evin yapılacağı yerin temelinden çıkan topraklar da kullanılmaktadır. Temel taşlarını birleştirici olarak tamamen çimento ve kireç harcı kullanılırken, kerpiç harcı olarak çamur kullanılmaktadır (Foto1). Duvar yapımında kerpiçten başka, biriket ve tuğla ikinci derecede

kullanılan malzemelerdir. Poyraz köyünde biriket malzemenin kullanıldığı konut sayısı Cip köyünden daha fazladır. 1964 yılında yapılan 14 konutluk Çelikkilekli mahallesinin biriketten yapılmış olması Poyraz köyündeki biriket evlerin sayısını artırmaktadır^(*). Tuğla ise, her iki köyde özellikle son yıllarda maddi imkanları olanlar tarafından sayfiye evi olarak yapılan konutlarda kullanılmaya başlanmıştır.

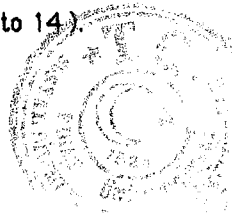
Köy konutlarında genellikle kerpiç kullanılırken, Cip köyündeki ilkokul, cami, tavuk çiftlikleri ve Poyraz köyündeki ilkokul, Tarım Kredi Kooperatifi, Sağlık Ocağı, Jandarma Karakolu ve lojmanı ayrıca her iki köydeki sayfiye evlerinde yapı malzemesi olarak, tuğla, demir ve çimento kullanılmıştır. Poyraz köyünde yapılmakta olan yeni caminin inşaatında tamamen taş kullanılmaktadır (Foto 7).

Konutların dam yapımında, ağaç ve kereste ile toprak birlikte kullanılmaktadır. Son yıllarda yapılan modern sayfiye evlerinde tavan; işlenmiş veya köylülerin "cisir" dedikleri işlenmemiş kalasların yanyana dizilerek, üzerinin kereste ile örtülerek, samanla karıştırılmış çamur ile sıvanması şeklinde yapılmaktadır.

Çatı örtü malzemesi olarak; kiremit, galvanize sac ve toprak örtü çeşitleri görülmektedir. Fakat en yaygın örtü malzemesi Cip köyünde galvanize sac, Poyraz köyünde ise kiremittir. Toprak örtü malzemesine her iki köyde de sınırlı ve az miktarda rastlanmıştır. Kapı ve pencerelerde hemen tamamen ahşap yapı malzemesi kullanılmaktadır. Fakat Poyraz köyünde bulunan demir doğrama ve kaynak atölyesi dolayısıyla, birkaç ev

---

(*) : Çelikkilekli mahallesi; 1960'lı yıllarda yöreyi sarsan bir deprem nedeniyle köylülerin, evlerinin tahrip olduğu gerekçesiyle devlete başvurmaları sonucu, İmar İskan Bakanlığı tarafından yaptırılmış ve yılda 500 TL. taksitle, toplam 12000 TL. borçlandırma usulüyle köylülere verilmiştir (Foto 14).

kapı ve pencere doğramalarını bu atölye ve demirden yaptırmışlardır. Ahşap doğrama ise şehirden yaptırılıp getirilmektedir.

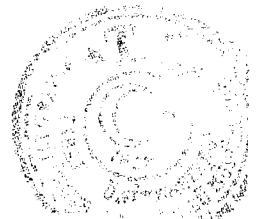
Daha önce de belirtildiği gibi, kerpiç ve taş yakın çevreden sağlandığı gibi dam yapımında kullanılan işlenmemiş kalaslar da çevreden temin edilmektedir. Bunların dışında biriket, tuğla, demir, kireç, çimento, kiremit, işlenmiş kereste, ahşap kapı ve pencere doğramaları tamamen Elazığ'dan satın alma yoluyla temin edilmektedir.

Her iki köyde konutlarda kullanılan çeşitli malzemelerin kullanılış oranlarına bir göz atacak olursak; Cip köyünde konutların %72'si, Poyraz'da ise %50'si kerpiçtendir. Briketten yapılan konutların oranları; Cip köyünde %11, Poyraz'da ise %25, tuğladan inşa edilmiş evlerin oranları ise Cip köyünde %17, Poyraz köyünde %25'tir.

Tablo : 8 Cip ve Poyraz köylerinde konutlarda çeşitli duvar malzemelerinin kullanım oranları (1989). Kaynak, anketler ve gözlemlerdir.

	Kerpiç (%)	Briket (%)	Tuğla (%)
Cip	72	11	17
Poyraz	50	25	25

Çatı örtü malzemesinin çeşidine göre dağılışı ise şöyledir : Örtü malzemesi olarak kiremit kullanılan evlerin oranı Cip köyünde %35, Poyraz'da %55'tir. Galvanize sac kullanılan evlerin oranı, Cip köyünde %56, Poyraz'da %33'tür. Çatının toprakla örtülü olduğu düz toprak damlı evlerin oranı, Cip'te %9, Poyraz'da ise %12'dir.

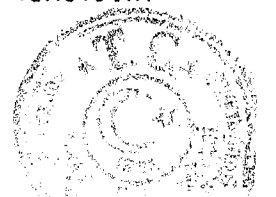

Tablo : 9 Cip ve Poyraz köylerinde konutlarda çeşitli çatı örtü malzemelerinin kullanım oranları (1989). Kaynak, uygulanan anketler ve gözlemlerdir.

	Kiremit (%)	Galvanize sac (%)	Toprak (%)
Cip	35	56	9
Poyraz	55	33	12

3.4.2. Yapı Şekli ve Fonksiyonlarına Göre Meskenler

Her iki köyde, evlerin inşaatında temel derinlikleri 60cm-1m arasında değişmektedir. Arazi fazla eğimli olmadığından temel düzlüğü oluşturmak için pek fazla çaba sarfetmeye gerek duyulmamaktadır. Temel, toprak yüzeyinin 30cm-50cm kadar üzerine çıkıldıktan sonra, duvar örme işlemi başlar. Duvar kalınlığı, kerpiç evlerde bir büyük (anaç kerpiç : 30cm x 30cm) ve bir küçük (kuzu kerpiç : 30cm x 25cm) kerpiçin yan yana koyulmasıyla genelde 45cm genişliğindedir. Duvarlar, pencere ve kapı seviyelerinin üst kısmına geldiğinde, üzerlerine dört köşe işlenmiş kalaslar koyulduktan sonra bir miktar daha örülüp bitirilir (Foto 2). Daha sonra evin üstüne kalaslar dizilmekte, kalasların üstü doğranmış kereste ile kapatıldıktan sonra üstten samanlı çamurla sıvanmaktadır. Eğer evin çatısı düz toprak olacaksa, 25-30 cm kalınlığında toprak ve çamur sıkıştırılarak çatı oluşturulmaktadır. Düz toprak çatının haricindeki çatılar, ince toprak tabakayla örtülen damın üzerine, ahşap iskeletin

oturtulmasıyla ve her iki köyde yoğun olarak görülen kiremit veya galvanize sac ile kapatılmasıyla oluşturulmaktadır.

Her iki köyde kerpiç evlerin yoğun olarak görülmesi herşeyden önce yapımında fazla ustalık istememesi, ucuza malolması ve tamiratının da kolay olmasıdır. Yine biriket evlerin yapı şekli de hemen hemen kerpiç evlerin yapı şekline benzemektedir. Kerpiç yapımına zaman ayrılmaması ve yine fazla bir emek ve ustalık istemesi sebebiyle tercih edilmektedirler. Kerpiç evlerin iç ve dış cepheleri ise genellikle çimentolu sıva ile kapatılmaktadır.

Her iki köyde görülen tuğla evler ise tamamen coğrafi şartlar dışında, şehir evleri mimari tarzında ve özel usta ve işçilerin çalışması sonucu yapıldıklarından pek fazla coğrafi özellik göstermezler.

Daha önce bahsedildiği gibi çatı örtü malzemesi olarak genelde kiremit ve galvanize sac kullanılmaktadır. Fakat çatı şekilleri farklı farklıdır. Nitekim Cıp köyündeki konutların çatılarının %58'i beşik çatı, %25'i çadır örtüsü, %11'i düz toprak ve %5,5 'i ise kırma çatı şeklindedir. Poyraz köyünde ise, konutların çatılarının %51,5'i beşik çatı, %13,3 'ü kırma çatı, %11,6'sı çadır örtüsü, %11,6 'sı tek yöne eğimli çatı ve %11,6 'sı ise düz toprak dam şeklindedir.

Tablo : 10 Cıp ve Poyraz köylerinde, çatı şekline göre konutların oranları (1989).
Kaynak, uygulanan anketler ve gözlemlerdir.

	Beşik(%)	Kırma(%)	Çadır örtüsü(%)	Tek yöne eğimli(%)	Düz toprak(%)
Cıp	58	5,5	25	—	11
Poyraz	51,5	13,3	11,6	11,6	11,6

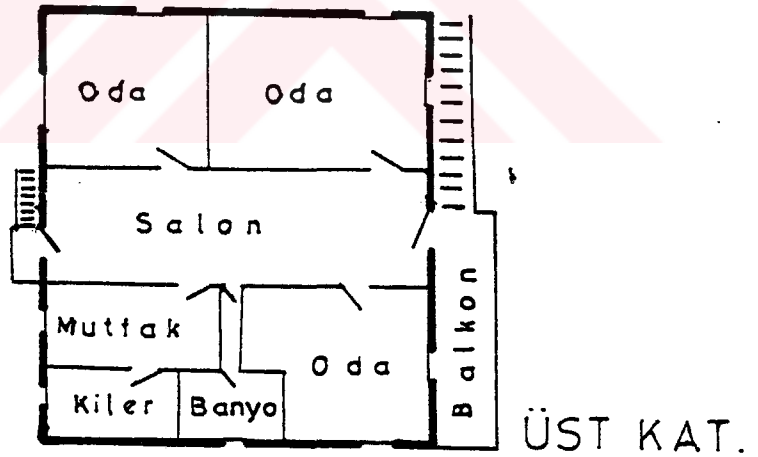
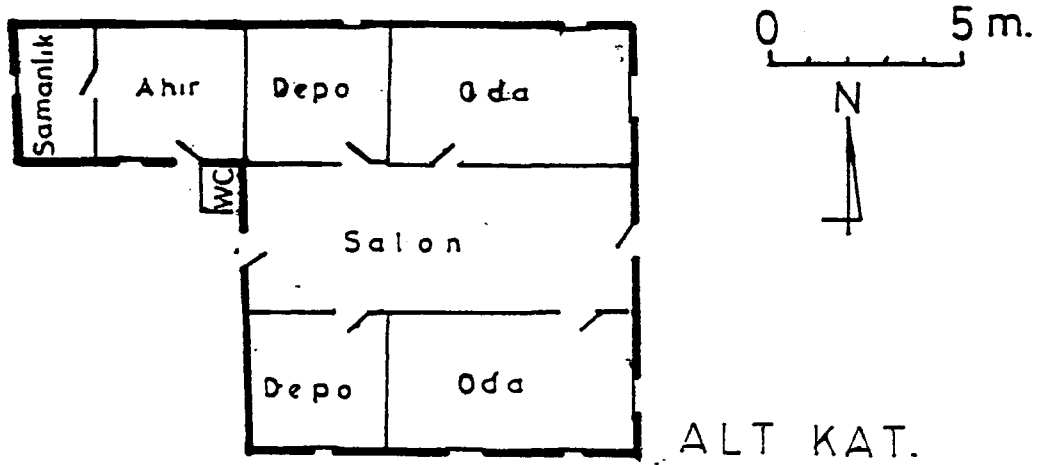
Konutların çoğunda saçak vardır. Saçaklı olanların bir kısmında saçak oluşu yoktur. Düz toprak damlarda ise su tahliyesi damın hafif eğimli tarafına iç bükey olacak şekilde konulan eski tip kiremit ile sağlanmaktadır.

Her iki köyde meskenler kat sayıları itibarıyla farklılık göstermektedir. Nitekim Cip köyünde konutların sadece %17'si tek katlı iken Poyraz köyünde bu oran %85'tir. Geri kalanlar iki katlı konutlardır.

Cip köyündeki iki katlı evlerin varlığı ile coğrafi şartlar ve iktisadi faaliyet arasında çok zayıf bağlar vardır. Köyün en eski evlerinin genellikle iki katlı olarak yapılmış olması, daha sonra yapılan evlere örnek teşkil etmiştir. İki katlı evlerin alt katlarında olması beklenen ahır ve samanlıklar, bu evlerde eklenti halinde evden ayrı, fakat avlu içindedir. Üst kata çıkış merdiveninin evin iç tarafında veya dışında olan meskenlerde üst kata genelde; iki veya üç oda, bir mutfak, bir kiler ve bir banyodan oluşmaktadır. Alt katta ise genellikle bir yıl önceki mahsülün, ve tohumluğun koyulduğu depolar, oda ve tuvalet bulunmaktadır. İki katlı evlerin büyük bir kısmı bu durumu arz etmektedir (Şekil 22). Yine iki katlı evlerin üst katına bu kez, üstü galvanize sac ile örtülü bir merdivenden ile dışarıya çıkıldığı tipinde ise, alt kat ya müstakil bir ev ya da diğer tipte olduğu gibi tahıl ambarı, kiler ve depo olarak kullanılmaktadır. Avlusunun bulunmadığı veya ahır ve samanlık yapılabilecek kadar büyüklükte olmadığı evlerde alt katın bir kısmı ahır ve samanlık olarak kullanılmaktadır. Fakat bu amaca yönelik ev sayısı birkaç adedi geçmemektedir (Şekil 23).

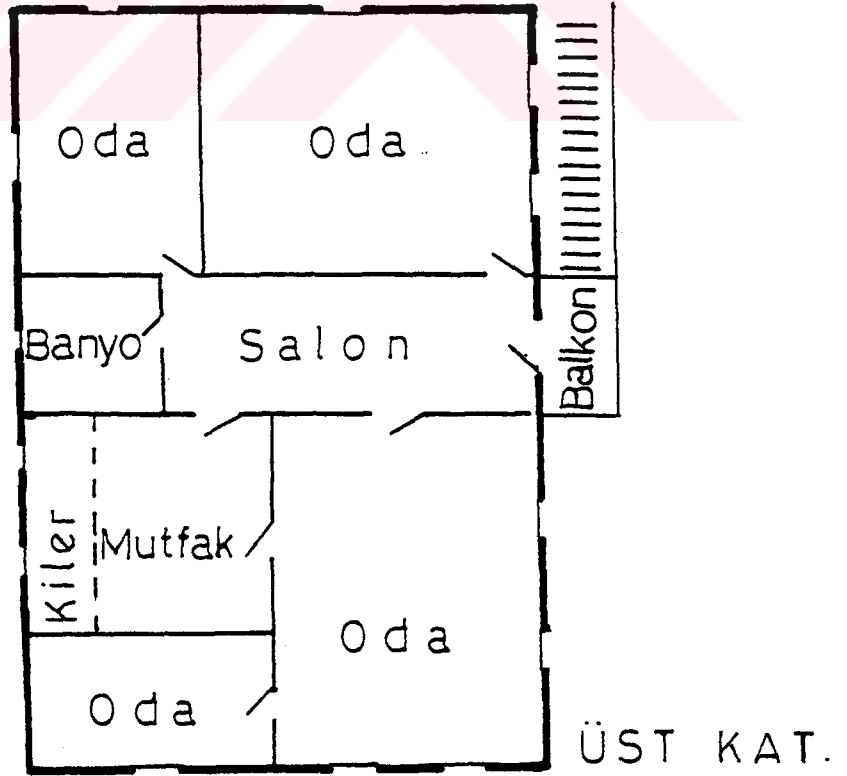
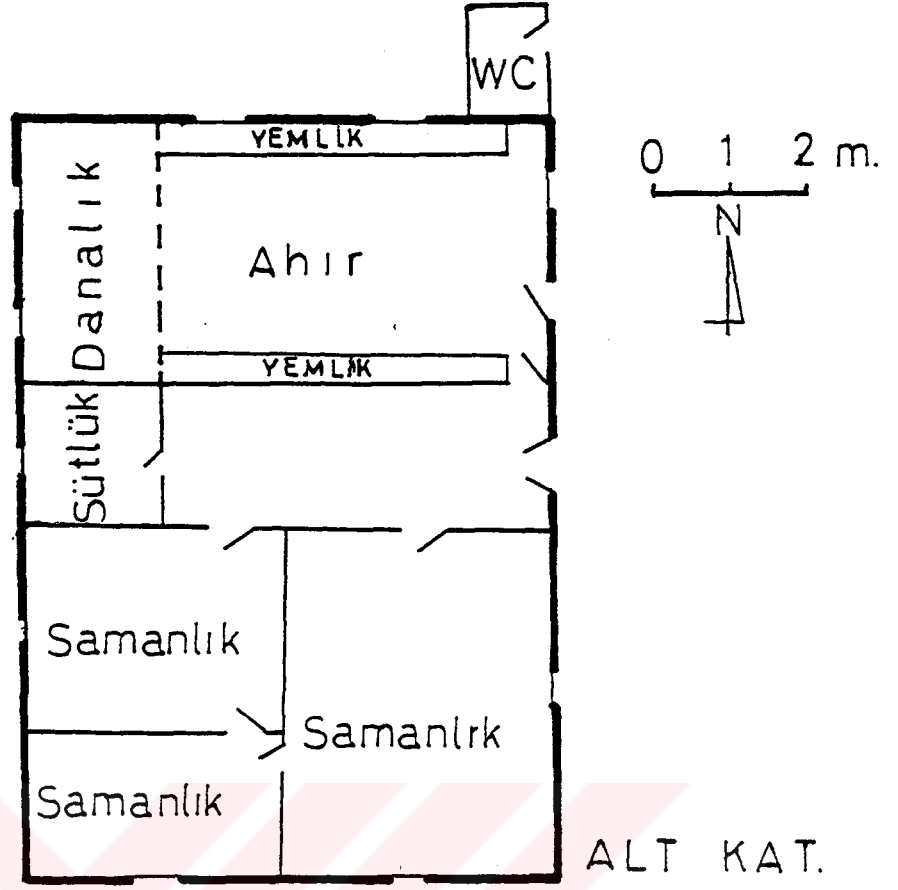
Pencere ebatları 70cm x 80cm ile 80cm x 100cm arasında değişmektedir. Pencere tamamen tek camlıdır. Evin kuruluş şekline göre kuzey cepheye pencere koymaktan kaçınılmıştır. Eğer mecbur kalınmış ise pencere ebadı oldukça küçük tutulmuştur. Aksine güney pencereler ise,

ŞEKİL:22- Tarım ve hayvancılığı birlikte yürüten bir aileye ait iki katlı konut planı.

ŞEKİL:23 - Alt Katı ahır ve samanlığa ayrılmış iki katlı bir konut planı.

kışın güneşten daha fazla faydalanmak amacıyla geniş tutulmaya gayret edilmiştir.

Evlerde odalar genelde giriş holüne veya holden uzanan bir koridora açılmaktadır (Şekil 22,24,25). Oda sayıları ailelerin maddi imkanları, büyüklüğü ve evde barınan aile sayısına göre değişmektedir. Konutlarda genellikle bir misafir odası, bir yatak odası ve günlük oturulan, yemek yenen bir oda bulunmaktadır. Günlük kullanılan oturma ve yemek odası yere yatak sermek suretiyle, yatak odası olarak da kullanılmaktadır.

Cip köyünde, konutların %55'i 2 odalı, %44'ü 3 odalı, %29,5'i 4 odalı, %21,3'ü ise 5 veya daha fazla odalıdır. Poyraz köyünde ise; konutların %36,7'si 2 odalı, %31,7'si 3 odalı, %18,3'ü 4 odalı, %13,3'ü ise 5 veya daha fazla odalıdır.

**Tablo : 11 Cip ve Poyraz köylerinde, oda sayılarına göre konutların oranları (1989).
Kaynak, uygulanan anketler.**

	2 odalı	3 odalı	4 odalı	5 veya daha fazla odalı
Cip	5,5	44,4	29,5	21,3
Poyraz	36,7	31,7	18,3	13,3

Cip köyüne yerleşmiş olan Çemişgezek göçmenlerinin ataerkil aile yapısından kopmamış olması, aynı zamanda bazı akrabaların bile bir arada oturuyor olması, konutlarda oda sayısının fazla yapılmasına neden olmuştur. Bu durum sonradan bozulmaya başlamışsa bile aralarında kanbağı

veya akrabalık bulunan aileler bitişik nizamda evler yaparak buralarda oturmaya başlamışlardır. Bu tip evler, dış görünüşüyle uzunlamasına tek ev gibi görülmelerine karşılık, evlerin giriş kapıları ayrıdır ve evin bir cephesini boyda boya kuşatan balkon vardır (Foto 13).

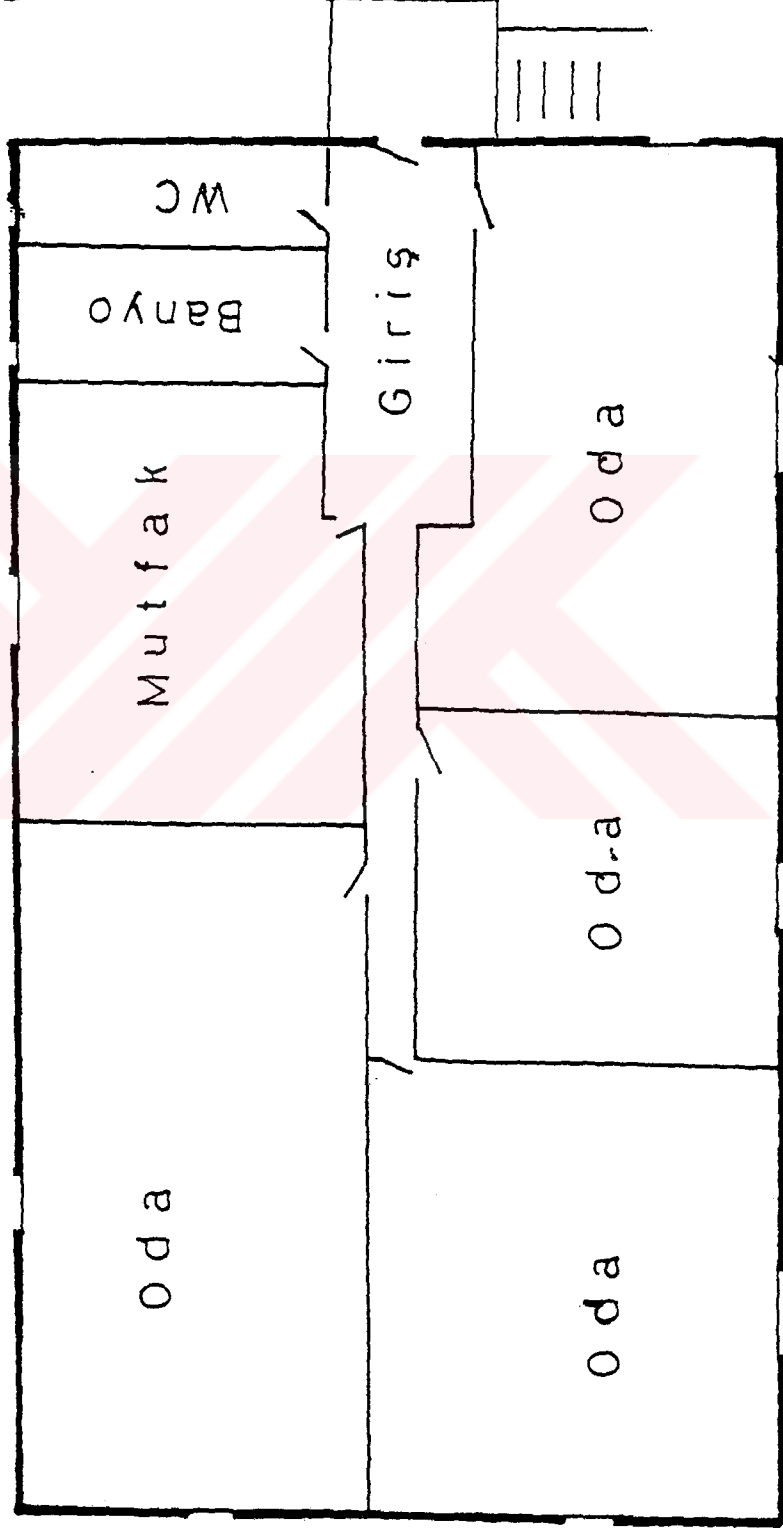
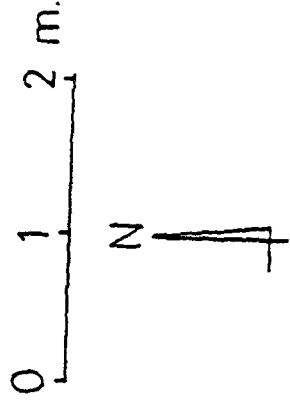
İki katlı evler tamamen kerpiçten olduğu gibi birinci katının taş veya tuğla, ikinci katının ise kerpiçten yapıldığı tipler de vardır. Fakat dış cepheler sıva ile kapatılmış olduğundan bu durum pek farkedilmemektedir.

Poyraz köyünde, iki katlı evlerin özellikle yapılış tarihi eski olanlar, diğer iki katlı meskenlerden farklıdır. Poyraz'da eski yıllarda ipek böceği yetiştiriciliği yapıldığı köyün yerlilerince anlatılmaktadır. Ayrıca kadastro defterinde dutluk olarak belirtilen (fakat zamanla bağ ve meyva bahçelerine çevrilmiş olan) çok sayıdaki parsel bunu doğrulamaktadır.

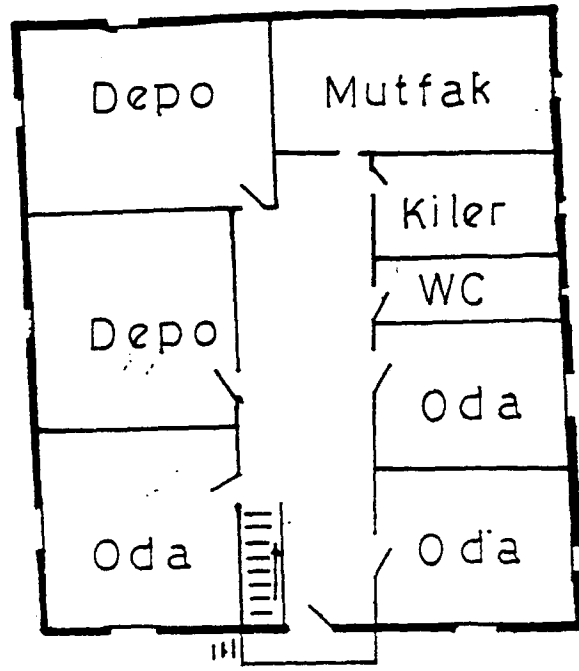
Poyraz köyünde zamanında ipek böcekçiliği yapıldığını tespit ettiğimiz evlerin üst katları iki bölme halinde bu amaca yönelik olarak kullanıldığı muhtemeldir. Bu tür evlerin alt katlarında oturmakta, üst katlarında ise ipek böcekçiliği yapılmaktadır. "Bilindiği gibi ipek böcekçiliğinin yapıldığı yerlerde bir kutu ipek böceği açmak için 60m² yere ihtiyaç vardır. Normalde 3-4 kutu açan bir ailenin evinin 200-250m² olması gereklidir (DENKER-TOLUN,1977, s.135). Fakat zamanla bu faaliyet kolu önemini yitirip ortadan kalktıktan sonra üst kat odalar halinde bölünerek, ev haline getirilmiştir (Şekil 25).

Bunun dışındaki iki katlı evler, Cip köyünde olduğu gibi önemli bir kısmı tamamen ev ve depo olarak kullanılmakta, ahır, samanlık, malzeme deposu, kümes ve diğer eklentiler, eve bitişik veya evden ayrı olarak avlu içinde yer almaktadır.

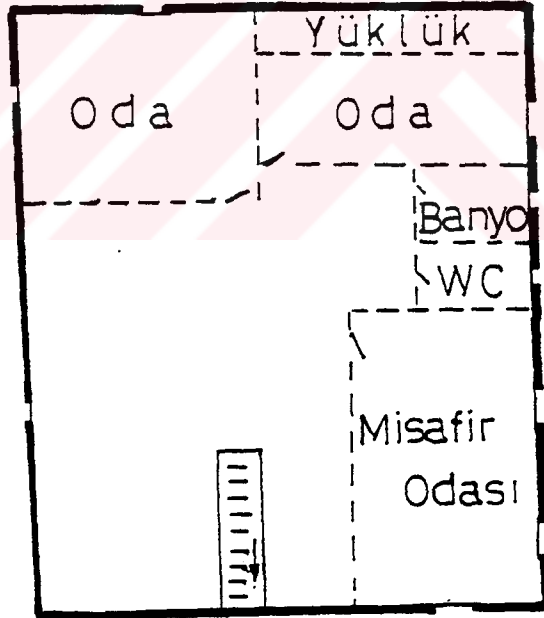

ŞEKİL:24 - Tarım dışı faaliyet gösteren bir aileye ait tek katlı konut planı.

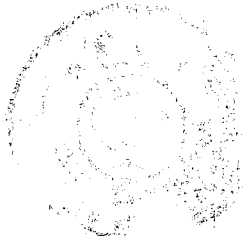

ALT KAT.

ÜST KAT.

ŞEKİL:25-Poyraz köyünde önceleri, ipekböcekçiliği için kullanılan, sonradan bölünerek ev haline getirilen iki katlı konut planı.

Tek katlı meskenlere gelince; bunlar oturan ailenin durumuna göre, kerpiç, biriket veya tuğladan yapılmış çatısı genellikle kiremit, galvanize sac veya toprakla örtülü evlerdir. Bu tip evlerde ahır ve samanlık gibi türlü eklentiler eve bitişik fakat ayrı kapılardan girilecek şekilde olduğu gibi yine avlunun bir kenarında da olabilmektedir. Tuvalet ise avludadır. Banyo ihtiyacı ise evin bir köşesinde halkın "çark" adını verdikleri ve etrafı 10cm-20cm arasında yüksekliğe sahip beton ile çevrili, tabanı beton olan ve suyun dışarı çıkması için ortasında dir delik bulunan yerde giderilmektedir.

Her iki köyde, eklentiler genelde dış eklenti şeklindedir. Bunların hemen tümüne yakını ahır, samanlık, kümes ve araç-gereç deposudur. Bu eklentiler, meskene çok yakın ve evin avlusu içindedir. Tuvalet de genellikle dış eklenti şeklini almıştır. Eklentilerin eve bitişik, fakat ayrı bir çatı altında bulunduğu meskenler de az değildir (Foto 6). Köylerin nüvesini oluşturan kısımları hariç, hemen diğer tüm evler ve eklentileri, kerpiç, biriket veya Cip köyünde özellikle taş (Bazaıt) ile yapılmış duvarlarla çevrilmiştir.

4. ZİRAAT ÖZELLİKLERİ

4.1 TARIMIN GENEL ÖZELLİKLERİ

Araştırmaya konu teşkil eden Cip ve Poyraz köylerinin temel geçim kaynakları tarımdır. Tarımın temel geçim kaynağı özelliği kazanmasında, toprak ve iklim ve fiziki şartların elverişli olması etkilidir.

Her iki köyün Kuzova gibi verimli bir ovada yer alması ve iklim şartları bakımından bir çok kültür bitkisinin yetişme ortamı bulabilmesi en önde gelen avantajlardır. Ayrıca Keban Barajının yapımından sonra Elazığ'ın batısında bulunan Altınova'nın tamamına yakını ve Uluova'nın 1/3'ünün baraj suları altında kalması sonucu yörede verimli bir tarım arazisi olarak Kuzova'nın önemi bir kat daha artmıştır.

Her iki köyün tarım arazileri, zirai değerleri bakımından nisbeten elverişli şartlara sahiptir. Kuzova toprakları zirai değerleri bakımından altı sınıfa ayrılırken, araştırmaya konu olan Cip ve Poyraz köylerinin sınırları içinde bunların dördü görülmektedir.

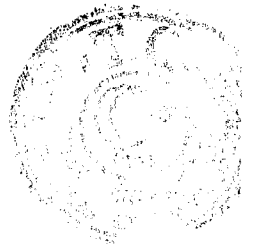
Toplam arazinin, Cip köyünde %10'u, Poyraz köyünde ise %30'u birinci sınıf arazilerdir. Buralar, meyilsiz, düz, drenajı iyi, kolay işlenebilen, erezyon tehlikesi bulunmayan, toprakları derin, su tutma kapasiteleri yüksek, yeterince organik madde bulunduran, tuzluluk ve alkalilik problemi olmayan arazilerdir. Poyraz'da, köy arazisinin güney kesimi ve köyiçi kesiminin kuzeyinde Poyraz Deresi ve Büyük Dere arasında kalan kısımları, Cip köyünde ise köy arazisinin doğu ucunda Çöllük Deresi ve Kuruçay arasında kalan kısımlar birinci sınıf arazilerdir (Şekil 26). Poyraz köyünde birinci sınıf arazilerin büyük bir kısmı sulanamayan kesimde olduğundan gerekli ölçüde faydalanılamamaktadır.

Cip ve Poyraz'ın arazilerinin büyük bir kısmı ise ikinci sınıf araziler grubuna girmektedir. Nitekim Cip köyü arazisinin %55'i, Poyraz köyü arazisinin ise %60'ı ikinci sınıf arazilere tekabül etmektedir. Bu gruba giren araziler, hafif meyillidir. Cip köyü arazisinin, Elazığ-Keban karayolu kuzeyinde kalan büyük bir kesimi, Poyraz köyü arazisinin batısı ve doğuda Cip köyü sınırına yakın kesimi genelde ikinci sınıf arazilerdir. Özellikle Cip köyünde sulu tarım, ikinci sınıf araziler üzerinde yapılmaktadır.

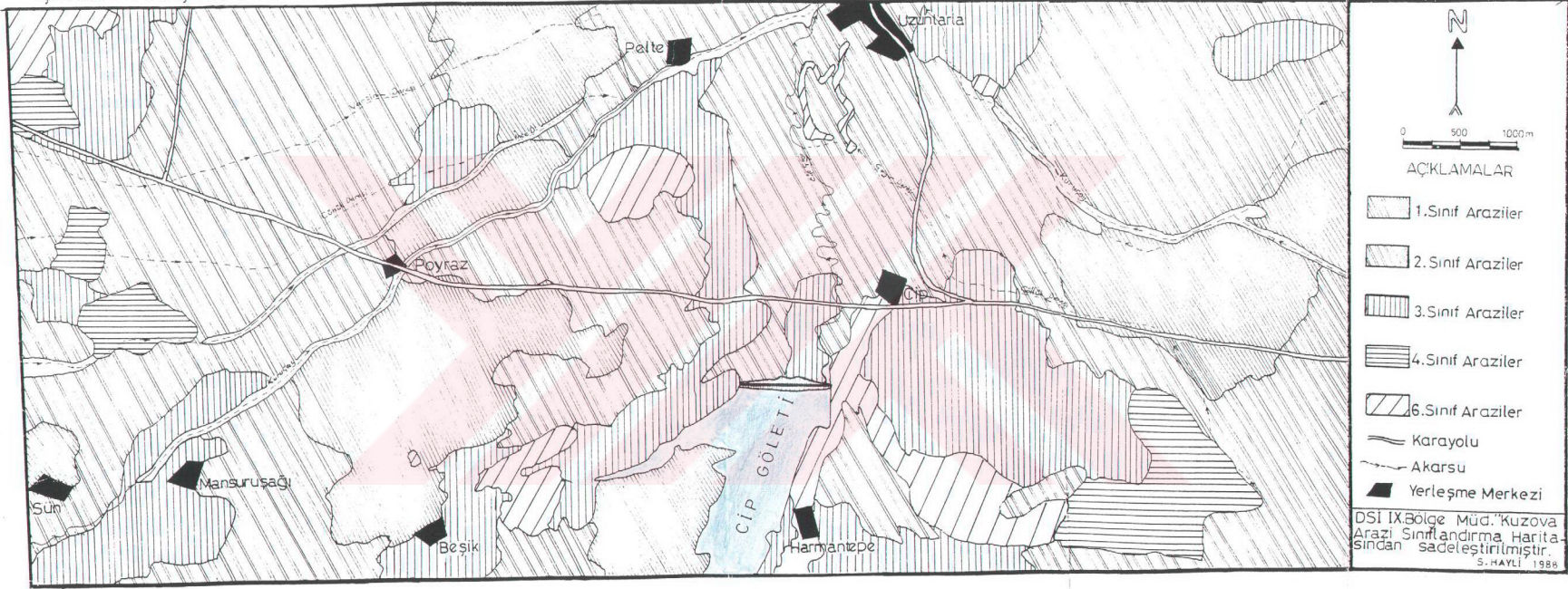
Araştırma sahasında üçüncü sınıf araziler ise; Cip köyü arazisinin %20'sini, Poyraz köyü arazisinin ise %5'ini teşkil ederler. Cip köyünde, köy yerleşim yerinin doğusunda küçük bir kesim ve onun devamı olarak güneyde geniş bir sahada, Cip Göleti settinin önünde Sarini Çayı etrafında dar bir alanda ve taban arazinin batı yamacını oluşturan hafif meyilli kesimlerinde üçüncü sınıf araziler görülür. Poyraz köyünde ise, köy arazisinin kuzeye doğru çıkıntı oluşturduğu kesim de üçüncü sınıf arazilerdir (Şekil 26). Cip köyündeki üçüncü sınıf araziler meyilli olduklarından, sığ bir toprak tabakası, taşlılık ve hafif erezyona maruz görünüm arzetymektedirler.

Cip köyü arazisinin %5'i ve Poyraz köyü arazisinin yine %5'i altıncı sınıf araziler grubuna girmektedir. Aşırı meyil, iri taşlılık, yer yer yüzeye çıkmış anakaya ve şiddetli erezyon özelliği gösterirler. Cip-Poyraz-Pelte üçgeni ortasındaki Kızıltepe'nin (1064 metre) bulunduğu kesimde, Cip-Harmantepe yolunun geçtiği ve Sarini Çayının fazla eğimli batıya bakan yamacında, ayrıca Sarini Çayının Cip köyü arazisini terkedip Uzuntarla arazisine girdiği yerde vadi tabanında yüzeye çıkmış anakaya ve iri taşlılık problemi olan yerlerde dar sahalı da olsa, üçüncü sınıf araziler görülür(Şekil 26).

Her iki köyün sınırları içinde bulunan ve bahsedilen şartlara sahip arazilerden zaten oldukça dar bir sahayı kaplayan altıncı araziler hariç tutulursa, diğer birinci, ikinci ve üçüncü sınıf arazilerden, sulama imkanı artırılarak, iyi bir drenaj sistemi oluşturularak ve özel işleme metotları uygulanarak mevcut potansiyellerinin üzerinde verim alınabileceği ortadadır.

ŞEKİL:26 ARAŞTIRMA SAHAMIZDAKİ ARAZİLERİN ZİRAAT DEĞERLERİ BAKIMINDAN BÖLÜNÜŞÜ

4.1.1. Tarımda Sulama, Gübreleme ve Tarımsal Mekanizasyon

Tarım faaliyetleri büyük ölçüde iklim, toprak ve sulamaya bağlıdır. Yöre iklimi, yaz aylarında kurak bir dönem yarattığından, bu dönem içinde tarımda sulama zorunlu bir hal almaktadır. Ayrıca, yağışların mevsim içindeki dağılışının düzensiz olması ve buna bağlı olarak akarsu rejimlerinin de düzensizlik göstermesi, tarım arazilerinin sulanması için köklü yatırımlar yapılmasını gerektirmiştir. Bu nedenle, Kuzova ile ilgili su ve toprak kaynaklarından azami istifade sağlamak amacıyla Sarını Çayı sularını biriktirip, tarım arazilerini suya kavuşturmak için 1963 yılında etütü yapılan ve 1967'de inşaatı bitirilen Cip Barajı yapılmıştır. Cip Barajı setti için, yukarı mecralarda daha uygun yerler olmasına rağmen daha fazla su kaynağından istifade edebilmek amacıyla şimdiki bulunduğu yer seçilmiştir. Baraj setti, Cip köyü yerleşim merkezinin 1 km. güneyindedir. Settin kret kotu 1008 metre, doğu savak kotu 1006 metre, dip savak kotu ise 988 metredir. Settin uzunluğu 1.3 km., yüksekliği ise 23 metredir. Göletin su toplama kapasitesi $5.5 \times 10^6 \text{ m}^3$ tür. Cip barajı yapımından sonra su seviyesi 1006 metre kotuna çıkabileceğinden bu alan (1300 dekar) istimlak edilmiştir. İstimlak edilen bu arazinin tamamı Harmantepe köyüne aittir. Ayrıca sulama kanallarının geçirileceği arazilerden 9 metre eninde bir istimlak alanı oluşturulmuştur. Sağ sahil sulama kanalının uzunluğu 11000 metre, sol sahil kanalının uzunluğu ise 10750 metredir. Cip köyü arazisinde kalan sağ sahil kanalının uzunluğu 4663 metre, sol sahil sulama kanalının uzunluğu ise 2337 metredir. Basit bir hesaplama ile anlaşılacağı gibi, Cip köyü arazisinden yaklaşık 63 dekar arazi kanal yapımı için istimlak edilmiştir.

Cip Barajı'nın toplam suladığı arazi 8000 dekadır. Cip köyünde ise dip savak kotundan (988 metre) aşağıda kalan dolayısıyla, sulanabilen arazi miktarı ise 2140 dekadır. Baraj sulaması dışında kalan bir miktar arazi ise, küçük kaynak suları ve artezyen kuyularıyla sulanmalarına karşılık, pek fazla bir oran göstermezler. Baraj'ın yapımından önce, Sarini Çayı kenarındaki ve muhtelif yerlerdeki bazı tarlalar köylülerin kendi çabalarıyla sulanırken, baraj ve kanalların yapımından sonra Cip köyü arazisinin yaklaşık %20'si sulamaya açılmış, böylelikle uygulanan tarım sistemleri, yetiştirilen ürünler değişmiş ve çeşitlenmiştir(*).

Poyraz köyü, oldukça şanssız bir durumdadır. Konumu itibariyle Cip Barajı'na oranla daha yüksekte (1060 metre) bulunmasına bağlı olarak, Cip Barajı sulamasından faydalanamamaktadır. Poyraz suyunda sulama, köy arazisi içinden geçen, Poyraz Deresi, Büyük Dere ve Cünüt Deresi'nden motopomlarla alınan sular ile sağlanmaktadır. Bu nedenle, sulanabilen tarlalar bu derelerin kenarlarında bir şerit gibi uzanmaktadır. Fakat adı geçen dereler, haziran başı-ekim sonu devresinde kuruduklarından ya da çok cılız aktıklarından, tarımda sulamanın en gerekli olduğu bu dönemde ihtiyacı karşılamaktan uzaktırlar. Sulama ihtiyacını karşılamak için

---

(*) Cip köyünden, baraj sularıyla sulanan tarlalardan, ekilen ürün türüne göre dönüm başına ücret alınmaktadır. Bu ücreti DSİ belirlemekte, yine dönüm başına her yıl belirlenen miktarda yatırım ücreti alınmaktadır. Meselâ, 1988 yılında dönüm başına yıllık olarak, baklagillerden 3060 TL., tahıllardan 1640 tl., şeker pancarında 3800 TL.,yoncadan 2040 TL., kavaklıklardan 2380 TL., bağlardan 2440 TL., sebzelerde 3680 TL., meyve bahçelerinden 5640 TL., fidanlıklardan 1540., aynı yıl dönüm başına yatırım ücreti olarak 450 TL. alınmıştır (Bu bilgiler DSİ 9. Bölge Müdürlüğü'nden alınmıştır.

özellikle Poyraz'da açılan kuyulardan elektrikli dinamo vasıtasıyla su çıkarılmaktadır. Meyve bahçeleri ve sebze gibi, yazın mutlaka sulanması gereken yerlere ayrılan parsellerde mutlaka birer kuyu vardır.

Poyraz'da köylülerin kendi imkanlarıyla sulayabildikleri arazi miktarı 1000 dekar civarındadır. Fakat bu sulama, tamamen derelerin akım durumlarına ve yeraltı suyu miktarına yani temelde yağışlara bağlı olduğundan güvenilir değildir. Nitekim 1989 yılının kış mevsiminde yeterince kar ve geçiş mevsimlerinde de yeterli yağmur yağmaması sonucu yaz aylarında etkili bir kuraklık yaşanmıştır. Toprak, kış mevsiminde yeterince su depo edemediğinden taban suyu seviyesi çok düşük kalmış ve kuyularda yeterince su birikememiş, aynı zamanda derelerde normal zamanından çok daha önce kurumuştur. Bundan dolayı, sulama imkanına sahip araziler sulanamamış ve ürünlerde %40 oranında bir verim kaybı olmuştur.

Poyraz köyü ve Kuzova'daki diğer köylerin sulama problemini çözüme kavuşturmak amacıyla, son yıllarda Cip Barajı sulamasından daha büyük bir "Kuzova Sulama Projesi" etütleri, DSİ 9. Bölge Müdürlüğü tarafından tamamlanmıştır. Bu proje kapsamında, Keban Baraj Gölünden pompaj metoduyla alınacak suların çevredeki yüksek depolarda toplanması ve buralardan sulama kanalları vasıtasıyla suların araziye dağıtılması planlanmıştır. Bu proje gerçekleşip, araziler sulanmaya başladıktan sonra, tarım sistemleri, ürün çeşitleri ve dekar başına verimin artması bakımından köklü değişimler gerçekleşeceği gibi yöre köylerinin ekonomik durumları şimdikinden daha iyi bir seviyeye geleceği düşünülmektedir.

Gübreleme; özellikle sulu tarım arazilerinde uygulanan bir metoddur. Araştırmaya konu olan her iki köyde köylüler, tarlalarının özelliklerine ve

ürün cinsine göre hangi tür gübre kullanacaklarını bilmelerine rağmen, gübre kullanımı yeterli miktarda değildir. Ayrıca her iki köyde hayvancılık faaliyeti ikinci hatta üçüncü sırada yapıldığından ve bunların gübreleri tezek yapımında ve yakacak olarak değerlendirildiğinden ahır gübresi kullanımı da çok azdır. Yinede hayvan sahibi aileler, ahır gübresinin bir kısmını tarlalarına vermektedirler. Ahır gübresi, bazı yerlerde olduğu gibi tezek olarak yakıldıktan sonra küllerini gübre yerine tarlaya serilmesi yoluyla kullanıldığı gibi, doğrudan tarlaya serilmesi şeklinde de kullanılmaktadır.

Ahır gübresi, öncelikle meyve ağaçlarının ve üzüm kütüklerinin dibine öbekler halinde ve sebze bahçelerinde kullanılmaktadır. Artan ahır gübreleri ise diğer tarlalara serilmektedir. Genellikle bir yıl bekletilen ve kısmen çürüyen ahır gübresi, kıraç arazilere ilkbahar yağışlarından önceki sürümden önce serilmekte ve sürümle toprağa karışması sağlanmaktadır. Sulu arazilerde ise, yine ilkbaharda ve sulama döneminin başlangıcından önce kullanılmaktadır. Her iki köyde, dekara ortalama 1 ton ahır gübresi kullanılmakta, bu gübrenin 2-3 yıl süre ile toprağı beslemesinden dolayı, bu dönem içinde bir daha gübrenmemektedir. Ahır gübresinin fosfor bakımından fakir olduğu bilindiğinden, fosfor ihtiyacı gösteren ürünlerin (şeker pancarı gibi) ekili olduğu tarlalarda ahır gübresiyle beraber, triple süper fosfat ve diamonyum fosfat gübreleri kullanılmaktadır. Bundan başka, her iki köyde, amonyum nitrat, üre, kompoze ve amonyum sülfat gibi kimyasal gübreler de kullanılmaktadır. Kimyasal gübreler elle serilmektedir.

1988 yılında Çip köyünde 175 ton, Poyraz köyünde ise 120 ton adı geçen kimyasal gübrelerden kullanılmıştır^(*).

(*) Elazığ Tarım İl Müdürlüğü ve Poyraz Tarım Kredi Kooperatifinden alınan bilgilere göre.

Bu bilginin ışığı altında dekar başına 15-16 kg. kimyasal gübre kullanıldığı söylenebilir. Halbuki 1983 yılında bile, Türkiye genelinde dekar başına kullanılan gübre miktarı, yaklaşık olarak 41 kg.'a ulaşmıştır(DOĞANAY, 1986, s.110). Aradaki 2.5 katındaki fark, her iki köydeki gübre kullanım miktarının ne kadar düşük olduğunu ortaya koymaktadır.

Gübre kullanım miktarları düşük olmasına rağmen yine de gübre kullanımı başladıktan sonra, sulama ile el ele vererek uygulanan tarımsal sistemi değiştirmiştir. Şöyle ki; her iki köyde gübrenin çok daha sınırlı kullanıldığı veya kullanılmadığı dönemlerde tarlalar bir yıl boş bırakılır. Böylece toprağın, su, azot, nitrat ve potas biriktirmesi beklenirdi. İkinci yıl nohut ekilir, sonbaharda nohut hasatından sonra kışlık buğday ekilirdi. Son yıllarda gübre kullanımı arttıkça, tarlalar boş bekletilmeden nohut ve onu takiben kışlık buğday ekilmeye başlanmıştır. Özellikle Cip köyünde, şeker pancarı ziraatının başlatılmasıyla sulanabilen arazide üçlü münavebe (şeker pancarı-arpa ve buğday-nohut) uygulanmıştır. Kıraç arazilerde ise buğday (yazlık ve kışlık) veya arpa-nohut münavebesi devam etmektedir.

Üçlü münavebe sistemi uygulandıktan sonra dekara verim oldukça artmıştır. Gübresiz olarak devamlı buğday ekilen bir tarladan dekara 85 kg. verim alınırken, üçlü münavebe sistemi ve gübre kullanımı yapılan bir tarladan dekara verim 200-210 kg.'a çıkabilmektedir.

Münavebe yapılmadan yeterince gübre kullanılsa bile üst üste aynı türün ekilmesi, dekar başına verimde bir azalış yaratmaktadır. Bu olay ise münavebenin, sulama ve gübreleme kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır (SAVAŞ, 1965, s.115).

Cip ve Poyraz köylerinde, münavebe sistemi tam manasıyla kesinlik kazanmış değildir. Cip köyündeki, şeker pancarı tarımına bağlı olarak şekillenen üçlü münavebe sahası hariç tutulursa, yine de her iki köyde, nadasa bırakılan arazi miktarının münavebe metoduyla azaltılabilmesi mümkündür. Özellikle tahıl-nohut münavebesinden sonra araya giren nadas döneminin çapa bitkileri veya yem bitkileri ekimiyle değerlendirilmesi mümkündür. Bu vesileyle, her iki köyde mera yetersizliğinden dolayı gün geçtikçe gerileyen hayvancılık faaliyetlerinin canlandırılması mümkün olabilir.

Tarımsal mekanizasyona gelince; herşeyden önce her iki köyün sahip olduğu tarımsal araç sayısına göz atmak gereklidir. Cip köyünde 17 traktör, 17 römork, 17 pulluk, 17 kültivatör, 7 mibzer, 10 harman makinası, 3 tırmık, 12 pülverizatör (5'i motorlu, 7'si sırt) ve 8 motopomp vardır. Poyraz köyünde ise; 5 traktör, 5 römork, 5 pulluk, 5 kültivatör, 3 mibzer, 3 harman makinası, 5 sırt pülverizatörü ve 2 motopomp vardır^(*). "Makinalar, zirai işlemleri çok kısa ve arzu edilen zamanda bitirebildiğinden, mahsulün verim artışı üzerinde etkili olabilmektedir. Çünkü bu işlerin belirli zamanlarda yapılması zorunludur ve tabiat şartları genellikle bu işleri engelleyebilir. Makinalaşmanın diğer bir faydası; üretimde kullanılan işgücünden büyük tasarruf sağlaması ve bu tasarrufun, diğer üretim faaliyetlerinde kullanılması imkanını yaratmasıdır" (SERGÜN, 1975, s.129).

Cip köyünde, yaklaşık 565 dekar tarım arazisine 1 traktör düşerken, Poyraz köyünde yaklaşık 1200 dekar tarım arazisine 1 traktör düşmektedir (Nadas arazileri hariç).

(*) Tarımsal araç sayıları, uygulanan anketler sayesinde sağlanmıştır.

Türkiye genelinde 1982 yılında bile yaklaşık 35 dekar tarım arazisine 1 traktör düşmektedir (DOĞANAY, 1986, s.99). Buna göre, her iki köydeki traktör kullanım oranının düşük olduğu görülür .

Daha ilerde üzerinde durulacağı gibi tarım arazilerinin çok parçalanmış olması, kiracılık ve yarıcılık sisteminin oldukça fazla yer alması göz önünde bulundurulursa, Cip ve Poyraz köylerinde makinalaşma oranının, fazla bir değişikliğe uğramayacağı tahmin edilebilir. Her iki köydeki mülkiyet dağılımına göre, büyük mülkiyet sahiplerinin traktörleri vardır. Cip köyünde orta mülkiyete sahip birkaç ailenin de traktörü vardır. Tarımsal ekipmana sahip aileler, ekipmanlarını yevmiye, saatlik veya dönüm miktarına göre ücret karşılığı arazi işlemleri suretiyle, araçları olmayanların tarlalarını işlemesi, ürününü kaldırması sağlanmaktadır. Böylece tarımsal araç sayısı az olmasına rağmen, tarımda makinalaşma veya makina kullanım derecesi artmaktadır.

4.1.2. Parsel Şekli ve Büyüklükleri

Bilindiği gibi, "arazi şekillerinin araştırılması hem yerleşim alanlarının gelişimi hem de yararlanılacak alanların özelliklerinin bilinmesi açısından büyük öneme sahiptir" (DENKER-TOLUN, 1962,s.71).

Cip ve Poyraz köylerinin kadastro planları incelendiği zaman göze çarpan ilk özellik köyüçine yakın parsellerin küçük olmasıdır. Cip köyünde özellikle köy yerleşim sahasının batı kısmı oldukça fazla parsellere bölünmüştür. Poyraz köyünde de yerleşim sahasını çevreleyen parseller çok küçüktür. Bu durum, evlere yakın olan arazilerin, artezyen kuyuları vasıtasıyla sulanabilme imkanına bağlı olarak, meyve veya sebze bahçesi halinde kullanıma açılması ile ilgilidir.

Poyraz köyünde, Poyraz Deresi ve Cünüt Deresi arasında kalan saha, daha önce bahsedildiği gibi motopomlarla sulanabildiğinden, parseller bölünerek küçülmüştür. Cip köyünde ise, Cip Barajı'nın faaliyete geçmesi ile sulama kanalları arasında kalan parseller bölünerek küçülmüştür. Özellikle Çemişgezek'ten gelenlerin, sulu araziye sahip olma istekleri ve ellerinde bir miktar istimlak paralarının olması, sulu araziye sahip yerli köylüleri, sulu arazilerini bölerek satmaya yöneltmiştir. Sulu arazilerin aşırı bölünmesi ve küçülmesinde miras sisteminin de büyük önemi vardır. Cip köyünde, 22 m² yüzölçüme sulu bahçe ve 64 m² lik sulu tarlanın, aynı şekilde 62 m² lik kavaklığın, 113 m² lik meyve bahçesinin ve 15m² lik sulu tarlanın varlığı sulu tarım arazilerin bölünme yoluyla ne derece küçüldüğünü göstermektedir. Aslında bu küçük parseller kapladıkları alan bakımından çok az bir paya sahip olmalarına rağmen, üretim kabiliyetleri ve zirai entansitelerinin yüksek olması nedeniyle köylerin ekonomilerinde önemli bir paya sahiptirler.

Gerek Cip köyünde gerekse Poyraz köyünde köy yerleşim sahalarından uzaklaşıldıkça, dolayısıyla kuru tarım arazilerine doğru gidildikçe, parsel büyüklüklerinin arttığı dikkate çeker. Cip köyündeki en büyük tarla parsel yüzölçümü 46390 m², Poyraz köyündeki en büyük tarlanın yüzölçümü ise 11000 m² dir. Bu en büyük iki parsel de köy yerleşim sahasından uzaktadır ve kuru tarım arazisidir.

Tarım arazisi, toplam 2163 adet parselden oluşan Cip köyünde, en fazla parsel sayısına sahip olan grup, 1-5 dekar arası büyüklüğe sahip olan parsellerdir. Toplam parsel sayısının %36'sını (788 adet) oluşturmalarına rağmen, kapladıkları alan bakımından tarım arazilerinin %24.8'ini oluştururlar. İkinci sırada 1 dekardan az yüzölçüme sahip parseller gelir ki

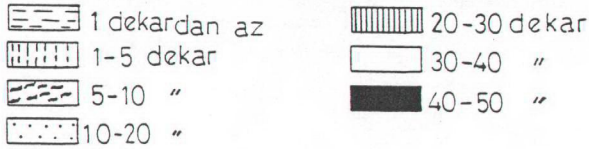
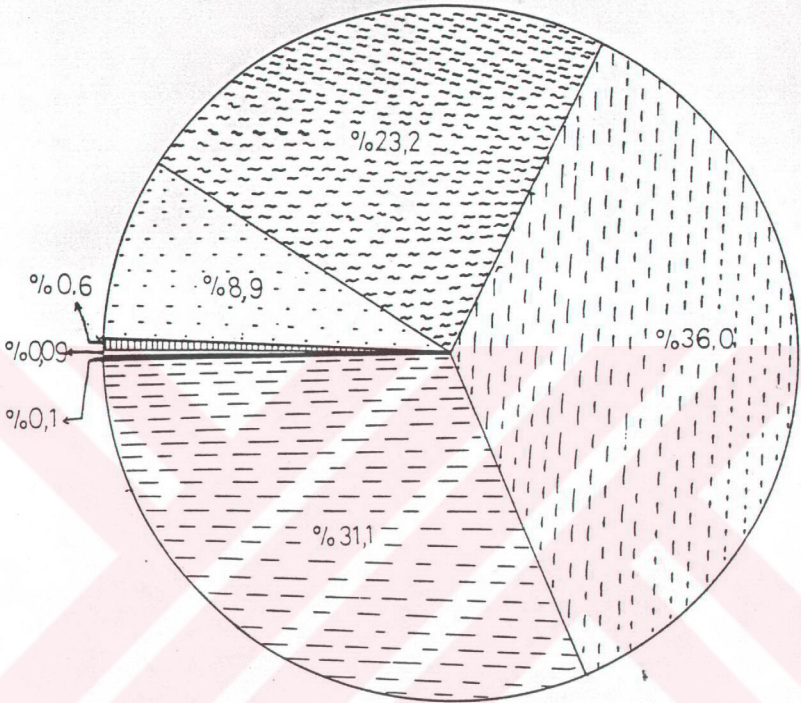
bu grup, 673 parçadan oluşmakta ve tarım arazisinin %4.7'sini kaplamaktadır. Üçüncü sırada ise, 502 parçadan oluşan ve tarım arazisinin %37.4'ünü oluşturan, 5-10 dekar büyüklüğündeki parseller yer almaktadır. Dördüncü sırayı, 10-20 dekar arasındaki büyüklüğe sahip parseller almaktadır. 192 parçadan oluşan bu grup köyün tarım arazisini %28.3'ünü meydana getirmektedir. Geriye kalan 20-50 dekar arası büyüklüğe ait parseller ise, 18 parçadan oluşmakta ve tarım arazisinin sadece %4.8'ini kaplamaktadır (Tablo 12, Şekil 27 ve 28). Kısaca Cip köyünde 0-20 dekarlık parcel büyüklüğüne sahip tarlaların, toplam parcel sayısı içerisinde %99.2'lik bir paya sahip olmaları ve toplam tarım arazisinin %95.2'sini oluşturmaları, Cip köyü arazisinin genelde 0-20 dekarlık küçük yüzölçüme sahip parsellerden (bunun %36'sı 1-5 dekar) oluştuğu ortaya çıkmaktadır.

Tablo 12. Cip köyünde parcel büyüklükleri ve kapladıkları alanlar (Değerler, Elazığ Tapu Kadastro kayıtları incelenerek tesbit edilmiştir).

<u>Parcel Büyüklüğü</u>	<u>Adedi</u>	<u>Adet (%)</u>	<u>Kapladığı Alan (dekar)</u>	<u>K. Alan (%)</u>
1 dekardan az	673	31.1	478	4.7
1-5 dekar	788	36.0	2633	24.8
5-10 dekar	502	23.2	3970	37.4
10-20 dekar	192	8.9	2880	28.3
20-30 dekar	13	0.6	325	3.0
30-40 dekar	2	0.09	70	0.6
40-50 dekar	3	0.1	135	1.2
TOPLAM	2163	100	10600	100

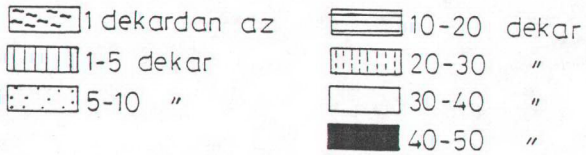
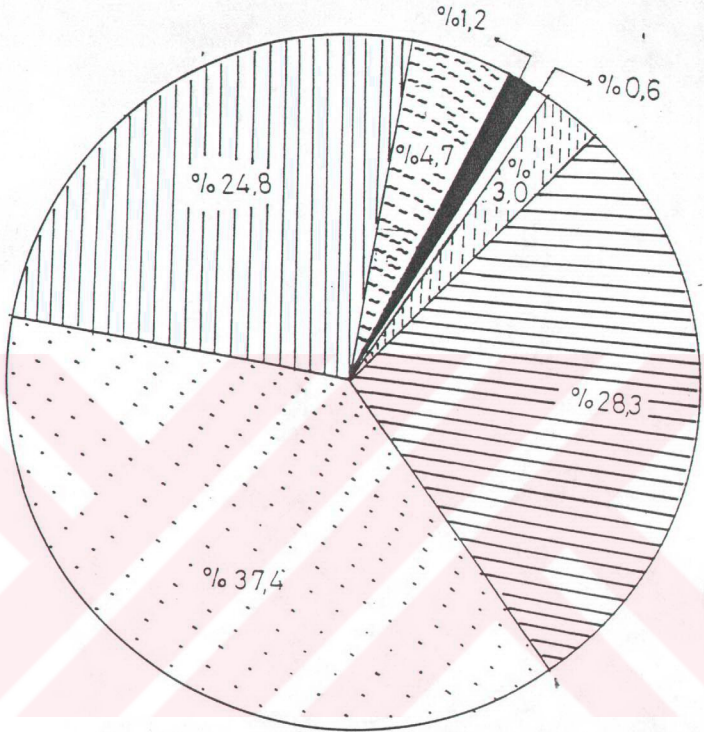
Poyraz köyü tarım arazisi, toplam 1208 adet parselden oluşmaktadır. Bu miktar içinde en fazla parcel sayısına sahip olan grup, Cip köyünde

ŞEKİL:27- Cipe Köyü parsel büyüklüklerinin toplam parsel sayısı içindeki oranları.

ŞEKİL:28-Cip Köyü, parsel gruplarının kapladıkları alanların, toplam araziye oranları.

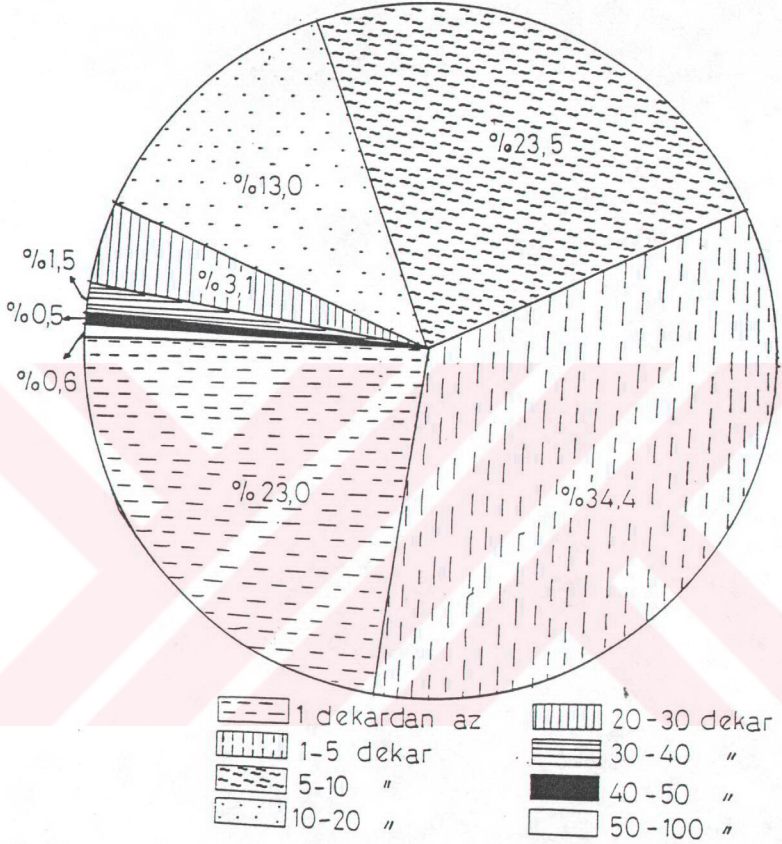

olduğu gibi 1-5 dekar büyüklüğe sahip parsel grubudur. 415 parçadan oluşan (%34.4) bu grup, tarım arazisini %14.5'ini kaplamaktadır. Parsel sayısı itibariyle ikinci sırada, 5-10 dekar büyüklüğe sahip parsel grubu yer alır. 285 adetten oluşmakta ve toplam arazinin %25.6'sını kaplamaktadır. 1 dekardan az büyüklüğe sahip parsel grubu, 279 adet ile üçüncü sırayı almaktadır. Toplam parsel sayısının %23'ünü oluşturmalarına rağmen, toplam arazinin sadece %1.8'ini kaplarlar. 10-20 dekar büyüklüğe sahip parsel grubu ise, 158 adet (%13) ile dördüncü sırayı almasına rağmen toplam arazinin %26.7'sini oluşturmaktadır. Daha sonra sırayı 38 parçadan oluşan ve tarım arazisininin %12.6'sını kaplayan 20-30 dekar büyüklüğe sahip parsel grubu alır. Geriye kalan 20-100+ dekar yüzölçüme sahip parseller 71 parçadan oluşmakta (%6) ve tarım arazisininin ise %31.5'ini oluşturmaktadırlar (Tablo 13, Şekil 29 ve 30).

Tablo 13. Poyraz köyünde parsel büyüklükleri ve kapladıkları alanlar (Değerler, Elazığ Tapu Kadastro kayıtları incelenerek tesbit edilmiştir).

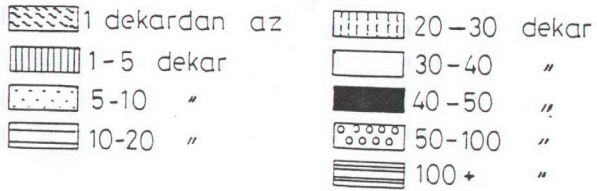
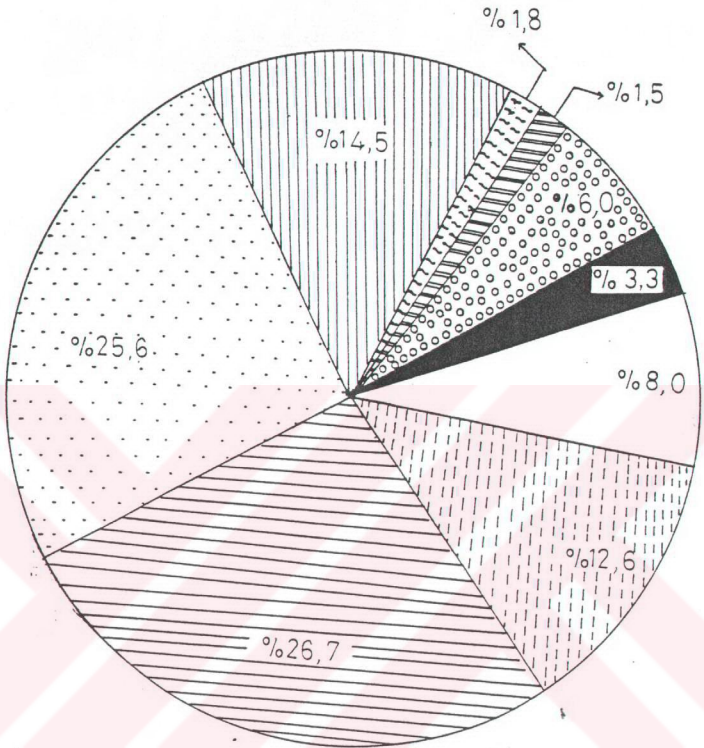
<u>Parsel Büyüklüğü</u>	<u>Adedi</u>	<u>Adet (%)</u>	<u>Kapladığı Alan (dekar)</u>	<u>K. Alan (%)</u>
1 dekardan az	279	23.0	140	1.8
1-5 dekar	415	34.4	1145	14.5
5-10 dekar	285	23.5	2025	25.6
10-20 dekar	158	13.0	2110	26.7
20-30 dekar	38	3.1	1000	12.6
30-40 dekar	18	1.5	630	8.0
40-50 dekar	6	0.5	260	3.3
50-100 dekar	8	0.6	480	6.0
100+ dekar	1	0.08	110	1.5
TOPLAM	1208	100	7900	100

ŞEKİL:29-Poyraz Köyü parsel büyüklüklerinin toplam parsel sayısı içindeki oranları.

ŞEKİL:30-Poyraz Köyü, parsel gruplarının kapladıkları alanların, toplam araziye oranları

Poyraz köyündeki 0-20 dekar arasındaki büyüklüğe sahip parseller, toplam parsel sayısının yaklaşık %94'ünü ve toplam tarım arazisinin ise yaklaşık %68.5'ini oluşturur.

Her iki köydeki parsel büyüklükleri karşılaştırılacak olursa; Cip köyündeki parsellerin parçalanma oranının, Poyraz köyüne göre daha fazla olduğu görülür. Nitekim 0-20 dekar büyüklüğündeki parsel oranları, her iki köyde birbirine yakın olmalarına rağmen, 20 dekardan büyük parseller, Cip ve Poyraz köylerinde farklı oranlar gösterirler. Ayrıca Cip köyünde 50 dekardan büyük parsel bulunmazken ve 20-50 dekar arası parsellerin oranı, tüm arazi içinde %4.8'lik bir orana sahip iken, Poyraz köyünde, 50-100 dekar arası 8 adet parsel ve 100 dekardan büyük yüzölçüme sahip 1 adet parsel vardır. 20 dekardan fazla yüzölçüme sahip parseller, tarım arazisinin %31.5'ini kaplamaktadır.

Daha önce bahsedildiği gibi sulu tarlalar bölünmeye daha çok maruz kalmışlardır. Bu nedenle Cip köyündeki küçük parsellerin oranının yüksek olması; sulu tarım arazisinin, Poyraz köyünden daha fazla olmasıyla ilgilidir.

Her iki köyde sulanabilen yerler haricinde kalan tarla şekilleri, genellikle dikdörtgen veya şeritvaridir. Fakat Cip köyünde özellikle, Sarini Çayı boyundaki tarlalar ve sulama kanalları arasındaki tarlalar, Poyraz köyünde ise, Poyraz ve Cünüt Dere'leri arasında, sulanabilen sahalardaki tarlalar, küçük yüzölçümlü olmalarının yanında, şekil itibarıyla belirli bir kalıp dışında veya çokgen ya da bozuk görüntü arz etmektedirler. Bu görüntüler, her iki köyün geçmişten gelen miras sisteminin ve tarımsal özelliklerinin bir ürünüdür.

Ortalama parsel büyüklüğü; Cip köyünde 5 dekar, Poyraz köyünde ise 6.5 dekardır.

"Yapılan hesaplamalara göre 10 dönümlük bir tarlada toprağın %1.6'sı hudut çizgileri yüzünden kullanılamamaktadır. Toprak parçalandıkça, ölü sahaların tutarı artmakta ve küçük araziler modern ziraat usullerinin tatbikini güçleştirdiğinden başka, zaman kaybına da sebep olmaktadır. Nitekim, 10 dönümlük bir tarlada, 1 traktör çalışma zamanının 1/3'ünü dönüş manevraları sırasında kaybetmektedir" (YÜCEL, 1971, s.886-889).

Makina ve ekipman kullanılarak, rasyonel bir şekilde işletilebilmesi için, işletmelerin 10-15 dekardan küçük olmaması görüşü dikkate alınır, Cip ve Poyraz köylerindeki ortalama parsel büyüklüğünün bu sınırın çok altında olması dolayısıyla, makina kullanımı bakımından ne kadar elverişsiz şartlar gösterdiği dikkati çeker.

Cip köyünde, köy arazisinin güneydoğu ve kuzeyindeki şeritvari parseller, Toprak Dağıtım Komisyonu'nun 1980 yılında yaptığı bir uygulama ile oluşturulmuştur. Daha önce hazine arazisi olan bu yerler, parsellenerek topraksız köylülere dağıtılmıştır^(*).

4.1.3. Mülkiyet Durumu

Cip köyünde ailelerin %57.3'ü, Poyraz köyünde ise %83.5'i toprak sahibidirler.

Bilindiği gibi, araziler genellikle nesiller arasında, miras yoluyla sürekli bölünerek el değiştirmektedir. Yani belirli bir arazi miktarı, zaman sonra çocuk sayısına bağlı olarak parçalanmaktadır. Her iki köyde bu durum çok belirgindir.

(*) Köy İşleri Bakanlığının 1981 yılı Köy Envanter Etütü anketi.

Cip köyünde çiftçi nüfusu %61.6'sı 0-50 dekar araziye sahiptir. Poyraz köyünde ise bu oran %63.4' tür. Doğu Anadolu Bölgesi şartlarında, bir çiftçi ailesinin geçimini sağlayabilmesi için, en az 80 dekar araziye sahip olması gerektiği bilinmektedir (AKSÖZ, 1969, s.189). Her iki köy için 0-50 dekar araziye sahip mülkiyetler küçük, 50-100 dekar araziye sahip mülkiyetler orta ve 100 dekardan fazla araziye sahip mülkiyetler ise büyük işletmeler olarak kabul edilebilir. Nitekim, Cip köyünde 50-100 dekarlık bir mülkiyete sahip ailelerin oranını %21.8, Poyraz köyünde ise %25.3 olduğu görülmüştür. Büyük işletme sahiplerinin çiftçi nüfus içindeki oranı Cip köyünde %16.8, Poyraz köyünde ise %11.3' tür (Tablo 14 ve 15).

Tablo 14. Cip köyünde, arazi varlığına göre aile sayıları ve toplam arazi içindeki oranları (Uygulanan anketler ve Elazığ Tapu Kadastro kayıtları).

<u>Arazi Varlığı(dekar)</u>	<u>Aile Sayısı</u>	<u>Aile Sayısı(%)</u>	<u>Toplam Arazi Oranı(%)</u>
0-25	27	34.6	18.5
26-50	21	27.0	15.0
51-100	17	21.8	23.3
101-200	8	10.2	29.3
201-500	5	6.4	13.9
TOPLAM	78	100	100

Tablo 15. Poyraz köyünde, arazi varlığına göre aile sayıları ve toplam arazi içindeki oranları (Uygulanan anketler ve Elazığ Tapu Kadastro kayıtları).

<u>Arazi Varlığı(dekar)</u>	<u>Aile Sayısı</u>	<u>Aile Sayısı(%)</u>	<u>Toplam Arazi Oranı(%)</u>
0-25	23	32.4	6.8
26-50	22	31.0	9.4
51-100	18	25.3	12.0
101-200	5	7.0	23.2
201-500	3	4.3	48.6
TOPLAM	71	100	100

Söz konusu olan bu dağılışı dikkate alınırrsa, her iki köyde tarım ile uğraşan aileler arasında, küçük mülkiyet sisteminin hakim olduğu söylenebilir. Cip köyündeki küçük mülkiyet sahibi çiftçi aileleri sahip oldukları arazi miktarı, toplam arazinin %33.5'ini oluştururken, Poyraz köyündeki küçük mülkiyet sahiplerinin arazileri toplam arazinin ancak %16.2'sini karşılık gelmektedir. Buna göre, Cip köyünde küçük mülkiyetlerin, Poyraz köyüne oranla daha fazla alan kapladıkları ortadadır. Buna karşılık, Cip köyündeki büyük mülkiyetlerin toplam arazi içindeki oranı %43.2 iken, Poyraz köyünde bu oran %71.8' dir (Tablo 14 ve 15).

Bu mülkiyet dağılışı, arazinin zirai potansiyeli dikkate alınmadığı taktirde, pek iç açıcı değildir. Fakat, genellikle sulanabilen tarlalardan oluşan küçük işletmeler, pek çok orta büyüklükteki hatta bazı büyük işletmelerden daha çok gelir sağlamaktadırlar.

Cip köyünde, bir çiftçi ailesine düşen tarım arazisi, yaklaşık 136 dekar, Poyraz köyünde ise 111 dekadır. Cip köyündeki en büyük mülkiyete sahip ailenin toprak varlığı 270.3 dekar, Poyraz köyündeki en büyük mülkiyete sahip ailenin toprak varlığı ise 515.7 dekadır. Yani her iki köyde, en büyük mülkiyete sahip ailelerin arazi varlıkları, aile başına düşen arazi miktarının çok üstündedir. İlgili çekici bir özellik ise, Cip köyünde en büyük mülkiyet sahibinin, meyve bahçeleri ve bağ alanları hariç, diğer arazisinin tümünü kiraya verirken, Poyraz köyünde en büyük mülkiyete sahip aile ise, köyün yaklaşık 1/4'ünü kiracı veya yarıcı olarak işlemesidir. Diğer bir özellik; gerek Cip ve gerekse Poyraz köyündeki en büyük, orta ve en küçük mülkiyetlerin çok dağınık parsellerden oluşmasıdır (Şekil 31 ve 32). Sahip olunan parsellerin çok dağınık olması, arazi işlenmesinin tüm safhalarında önemli bir zaman ve emek kaybına yol açmaktadır.

Kendini geçindiremeyecek kadar az arazisi olanlar ve arazisini işleyecek ekipmanı olmayanlar, arazilerini kiraya ya da yarıcıya vermektedirler. Kiracılık sistemi iki şekilde yapılmaktadır: Birincisi, kiraya verdiği arazisinden dönüm karşılığı 180 kg. buğday alan arazi sahibi, diğer tüm giderlerden sorumlu olmaz. İkincisi, her yıl belirlenen dönüm kirası ücretine göre para karşılığı yapılır. Yarıcılık sisteminde ise; tohumu arazi sahibi vermekte ve gübre giderine ortak olmakta, sürme, sulama, hasat ve nakliye gibi diğer giderler ise yarıcı tarafından karşılanmaktadır.

4.2. TARIM ALANLARININ DAĞILIŞI

Araştırmamıza konu olan Cip köyünün toplam 11.156 dekar arazisinin %95.5'i (10.662 dekar), Poyraz köyünün toplam 8.097 dekar arazisinin ise %98.5'i (7977 dekar) tarım alanı olarak kullanılmaktadır.

Cip köyü arazisinin %2.5'i (294 dekar) 170 parselden oluşan konut, yol, kanal ve mezarlık olarak kullanılmaktadır. Ayrıca yaklaşık 200 dekar taşlık arazi ve köy arazisinin GD'sunda bir zamanlar işletildiği halde sahiplerinin Elazığ'a taşınmaları nedeniyle artık işlenmeyen 28 parselden oluşan ve %0,8'lik bir orana sahip olan boş araziler de vardır.

1989 yılı arazi kullanılış durumuna göre, Cip köyü arazisinin %9,7'lik bir kısmı (1080 dekar) nadasa ayrılmış arazi durumundadır. Köy arazisinin en büyük bölümünü %54,6'lık oranla (6094 dekar) 1369 parselden oluşan tahıl tarlaları oluşturmaktadır. Bunu, %19,7 oranında (2200 dekar) ve 216 parselden oluşan nohut tarlaları izlemektedir. Meyve bahçeleri, tarım alanlarının %42'sini (108 parsel, 471 dekar) üzüm bağları %1,0'ini (70 parsel, 113 dekar), kavaklıklar %0.6'sını (39 parsel, 65

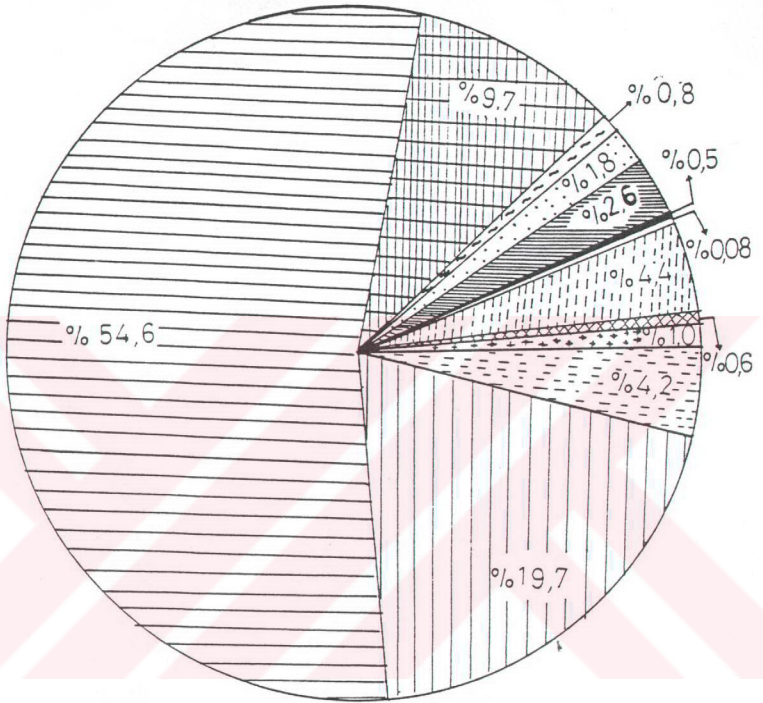
dekar), şeker pancarı tarlaları %4,4'ünü (176 parsel, 480 dekar), yonca %0,08'ini (4 parsel, 9 dekar) ve sebze alanları ise %0,5'ini (14 parsel, 52 dekar) oluşturmaktadır (Tablo 16 ve Şekil 33).

Tablo 16 : Cip Köyü Arazisinin Faydalanma Bakımından Bölünüşü (1989).

(Gözlemler ve Tapu Kadastro Kayıtlarından Yapılan Hesaplamalara Göre)

Faydalanma Şekli	Kapladığı Alan (Dekar)	%	Parsel Sayısı
Konut, Yol, Kanal ve Mezarlık	294	2,5	170
Taşlık Arazi	200	1,8	—
Kullanılmayan Boş Arazi	98	0,8	28
Nadas	1080	9,7	139
Tahıl	6094	54,6	1369
Nohut	2200	19,7	216
Meyve Bahçesi	471	4,2	108
Bağ	113	1,0	70
Kavaklık	65	0,6	39
Şeker Pancarı	480	4,4	176
Yonca	9	0,08	4
Sebze	52	0,5	14
TOPLAM	11.156	100	2333

Poyraz köyü arazisinin ise; %1,5'i (120 dekar) 96 parselden oluşan konut, yol ve mezarlık olarak kullanılmaktadır. 1989 yılı arazi kullanılış durumuna göre, Poyraz köyü tarım arazisinin %22,5'i (123 parsel, 1819 dekar) nadasa ayrılmış arazilerdir. Poyraz köyünde de arazinin en büyük

	Tahıl		Yonca
	Nohut		Sebze
	Meyve Bahçesi		Konut, Yol, Kanal ve mezarlık
	Bağ		Taşlık arazi
	Kavaklık		Boş "
	Şekerpancarı		Nadas

ŞEKİL: 33- Cipe Köyü Arazisinin, Faydalanma Bakımından Bölünüşü (1989).

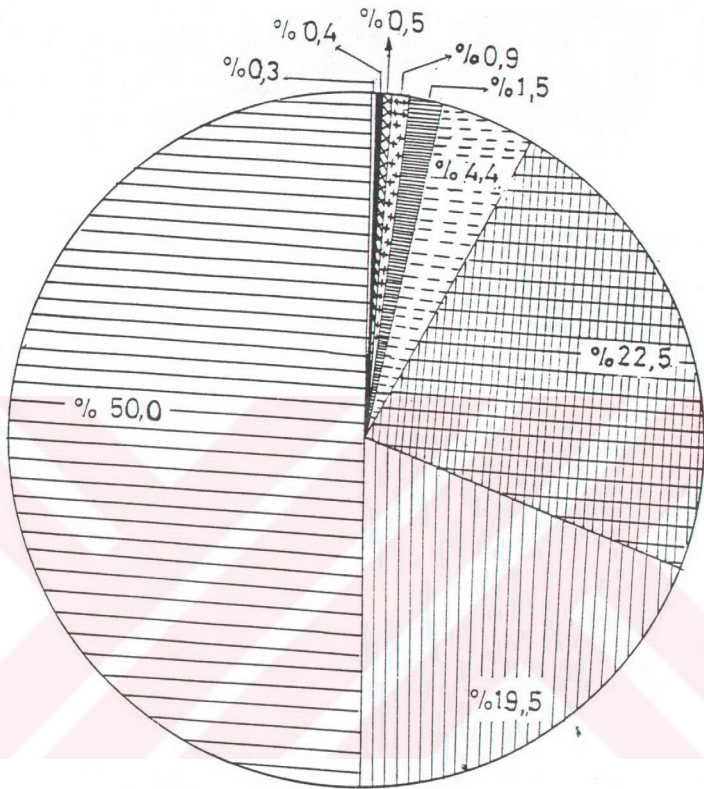

bölümü, yani %50,0'si (795 parsel,4050 dekar) tahıl alanlarından oluşmaktadır. Nohut alanları ise tahıl ve nadastan sonra %19,5'lik bir pay ile üçüncü sırayı almaktadır (108 parsel, 1580 dekar). Tarım alanlarının %4,4'ünü ise (102 parsel, 360 dekar) meyva bahçeleri, %0,9'unu (40 parsel, 72 dekar) bağlar, %0,5'ini ise (20 parsel, 39 dekar) kavaklıklar, %0,4'ünü (9 parsel, 32 dekar) yonca, %0,3'ünü ise (11 parsel, 25 dekar) sebze alanları oluşturmaktadır (Tablo 17 ve Şekil 34).

Tablo 17 : Poyraz Köyü Arazisinin Faydalanma Bakımından Bölünüşü (1989).
(Gözlemler ve Tapu Kadastro Kayıtlarından Yapılan Hesaplamalara Göre)

Faydalanma Şekli	Kapladığı Alan (Dekar)	%	Parsel Sayısı
Konut, Yol ve Mezarlık	120	1,5	96
Nadas	1819	22,5	123
Tahıl	4050	50,0	795
Nohut	1580	19,5	108
Meyva Bahçesi	360	4,4	102
Bağ	72	0,9	40
Kavaklık	39	0,5	20
Yonca	32	0,4	9
Sebze	25	0,3	11
TOPLAM	8.079	100	1304

Her iki köydeki tarım alanlarının dağılım oranları birbirine oldukça yakındır. Yalnızca nadas arazi miktarı Poyraz köyünde, Cip köyüne oranla daha fazladır. Bunun nedeni ise, Cip köyünde sulu arazi oranının, Poyraz

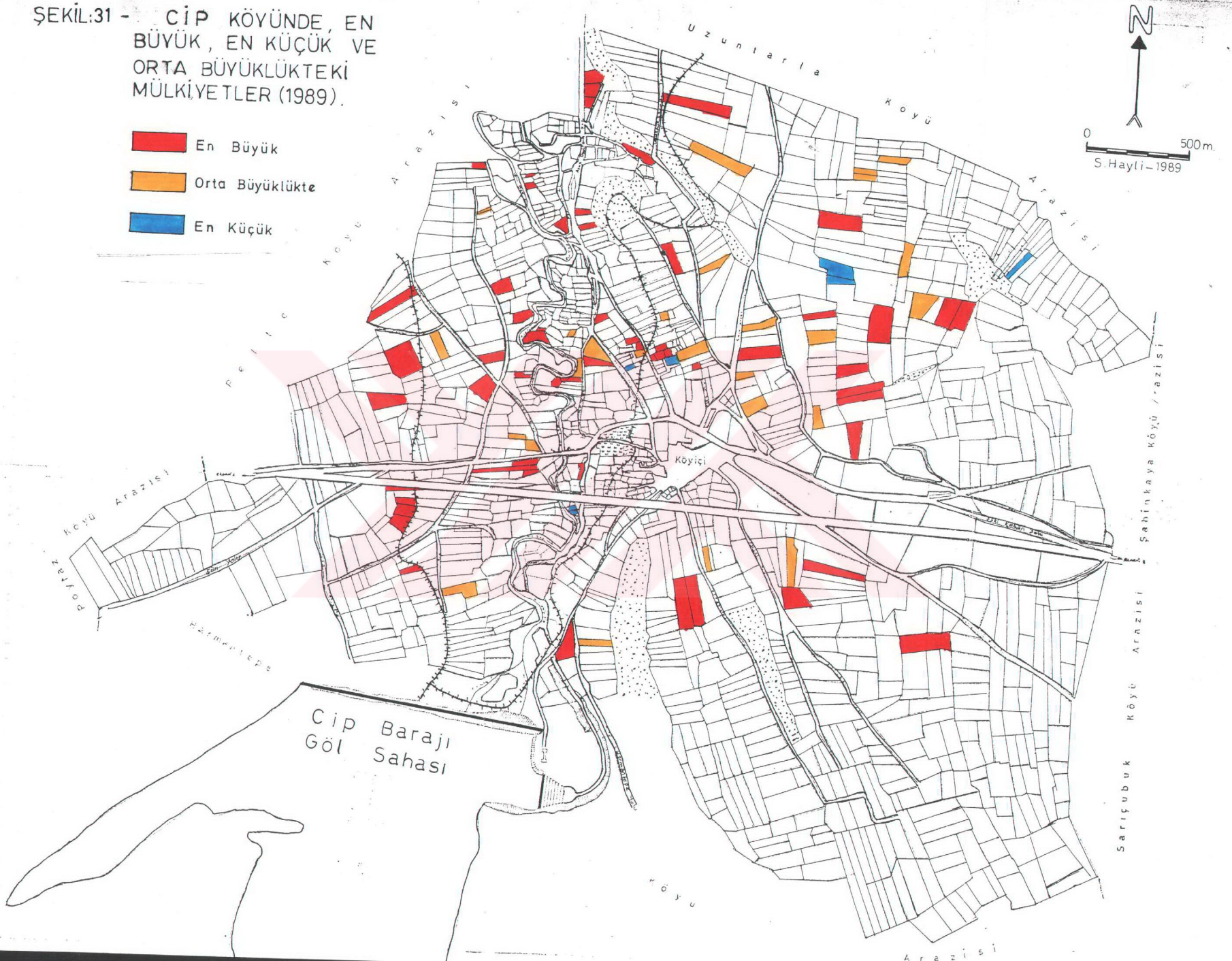
	Tahıl		Bağ
	Nohut		Kavaklık
	Nadas		Yonca
	Meyve Bahçesi		Sebze
	Konut, Yol, Mezarlık		

ŞEKİL: 34 - Poyraz Köyü Arazisinin, Faydalanma Bakımından Bölünüşü (1989).

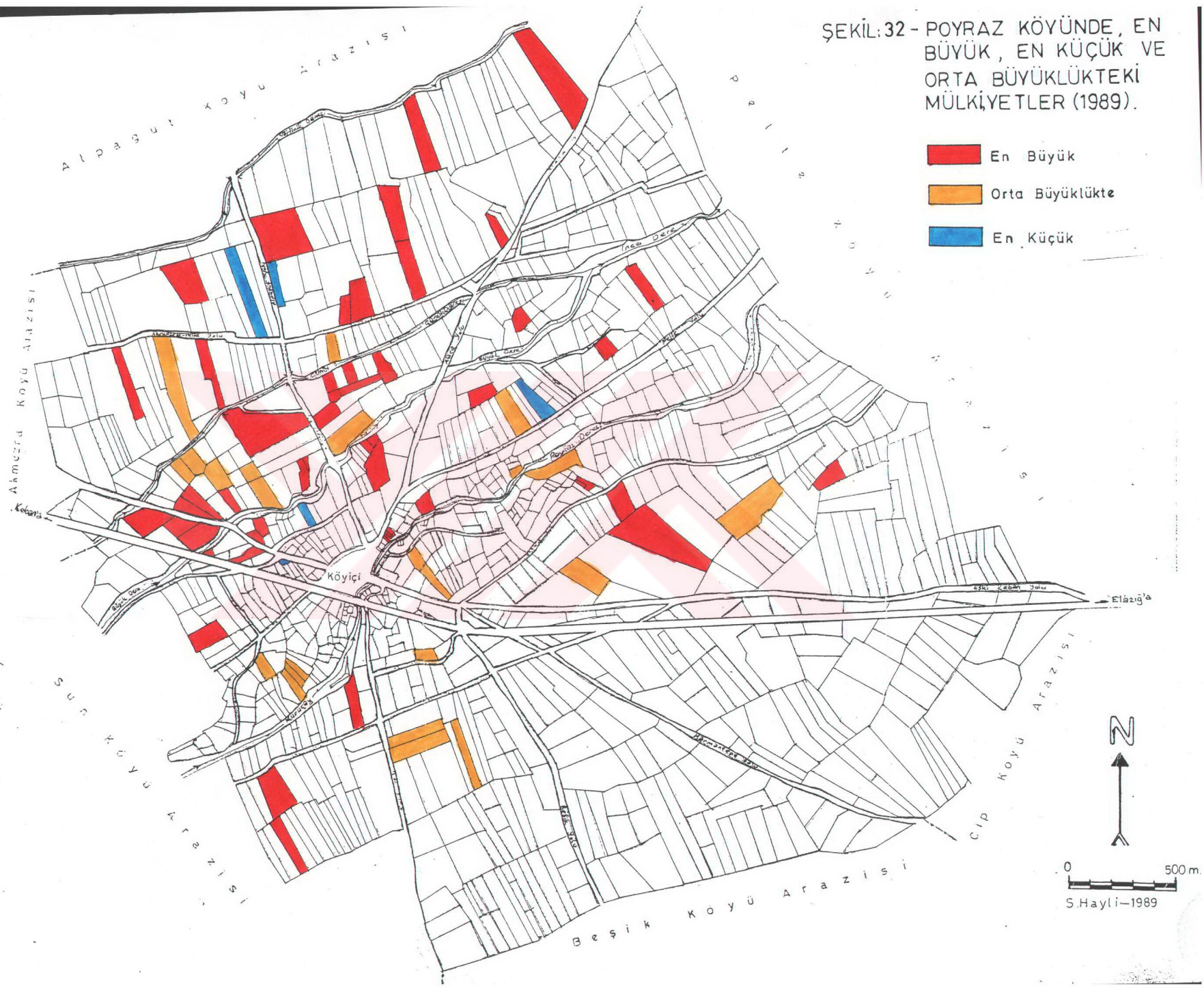
ŞEKİL:31 - CİP KÖYÜNDE, EN BÜYÜK, EN KÜÇÜK VE ORTA BÜYÜKLÜKTEKİ MÜLKİYETLER (1989).

- En Büyük
- Orta Büyüklükte
- En Küçük

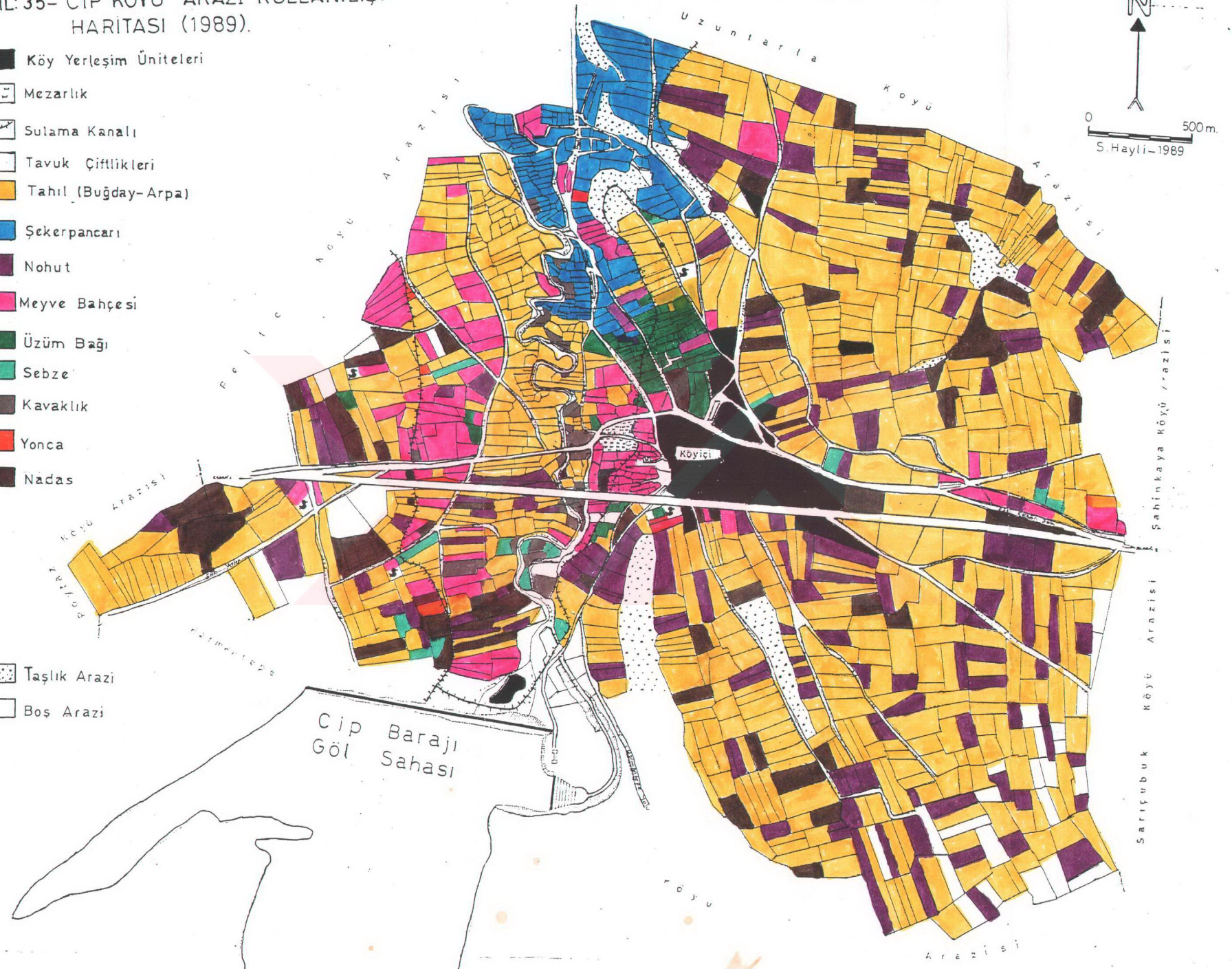
ŞEKİL:32 - POYRAZ KÖYÜNDE, EN BÜYÜK, EN KÜÇÜK VE ORTA BÜYÜKLÜKTEKİ MÜLKİYETLER (1989).

ŞEKİL: 35- CIP KOYU ARAZI KULLANILIŞI
HARİTASI (1989).

- Köy Yerleşim Üniteleri
- Mezarlık
- Sulama Kanalı
- Tavuk Çiftlikleri
- Tahıl (Buğday-Arpa)
- Şekerpancarı
- Nohut
- Meyve Bahçesi
- Üzüm Bağı
- Sebze
- Kavaklık
- Yonca
- Nadas

- Taşlık Arazi
- Boş Arazi

ŞEKİL:36- POYRAZ KÖYÜ ARAZİ KULLANILIŞ HARİTASI (1989).

köyüne göre daha fazla olmasıdır. Nitekim Cip köyünde 2140 dekar arazi Cip barajından sulanabilirken Poyraz köyünde ancak 1000 dekarlık bir arazi köylülerin çabaları sonucu derelerden motopomlarla alınan sularla sulanabilmektedir.

4.3. TARIM ÜRÜNLERİ YE ÜRETİM MİKTARLARI

4.3.1. Tahıllar

Gerek Cip köyünde gerekse Poyraz köyünde tahıl tarımı ve üretimi ilk sırayı almaktadır. Nitekim Cip köyü arazisinin %54,6'sında (1369 parselde), Poyraz köyü arazisinin %50'sinde (795 parselde) tahıl tarımı yapılmaktadır (Tablo 16 ve 17, Şekil 35 ve 36) ekimi yapılan tahıl türleri özellikle buğday ve arpadır. Cip köyünde tahıl ekim sahasının, %10'una Poyraz'da ise %12'sine arpa ekilmektedir.

Her iki köyde sulanabilen araziler öncelikle meyva bahçesi, bağ, sebze, kavaklık (Cip köyünde şeker pancarı) gibi daha fazla gelir getiren ürünlere ayrıldığından, tahıl tarımı daha ziyade kuru tarım arazilerine kaymıştır. Tahıllar susuz şartlara uyabilmesi ve fazla bir coğrafi özellik istememesi, aynı zamanda, temel besin kaynağını buğdaya dayalı olması ve geleneksel bir tarım ürünü olması nedeniyle büyük ekiliş oranları gösterirler (Şekil 35 ve 36).

Cip köyünde şeker pancarı münavebe sahaslarına bağlı olarak tahıllar (özellikle buğday) sulu tarım arazilerinde de ekilmektedir. Şöyle ki, bir yıl şeker pancarına ayrılan sahaya bir yıl sonra hemen tamamıyla buğday ekilmektedir. Şekil 35 ve 37'deki görünüş karşılaştırıldığında bu durum açıkça görülmektedir.

Buğdayın sulu araziye ekilmesiyle, dekardan alınan verim artmaktadır. Nitekim kıraç arazide 1'e 6 verim alınırken, sulu arazide verim 1'e 8'e çıkmaktadır^(*). Cip köyünde kıraç arazide buğdayın dekara verimi 100-120kg iken sulu arazide 150-180kg'dır. Arpa ise, sadece kıraç arazilere ekilmektedir. Dekara verim 150-170kg civarındadır.

Poyraz köyünde ise arpa ve buğday sulanabilen arazinin zaten sınırlı olması sebebiyle, tamamen kıraç arazilere ekilmektedir. Bu nedenle dekara verimleri; buğday için 100kg'ı, arpa için 150kg'ı geçmemektedir.

Yıllık üretim miktarlarına gelince, Cip köyünde yılda yaklaşık 760 ton buğday, 100ton arpa; Poyraz köyünde ise yılda yaklaşık 360 ton buğday, 73 ton arpa üretilmektedir.

Bir kişinin yılda tükettiği buğday miktarının 182kg olduğu esas alınırsa (EMİROĞLU,1965,s.9), Cip köyünde buğday üretim miktarının %19,7'si (yaklaşık 150 ton) ve Poyraz köyü buğday üretim miktarının %13,8'i (yaklaşık 50 ton) köylerin yiyecek ihtiyacı için ayrılmaktadır. Buna tohumluk için ayrılan miktarları da eklersek (Cip köyü için yaklaşık 100 ton, Poyraz köyü için 65 ton) Cip köyünün yılda 500 ton , Poyraz köyünün ise yılda 245 ton buğdayı TMO'ya veya tahıl tüccarlarına (yöresel adı Alaftar) satmaktadırlar. Ayrıca bir dekar tahıl tarlasından yaklaşık 100kg saman elde edildiği hesaba katılırsa, Cip köyünün yıllık saman üretimi 610 ton, Poyraz köyü yıllık saman üretimi ise 405 ton civarında gerçekleşmektedir.

Saman ve arpa üretiminin büyük bir kısmı hayvan yemi olarak kullanılmakta ve bir kısmı da gelir amacıyla satılmaktadır.

(*) Uygulanan anketlere ve köylülerle yapılan görüşmelere göre

Her iki köyde, arpa ve buğdayın ekim ve hasat dönemleri aynıdır. Buğday genellikle kışlık, arpa ise yazlık ekilmektedir. Ekim ayı içinde ekilen buğday kasım ayı sonu ve aralık başında çimlenmekte, kışı kar örtüsü altında geçirdikten sonra mayıs ayında sap oluşturmakta ve haziran ayında ise başaklanmaktadır. Bunun hasatı ise Temmuz ayı ortasında yapılmaktadır. Kışlık buğdayın yetiştirme devresi yaklaşık 250-270 gün sürmektedir. Arpa ise, kışlık buğdayın hasatından sonra sürülüp hazırlanan tarlaya mart sonu-nisan başı arasında ekilmekte ve temmuz başında hasat edilmektedir. Arpanın yetiştirme devresi ise yaklaşık 85-90 gün sürmektedir.

Gerek Cip gerekse Poyraz köyünde kışlık buğdayın hasadından sonra bir kış boş bekletilen tarlaya genellikle nohut ekilmektedir. Bu düzen 2-3 yıl devam etmekte ve ondan sonra bir yıl, nohut yerine arpa ekilmektedir. Bu nedenle her iki köyde arpa alanları oldukça sınırlı kalmaktadır.

4.3.2. Nohut

Cip köyünde nohut alanları tahıldan sonra ikinci, Poyraz köyünde ise tahıl ve nadas alanlarından sonra üçüncü sırayı almaktadır. Nitekim Cip köyünde toplam tarım arazisinin %19,7'sinde (216 parselde) ve Poyraz köyü tarım arazisinin %19,5'inde (108 parselde) nohut ekimi yapılmıştır (Tablo 16 ve 17, Şekil 35 ve 36).

Nohut ekimi her iki köyde, sulu arazinin çok az bir bölümü yanında, genellikle kıraç arazilerde yapılmaktadır. Her iki köyde nohutun dekara verimi 75-80kg'dır.

Yıllık üretim miktarlarına gelince, Cip köyünde yılda yaklaşık 165 ton, Poyraz köyünde ise 115 ton nohut üretilmektedir. Yiyecek ve tohumluk ihtiyacı ayrıldıktan sonra yaklaşık 100'er ton nohut satılabilmektedir.

Nohut ekimi yazlık olarak yapılmaktadır. Kışlık buğdayın hasatına takiben hazırlanan tarlaya bir sonraki ilkbaharda yağışlar yeterli olursa mart sonunda, olmazsa nisan ortasında nohut ekilmektedir.

4.3.3. Sebze

Her iki köydeki sebze tarımı, tamamiyle ev ihtiyacı için yapılmaktadır. Cip köyündeki 14 parselden oluşan sebze bahçelerinin alanı yaklaşık 52 dekar, Poyraz köyündeki 11 parsel sebze bahçesinin alanı ise 25 dekadır (Tablo 16 ve 17).

Sebze ekilen alanlar; Cip köyünde Cip Barajı settine yakın parsellerde, Poyraz köyünde ise genellikle köy yerleşim yerine yakın küçük parsellerde görülmektedir. Arazi kullanılış haritalarında belirtilen parsellerden başka evlerin bahçelerinde veya tarlalarının bir kenarındaki çok küçük sahalarda da sebze tarımı yapılmaktadır.

Yetiştirilen sebze türlerini; domates, biber, salatalık, fasulye, soğan ve kabak oluşturmaktadır. Sebze tarımına ayrılan parsellerde, tek bir ürün ekiminden ziyade, bir parsel çeşitli büyüklüklere bölünerek her birinde ayrı bir sebze türü yetiştirilmektedir. Üretim sahaları çok sınırlı olduğundan, sebze tarımında dekar başına verim yerine, 100 m² lik bir alandan alınan verim miktarları; domates 80-90 kg., biber ve fasulye 50 kg., salatalık ve kabak 150-200 kg. ve 50 kg.'ı taze (yeşil), 150-200 kg. kuru olmak üzere soğandır.

Sebze tarımı yapan aileler, kendi ihtiyaçlarından fazlasını yine köylerinde sebze yetiştirmeyen ailelere pazarlayarak değerlendirmektedirler.

4.3.4. Meyve Bahçeleri

Her iki köydeki meyve bahçeleri, sulanabilen arazilere göre dağılışı göstermektedir. Cip köyü arazisinin %4.2'si, Poyraz köyü arazisinin ise %4.4'ü meyve bahçesi olarak kullanılmaktadır (Şekil 33 ve 34). Aslında Cip köyündeki meyve bahçesi alanları, miktar olarak Poyraz köyündeki meyve bahçelerinin alanlarından fazla olmasına rağmen, Cip köyü toplam arazisinin daha büyük olması nedeniyle, meyve bahçelerinin Poyraz'a göre daha az olduğu yanlışlığına düşülebilmektedir. Nitekim Cip köyündeki meyve bahçeleri, ortalama 4.5 dekar büyüklüğünde 108 parselden, Poyraz köyündeki meyve bahçeleri ise ortalama 3.5 dekar büyüklüğünde 102 parselden oluşmaktadır (Tablo 16 ve 17).

Poyraz köyünde meyve bahçelerinin sulanması genellikle artezyen kuyularıyla yapılmaktadır. Bu nedenle köyüçi kesimine yakın yerlerde yoğunluk göstermektedir. Cip köyünde ise, Cip Barajı sol sahil sulama kanalı boyunca Elazığ-Keban karayolu kuzeyinde yoğunlaşmıştır. Ayrıca sulanabilen araziye serpilmiş durumdadır. Her iki köyde bu yoğunluk sahalarından başka, özellikle son yıllarda artan yazlık evlerin bahçeleri meyve bahçesi olarak kullanıldığından buna bağlı olarak yayılım göstermişlerdir (Şekil 35 ve 36).

Cip köyünde, Cip Barajı sulamasından önce meyve bahçeleri Sarını Çayı boyunca ve kuyu imkanlarıyla sulanabilen yerlerde görülürken, Cip Barajı'nın araziye sulamaya başlamasından sonra meyve bahçelerinin sayıları da artmıştır. Aslında sayılarının daha da artırılması mümkün olduğu halde, özel bakım istemesi ve fidanlar büyüyene kadar 2-3 yıl ürün alınmaması nedeniyle bu yapılmaktadır. Bunun yerine meyve kadar gelir

sağlamasa bile sulu arazilere tahıl ve nohut ekilmesi tercih edilmektedir. Ayrıca bu tür sulu arazilere 3 yılda bir şeker pancarı ekim sırasının gelmesi, meyve bahçesi alanının gelişmesini engellemektedir. Buna karşılık, meyve bahçelerinin tahıla oranla daha fazla kazanç getirmesi, tüm arazisi olanları meyve bahçesi sahibi olmaya itmiştir. Birkaç parsel arazisi olan aileler, bunun sulu olanlarından birini veya yeterli büyüklükte tek parça arazisi olanlar, bu arazisinin bir kısmını meyve bahçesi haline dönüştürmüşlerdir.

Elma, armut, şeftali, vişne ve erik gibi karışık dikimle oluşturulmuş meyve bahçelerinin yanında, kayısı veya elma gibi tek çeşitten oluşan bahçeler de vardır. Nitekim Cip köyü meyve bahçelerinin %57'si karışık, %32'si elma, %11'i kayısı bahçesi, Poyraz köyü meyve bahçeleri ise %50'si karışık, %20'si elma ve %30'u kayısı bahçesidir. Meyvelerden ticarete söz konusu olanlar genellikle elma, armut ve son yıllarda kayısıdır. Ağacın cinsine ve yaşına göre dekar başına verimler değişmesine rağmen, her iki köyde elma bahçelerinden dekar başına 500 kg. civarında ürün alınmaktadır. Şeftali, vişne ve erik ağaçları meyve bahçelerine serpiştirilmiş durumdadır. İhtiyaca yönelik olarak kendilerine yetecek kadar yetiştirilmektedir. 1 dekarlık armut bahçesinden 700 kg. meyve alınabilmektedir. Yetiştirilen meyvelerin bir kısmını kendi ihtiyaçları için ayırdıktan sonra, gerisini Elazığ'ın çeşitli günlerinde kurulan semt pazarlarında bizzat sattıkları gibi genellikle meyve ve sebze toptancılarına satmaktadırlar. Kayısı ise dekar başına 400-500 kg. yaş ürün vermektedir. Önceleri yaş meyve olarak veya güneşte kurularak satmaktayken, özellikle Poyraz köyünde kayısı bahçelerinin bir köşesine kükürt ile istimlieme yeri yaparak, topladıkları kayısıları istimliyip

işledikten sonra birkaç aile birleşerek veya tek tek Malatya'ya götürülüp pazarlanmaktadır.

Toplam üretim miktarlarına gelince; Cip köyünde yılda yaklaşık olarak 125 ton elma, 55 ton armut ve 20 ton yaş kayısı, Poyraz köyünde ise 70 ton elma, 30 ton armut ve 50 ton yaş kayısı üretilmektedir.

Meyve ağaçları dibine sonbahar ve ilkbaharda olmak üzere iki kez ahır gübresi dökülmektedir. Ağaçların dibinden başka genişliği kadar yere gübre serpmeye işlemi birkaç aile dışında yapılmamaktadır. Ayrıca ağaç gövdesini parazitlerden korumak amacıyla kireçleme tüm bahçelerde yapılmaktadır (Foto 15). Gençleştirme ve şekillendirme budamaları düzenli olarak yapılmaktadır.

4.3.5. Bağlar

Her iki köydeki bağlar, sökülüp yerine meyve ağacı dikilen veya son zamanlarda yeni dikilen birkaç parsel haricinde, yayılış alanını uzun yıllardan beri korumaktadır. Bağlar, Cip köyünde köyiçi kesiminin hemen kuzeyinde çok küçük parsellerin bulunduğu mevkide, Poyraz köyünde ise köyiçi çevresinde küçük ve biraz daha dışarıdaki nisbeten büyük birkaç parselde görülmektedir (Şekil 35 ve 36). Bu bağlar, Cip köyünde arazinin %1.0'unu (113 dekar), Poyraz köyünde ise %0.9'unu (72 dekar) kaplamaktadır (Tablo 16 ve 17).

Bağlar; iklim şartları bakımından istediği özellikleri tamamiyle bulmaktadır. Asmaların istediği, kurak ve sıcak bir yaz, bol güneşli bir sonbahar ve mutedil bir kış mevsimi, zaten yörenin sahip olduğu iklim şartlarının bir özelliğidir. Bunun yanında, bazı yıllar kış donları, yeni

filizleri olduğu gibi bir yıllık sürgünleri dondurabilmektedir. Bu gibi şartlar altında yıldan yıla değişmesine rağmen, bağlardan alınan dekar başına verim 400-600 kg. arasında değişmektedir.

Bağlardan alınan yıllık üretim miktarlarına gelince; Cıp köyünde yaklaşık 50 ton, Poyraz köyünde ise 32.5 tondur. Üretilen üzümlerin bir kısmı sofralık olarak köy halkı tarafından tüketilirken ürünün büyük bir kısmı ise Elazığ Tekel Şarap Fabrikasına satılmaktadır. Ürünü şarap fabrikasına vermek istemeyen aileler, sebze-meyve toptancılarına satmaktadırlar.

Tüm yörede olduğu gibi yaygın olarak üretilen üzüm türleri, Boğazkere ve Öküzgözü üzümleridir. Boğazkere üzümünün taneleri ufak, şırası az fakat şeker oranı yüksektir. Öküzgözü ise sofralık üzümdür, iri taneli ve ince kabukludur (KARABORAN, 1989, s.156).

Bağcılık oldukça emek, zahmet ve bilgi isteyen bir faaliyet türüdür. Bağların bakımı ve özellikle budanması, bağ sahibi olanlar tarafından bilinmesine rağmen, bu hususta tecrübeli kişilere başvurulmaktadır. Her iki köyde, bağların bakımı beş aşamadan oluşmaktadır: Birinci aşama, bağ bozumundan sonra gelişen yeni filizlerin, kışın donmaması için budanmasıdır. Yeni filizlerle birlikte hastalıklı ve yaşlı dallar da budanır. Mahsulün bol olması için bir yıllık sürgünlerin 4-5 göz üzerinden budanması yapılır. İkinci aşama; ilkbaharda toprağın ve kökünün havalanması, gübrenin toprağa karışması, gıda maddelerinin ve suyun köklere kadar inebilmesi için kütük dipleri bellendir. Üçüncü aşmada; yörede "külleme" olarak bilinen ve haziran ayında beliren, yaprağın üzerinde küleengi lekeler halinde görülen hastalık nedeniyle yapılan müceledir. Yazın havanın sıcak ve nemsiz olduğu günlerde, bağların üzerine göztaşı

eriyiği (bakır sülfat) veya dekar başına 4-6 kg. kükürt tozu serpilme suretiyle yapılmaktadır. Dördüncü aşamada; "koltuk alma" olarak tabir edilen, yaprak sapları ile tomurcuk arasında bulunan sürgünler alınmakta, böylece tüm gıdanın asıl sürgüne gitmesi sağlanmaktadır. Beşinci aşamada ise; asma tomurcuklarının çiçeklerini dökmesi ve koruğun oluşmasından sonra, kuvvetli salkımlara geçmesi ve meyvenin kaliteli olması için, ağustos ayı ortasında asmaların uç kısımları kesilmektedir.

4.3.6. Şeker Pancarı

Bilindiği gibi şeker pancarı orta iklim bitkisidir. Yapraklarından buharlaşma yoluyla çok fazla su kaybettiğinden dolayı, oldukça fazla neme ihtiyaç gösterir. Ayrıca istediği suyun yağışlardan temin edilmesi halinde, bu yağışların ilk gelişme devresinde yağması ve bu yağışlı devreyi, bol güneşli bir dönemin takip etmesi gereklidir (TANOĞLU, 1968, s. 201). Yöre iklim şartları içerisinde yağışların yetersiz ve düzensiz olması nedeniyle, şeker pancarı ziraatının yapılması sulamayla mümkün olmuştur. Güneşlenme ve sıcaklık şartları elverişli olduğu halde, şeker pancarının sulamaya mutlak suretle bağımlı olması sebebiyle, yalnızca sulama şartları daha elverişli olan Cip köyünde yapılmaktadır. Poyraz köyünde bir aile, birkaç kez artezyen kuyusuyla suladığı tarlasına şeker pancarı ekmiş, oldukça yüksek bir ortalama verim (5500 kg/dekar) almıştır. Fakat sulamanın çok zahmetli ve masraflı olmasından dolayı bir daha ekmemiştir.

Elazığ Şeker Fabrikası (*) 1956 yılında kurulmuş olmasına rağmen şeker pancarı ziraatı, Cip köyüne, Cip Barajı'nın bitip 1970 yılında

(*) Ayrıntılı bilgi için bkz. H. H. KARABORAN, 1989, s.141-196.

tamamlanıp araziyi sulamaya başlamasından sonra girmiştir. Köy arazisinin şeker pancarı ziraatine fiziki şartlar bakımından elverişli olmasının yanında bu ziraat türünün köylüler tarafından kısa zamanda benimsenmesi şeker pancarı sahasının genişlemesine yoi açmıştır.

1989 yılı itibariyle Cıp köyü arazisinin %4.4'ünde (480 dekar) şeker pancarı ziraati yapılmıştır (Tablo 16, Şekil 33).

Cıp köyü sulu tarım arazisi, şeker şirketi tarafından üç ekim bölgesine ayrılmıştır(Şekil 37). 1989 yılında şeker şirketi tarafından 492 dekar şeker pancarı ekimi yapılmış olmasına rağmen, etkisini gösteren kuraklık nedeniyle bunun 12 dekarı çimlenmemiş ve bölge şefliği bilgisi dahilinde bu tarlalar tahrip edilerek yerine nohut ekilmiştir.

Şeker pancarı ekimi, nisan ortasında, Türkiye Şeker Fabrikaları Elazığ Merkez Bölge Şefliği nezaretinde ve bölge şefliğine ait aletler ve görevli ekiciler tarafından yapılmaktadır. Aynı şekilde hastalık ve haşarelere karşı ilaçlama yapılmaktadır. İlaç bedeli şirket tarafından işçilik ücreti çiftçi tarafından karşılanır. Gübreleme ise, ekimden önce dekar başına 16 kg. saf fosfor, ekimle beraber dekar başına 9 kg. saf azot ve ilk çapadan sonra 9 kg. saf azot daha şeklinde yapılmaktadır.

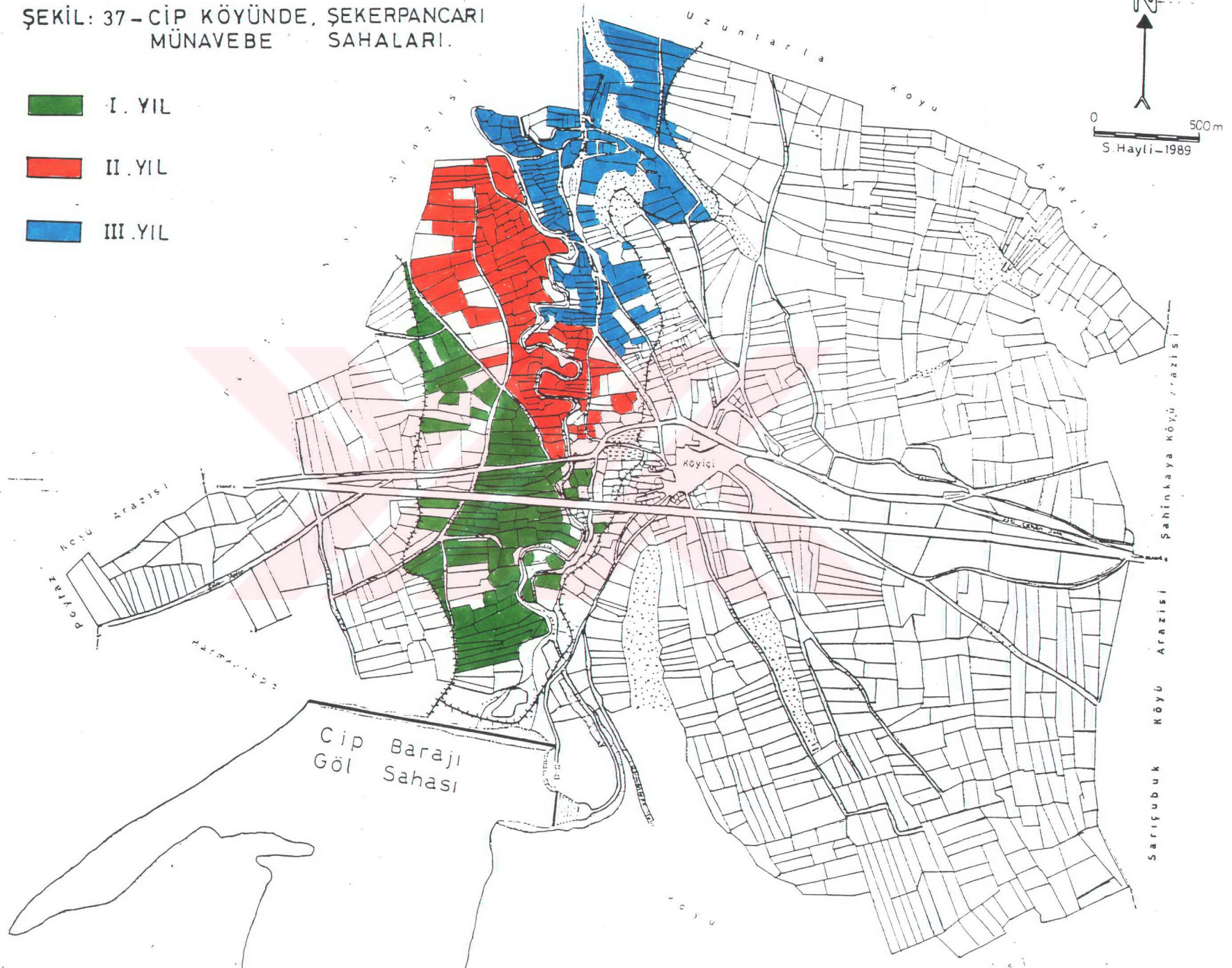
Şeker pancarı, yetiştirme devresi boyunca ortalama olarak toplam 2500°C sıcaklığa (kaloriye) ihtiyaç göstermektedir (GEDİZ, 1954, s.19). Söz konusu yörede bu ihtiyaç ortalama 150 günde karşılandığından, şeker pancarı sökümü eylül ayı sonunda yapılmaktadır. Bazı yıllar, erken söküm yapma zorunluluğu olunca, şirket tarafından erken söküm primi ödenmektedir.

Şeker pancarı, yetiştirme devresi boyunca 8-9 kez sulanmakta, iki veya üç kez çapalanmaktadır. Son yıllarda çapalama ve sökme işlemi büyük

ŞEKİL: 37- CİP KÖYÜNDE, ŞEKERPANCARI MÜNAVEBE SAHALARI.

- I. YIL
- II. YIL
- III. YIL

oranda makina ile yapılmaktadır. Nitekim, insan gücü ile günde ancak 1 dekar şeker pancarı sökülmesine karşılık, söker-toplar hasat makinaları ile 1 günde 5 dekar şeker pancarı sökülmektedir. Bu makinalar şeker şirketinden temin edilebilmektedir.

Gübre ve zirai ilaçtan başka, şirket tarafından çiftçilere, 150 kg. şeker, dönüm başına 30.000 ile 50.000 TL. arasında avans ve teslim ettiği pancarın %15'i oranında yaş, %0.5 oranında da kuru küsbe ücretsiz olarak verilmektedir.

Cip köyünde, dekar başına 3500 kg şeker pancarı alınabildiğinden, yıllık üretim miktarı ortalama 1680 ton olarak gerçekleşmiştir. Üretilen şeker pancarı, Cip köyünde, köy yerleşim yerinin kuzeyinde, Çemizgezek feribot yolu kenarında bulunan şeker şirketine ait kantarda satın alınmakta ve karayolu ile Elazığ Şeker fabrikasına nakledilmektedir.

Şeker pancarının, zirai mahsuller içinde dekardan en fazla kalori kaldıran bitki olması, dekar başına en yüksek geliri temin etmesi, çiftçi için fiyatı, pazarı emin ve garantili bir ürün olması, ekildiği tarlanın verimini artırması, onu islah etmesi ve kendinden sonra ekilen mahsulün randımanını artırması, çapa ve münavebe bitkisi olarak toprağın yorgunluğunu önlemesi ve ekildiği sahaya emek, sermaye, sulama, gübreleme ve çapalama sokması gibi özelliklerinin yanında, hasadından sonra artan yapraklarının ve küsbesinin iyi bir hayvan yemi olarak kullanılabilmesi, en önemli olarak, öteden beri ekstansif ve ferdî olarak sürdürülen tarımsal faaliyetlere, çeşitli alet ve makinalar kullanmak suretiyle entansif bir özellik ve belirlediği münavebe sahalarına göre köylülere kolektif bir çalışma imkanı kazandırmıştır (GEDİZ, 1961, s.22).

Kuzova sulama projesi uygulamaya ve Poyraz köyü arazisi sulanmaya

başlandıktan sonra, çeşitli avantajlara sahip olan şeker pancarı ziraatinin, köyde oldukça fazla bir ekiliş sahası kaplayacağı, köy ekonomisi ve refah seviyesinin yükselmesinde önemli bir rol oynayacağı ortadadır.

4.3.7. Yonca

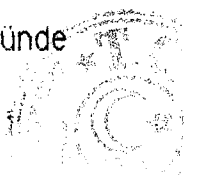
Her iki köyde hayvancılık faaliyetleri oldukça sınırlı yapıldığından dolayı, yonca ekim sahaları çok azdır (Şekil 35 ve 36). Nitekim Cip köyünde, 4 parselde ekimi yapılan yoncanın kapladığı alan 9 dekar iken, Poyraz köyünde 9 parselde ekilen yoncanın toplam yüzölçümü 32 dekadır (Tablo 16 ve 17; Şekil 33 ve 34).

Yılda iki kez biçilen tarlalarından dekar başına yaklaşık olarak 800-900 bağ yonca alınmaktadır. Bir bağ yonca, ortalama 5 kg. olduğundan yoncanın dekar başına verimi 4-5 ton civarındadır. Buna göre, 1989 yılında Cip köyünün 40 ton, Poyraz köyünün ise 145 ton yaş yonca üretilmiştir. Yonca kurduktan sonra ağırlığının %40'ını kaybettiğinden, kuru yonca üretiminin; Cip köyü için yıllık 24 ton, Poyraz köyü için 87 ton olduğu söylenebilir.

Sınırlı miktarda ekilen ve az olan yıllık üretim miktarlarının tamamı hayvan yemi olarak tüketilmektedir.

4.3.8. Kavaklıklar

Kavaklığa ayrılan parseller, Cip köyünde Sarını Çayı boyunda, Poyraz köyünde ise Poyraz deresinin Elazığ-Keban karayolunun güneyinde kalan kısmı kenarlarında görülmektedir (Şekil 35 ve 36). Kavaklık olarak kullanılan araziler, Cip köyü arazisinin %0.6'sına (6.5 dekar), Poyraz köyünde

ise %0.5'ine (39 dekar) karşılık gelmektedir. Cip köyündeki kavaklıklar 39, Poyraz köyündekiler ise 20 parselden oluşmaktadır (Tablo 16 ve 17; Şekil 33 ve 34).

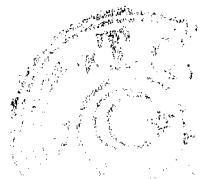
Poyraz köyündeki kavaklıklar, sulamada motopomp kullanımından tasarruf sağlamak amacıyla, Poyraz deresinin vadi tabanına yakın seviyelerdeki tarlalarda oluşturulmuştur. Cip köyünde ise, kanallar ile sulamanın kolaylığından dolayı, Sarini Çayı kenarlarından uzaklaşabilmiştir.

Yeterince büyüyen ve kesim çağına gelen kavak sayısı yıldan yıla değişmektedir. Bu yüzden kesim sayısı her yıl farklı olmaktadır. Kavaklar genellikle ev ve eklentilerinde veya çit yapımında beliren ihtiyaca göre kesilmektedir. Yani kesilen kavakların büyük bölümü her iki köyde de ihtiyaçlara yönelik olarak kullanılmakta ve çok az bir kısmı dışarıya satılmaktadır. Yetiştirilen kavaklar, büyük çoğunlukla "Malatya kavağı" veya "Fırat kavağı" olarak bilinen cinstendir.

4.4. HAYVANCILIK

4.4.1. Genel Bakış

Cip ve Poyraz köylerinde hayvancılık, iktisadi faaliyet olarak pek fazla önem taşımaz. Genelde, kendi ihtiyacını karşılayacak sayıda hayvan beslediğinden, ticari amaç gözetilmemektedir. Her iki köyde de mera alanlarının olmaması ve nadasa bırakılan tarlaların birbirinden ayrı ve çok dağınık olması nedeniyle, mera olarak kullanılamaması sonucu, mera

hayvancılığında daha ziyade, ahır hayvancılığı yapılmaktadır. Hayvanlar yılın büyük bir kısmını ahırda geçirmekte, kuru ot, saman, şeker pancarı küsbesi ve fenni yem ile beslenmektedir. İlbahara doğru, nadas arazilerinde ve sonbaharda ise hasat edilmiş tarlalarda otlatılmaktadır.

Her iki köy için, hayvan yemi üretim blançosu yapılırsa; Cip köyünde,

pancar başı ve yaprağı	288 ton
pancar küsbesi	252 ton
tahıl sapları (saman)	610 ton
arpa tanesi	100 ton
<u>yonca (kuru)</u>	<u>24 ton</u>
Toplam	1274 ton

Poyraz köyünde ise;

tahıl sapları (saman)	405 ton
Arpa tanesi	73 ton
<u>Yonca (kuru)</u>	<u>87 ton</u>
Toplam	565 ton

olarak çıkar.

Bir davarın (koyun, keçi), bir yılda ortalama 2.8-2.9 ton yem yediği kabul edilirse (ÖZGÜR, 1986, s.37), Cip köyü toplam yem üretiminin 437 adet davara yetebilecek durumda olmasına rağmen, davardan başka 600 adet ineğin köyde bulunması yem kaynaklarının yetersizliğine sebep olmaktadır. Poyraz köyü toplam yem üretimi ise, ancak 198 davarın yem ihtiyacını karşılayacak durumdadır. Buna karşılık, Poyraz köyünde 700 adet davar ve 90 adet ineğin bulunması, yem yetersizliğinin ne dereceye ulaştığını göstermektedir. Her iki köyde varolan bu yem açığı, fenni yem

ile kapatılmaya çalışılmasına rağmen, yemin pahalı olması nedeniyle, tam manasıyla başarılammakta ve hayvanlar için yetersiz beslenme söz konusu olmaktadır. Bu gibi nedenlerden dolayı, hayvancılık faaliyetleri, her iki köyde, her geçen yıl biraz daha gerilemektedir. Hayvancılıktan pek fazla gelir sağlanamamaktadır.

4.4.2. Yetiştirilen Hayvan Türleri ve Alınan Ürün Miktarları

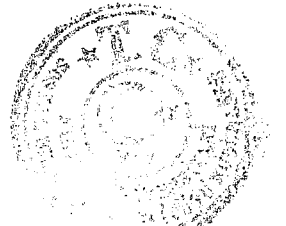
4.4.2.1. Büyükbaş Hayvanlar

1989 yılı itibariyle Cip köyünde 600, Poyraz köyünde ise 90 büyükbaş hayvan (inek, boğa) vardır^(*). Her iki köydeki ineklerin büyük çoğunluğu yerli doğu kırmızısı, bir kısmı yerli mantofon karışımı melez(kırma) ırk, çok az bir kısmı ise saf (mantofon veya Holstein) ırktandır. Özellikle Cip köyündeki saf ırk inekler, Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş.'ten alınmıştır. Bu kuruluş, son yıllarda hayvancılığı geliştirmek amacıyla uygun ödeme şartlarında ve düşük faizli inek satmaya başlamıştır. Bu saf ırk ineklerden günde, 10-15 litre, melez ineklerden 5-10 litre, yerli ineklerden ise 5-6 kg litre süt alınabilmektedir.

4.4.2.1. Küçükbaş Hayvanlar

Cip köyünde 275 koyun, 50 keçi olmak üzere toplam 325 adet, Poyraz köyünde ise 150 keçi, 550 koyun olmak üzere 700 adet küçükbaş hayvan

(*) Günümüzde her iki köyde de hayvanların güçlerinden yararlanılmadığı için, inek veya boğa ayrımı yapılmamıştır.

beslenmektedir. Her iki köyde koyunlar, günde yaklaşık 1 litre, keçiler ise 1.5 litre süt vermektedir. Süt üretiminden başka, koyunlarda yapağı üretimi söz konusudur. Bir koyundan yılda ortalama 0.5 kg ile 1 kg arasında yapağı alınabilmektedir. Bu yapağılar genellikle köylerde yatak ve yorgan yapımında kullanılmaktadır.

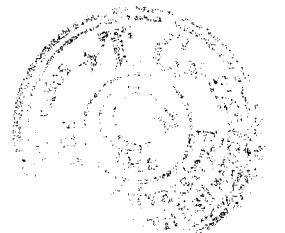
4.4.2.2. Kümes Hayvanları

Tamamen kendi ihtiyaçlarına yönelik olarak, Cip köyünde yaklaşık 500 tavuk, hindi 50 ve 10 ördek, Poyraz köyünde ise yaklaşık 200 tavuk ve 15 hindi beslenmektedir. Tamamen ihtiyaçları için besledikleri bu kümes hayvanlarının yanında, dönemde 5000 piliç yetiştirme kapasitesine sahip, Cip köyünde 5, Poyraz köyünde ise 1 adet tavuk çiftliği vardır. Yılda 4 dönem halinde çalışan ve Köy-Tür tarafından sağlanan civcivler 50-60 günde yetiştirilerek Elazığ'daki kesimhanelere gönderilmektedir.

Süt ürünlerinden çok az sağlanan ve yılda 1-2 hayvan satışından sağlanan gelir bir kenara bırakılırsa, hayvancılık faaliyetinin kazanç getiren tek kolunun tavuk çiftliği işletmeciliği olduğu söylenebilir.

Elde edilen et, yumurta, süt ve ürünlerinin tamamı köyde tüketilmekte, ticarete söz konusu olmamaktadır.

Her iki köyde bazı yıllar çeşitli bulaşıcı hayvan hastalıkları görülmesine rağmen, derhal veterinerlere haber verilerek hayvanlar aşılatılmaktadır. En sık görülen hastalıklar koyunlarda şarbon ve sığırlarda ise dabak (Tırnak iltihabı) hastalığıdır.

5. DİĞER EKONOMİK FAALİYETLER

Yerleşmelere canlılık kazandıran ticarethanelerden^(*) Cip köyünde iki değirmen, iki bakkal dükkanı, üç kahvehane ve Poyraz köyünde ise bir değirmen, bir bakkal dükkanı, bir demir doğrama ve kaynak atölyesi bulunmaktadır(Şekil 20-21).

Cip köyündeki kahvehanenin biri yalnızca kış aylarında açılmakta, yaz aylarında ise köylülerin işleri yoğun olduğundan dolayı kapanmaktadır. Diğer iki kahvehane ve iki bakkal dükkanı, iki binadan oluşmakta, bu binaların yarısı kahvehane, yarısı da bakkal dükkanı olarak kullanılmaktadır. Hem kahvehane hem de bakkal dükkanı olarak kullanılan bu binalardan birinin odasına telefon santrali kurulmuştur ve santral ile bakkal ilgilenmektedir.

Cip köyünde, köy odası bulunmadığından kahvehaneler, köylülerin biraraya gelip köy meseleleri ve çeşitli konuları konuştukları bir yer fonksiyonu gösterirler. Kış aylarında kahvehanelere gelenlerin sayısı çok daha artmaktadır. Köydeki bakkallarda daha ziyade, deterjan, sabun, çay, şeker, tuz, sigara, ekmek, bitkisel yağ ve bisküvi çeşitleri satılmaktadır. Aynı zamanda her iki bakkal dükkanı köyde hizmet sektörü çerçevesinde tüpgaz bayiliği de yapmakta ve ayda toplam 35-40 adet büyük tüp satışı yaparak, köyün bu önemli ihtiyacını karşılamaktadırlar.

Cip köyünde biri Elazığ-Keban karayolu üzerinde , diğeri köy yerleşim yerinin kuzeyinde olmak üzere iki değirmen bulunmaktadır. Bu değirmenler, daha önce Sarini Çayı kenarında bulunan ve su gücü ile çalışan değirmenin

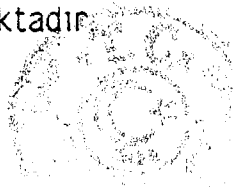
(*) Ayrıntılı bilgi için "T. YÜCEL, 1988, s.8-69 " a bakınız.

yıkılmasından sonra yapılmıştır. Bu değirmenlerden kuzeyde bulunanı, daha sonra, selektör haline dönüştürülmüş ve tohumlukların elenerek, yabancı maddelerden ayrılması ve tohumluğun boyutlarına göre ayırımında kullanılmaya başlanmıştır. Elazığ-Keban karayolu kenarında bulunan ve elektrikle çalışan değirmen ise, köyün ihtiyacını karşıladığı gibi zaman zaman Sarıçubuk ve Harmantepe köylerine de hizmet vermektedir (Foto 22).

Poyraz köyü, bucak merkezi olması itibariyle çeşitli fonksiyonlar bakımından, daha geniş bir çevreye hizmet vermektedir. Poyraz'da bulunan sağlık ocağı, Cip köyünün de dahil olduğu 20 köye 1967 yılından beri hizmet vermektedir. 1956 yılından beri bulunan jandarma karakolu ve 1958 yılında kurulan Tarım Kredi Kooperatifi Poyraz'ın küçük bir merkez olarak fonksiyon sahasının genişlemesinde rol oynayan en önemli kuruluşlardır (Foto 23). Bunlardan başka, çevre köylerin demir ve kaynak işlerini yapan bir atölye vardır (Foto 20). Bu atölyede, tüm demir kapı, pencere doğraması imalatı, pulluk, kùltivatör ve harman makinası tamirâtı yapıldığı gibi yılda ortalama 4-5 römork imal edilmektedir. Atölye sahibinin deyimiyle, sipariş olduğu taktirde daha fazla römork imal edilebilmektedir. İmalatta ve tamiratta kullanılan levha, profil demir ve diğer malzemeler, Elazığ'dan satın alınmaktadır. Bütün bunlar Poyraz'ın çevresine hizmet ettiğini göstermektedir.

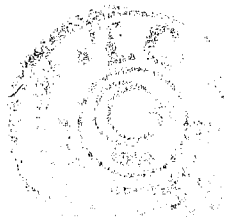
Poyraz köyünde, Cip köyündeki değirmenden daha yüksek kapasiteye sahip (günlük 15 ton) ve daha geniş bir çevreye hizmet veren değirmen, hasat dönemini takip eden eylül başı-kasım sonunda en yüksek kapasiteyle çalışmaktadır. Sahiplerinin Kırkkaleli olması sebebiyle ocak-mart arasında kapanmakta ve sahipleri Kırkkaleye dönmekte, nisan başı- ağustos arasındaki dönemde ise kapasitesinin çok altında çalışmaktadır.

Öğütme ücreti, 1989 fiyatlarıyla buğdayın kg'ı 30 TL. veya öğütülen buğdayın 1/10'u alınmaktadır. Değirmende iki kişi çalışmaktadır (Foto 21).

Poyraz köyünde ki bakkal dükkanı ise, Çelikbilekli mahallesindeki tek sıra evlerin önünde yer alır. Yaklaşık 7.5 m² büyüklüğündeki bu dükkanda satışı yapılan malların çeşidi çok azdır. Sadece ekmek, sigara, çay, şeker, tuz ve deterjan bulunmaktadır. Bu dükkan aynı zamanda Poyraz köyünün tüpgaz bayiliğini de yapmakta ve ayda ortalama 10 veya 15 büyük tüp satışı yapmaktadır.

Cip ve Poyraz köylerindeki bakkalların, köylünün günlük ihtiyaçlarını karşılamayacağı ortadadır. Fakat 1989 yılında; her saat başı Cip köyüne ve günde dört kez Poyraz'a uğrayan belediye otobüsü servisinin başlaması, zaten şehire yakın olan köylerin, şehirle ilişkilerinin çok daha kolay ve sıklaşmasına neden olmuş, günlük ihtiyaçların bile, Elazığ'dan karşılanması imkanı doğmuştur.

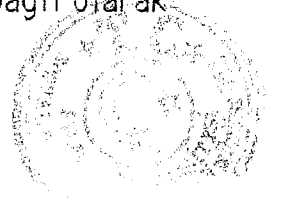
6. SONUÇ

Kırsal yörelerin coğrafi, fiziki, sosyal, kültürel ve ekonomik yönden araştırılması ve bu yörelerin ihtiyaçlarının tespit edilmesi, ekonomik ve sosyal kalkınma ilkesi önde tutulan ülkemizde, ön sırayı almaktadır. Ülkemizin sosyal, kültürel, coğrafik ve ekonomik yapısını geliştirme gayretlerine bilim adamlarımızın ve araştırmacıların katkısını sağlamak ve ülkemizin ihtiyaç duyduğu çeşitli araştırma alanlarını çok iyi tespit etmek, eğitim imkanlarının bu yönlerde yoğunlaştırmak ve imkanları sınırlı yörelerde yaygın hale getirmek çok önemlidir. Ayrıca; araştırmacılarımızın sosyo-kültürel ve ekonomik kalkınma ile coğrafya araştırmalarına, toplum kalkınmasına etkili bir şekilde katılabilmesi için uygun bir organizasyon kurulması, yani teşkilatlanma şarttır.

Az gelişmişliğin ağır yükünden sıyrılıp, sosyal refaha ulaşma yolunda çeşitli sorumluluklar üstlenmek durumunda olan halkımızın bir kesimini temsil eden %60'ın üstündeki köy çoğunluğuna ne olduğunu ve nasıl yaşadığını öğrenip tanıtmaya çalışmakla, milli düzeyde yapılması gereken her türlü girişime bir katkıda bulunmaktır.

Ekonomik ve sosyal kalkınma ilkeleri önde tutulan ülkemizde Doğu Anadolu bölgesinde kalkınmayı etkileyen ekonomik ve tarımsal gelişmenin yanında, yerleşme coğrafyası ve coğrafya çevresinde köy ve köy altı yerleşmelerinin araştırılarak incelenmesi gerekmektedir. Fiziksel yapı ile bunlar bir bütün teşkil ederler. Sosyal ve ekonomik coğrafya açısından kültür değerlerinin öneminin açıklığa kavuşturulması gerekmektedir.

Bir plan içinde Doğu Anadolunun kalkınması fikri, ilk defa 1960 yılından sonraki siyasi, sosyal ve iktisadi alandaki değişmelere bağlı olarak

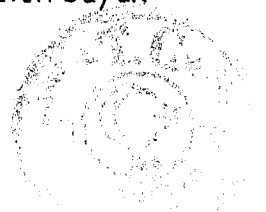

belirmiştir. Bunda sosyal bilimlerin, coğrafyanın katkısı şüphesizdir. Doğu Anadolu Bölgesinin kalkınması hususunda çok az sayıda yapılmış olan denemelerin sonuçlarından anlaşıldığına göre, coğrafya araştırmalarından yeterli derecede faydalanılmadığı görülecektir. Ayrıca bunların dışında Doğu Anadoluya ait sosyo-kültürel çalışmalar bir kaç makale, köy ve ilçe monografyalarından ibarettir. Bu bakımdan Doğu Anadolunun kalkınmasında ileri sürülecek bütün görüşler coğrafya, sosyo-kültürel ve fiziki yapı sahasında malzeme ve kaynak eksikliği dolayısıyla istenilen amacı hiç bir vakit gerçekleştirmeyecektir.

Fırat Havzası ve özellikle yukarı Fırat bölgesi, genel olarak alındığı taktirde, Doğu Anadolunun en iyi nüfuslanmış sahalarından biri olarak görülür. En kalabalık sahaları Elazığ ve Malatya bölgeleri teşkil eder. Kuzeyde nüfus sıklığı daha azdır. Tunceli ise bölgenin en tenha yöresini teşkil eder. Nüfusun büyük kısmı depresyonlarda/çöküntü sahalarında ve vadilerde toplanmıştır. Hakim bir yerleşme şeklini küme köyler teşkil eder. Bunlar bölgenin güneyindeki kurak depresyonlarda bilhassa suya bağlı olarak kurulmuşlardır ve yine bu sahada küme köylerin daha sıkışık tipleri görülür. Köyler ekseriya depresyon kenarlarına çekilmiştir. Bunlar da sulu nispeten bol ve temizdir.

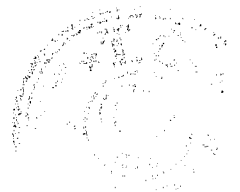
Cumhuriyetimizin kuruluşundan bu yana köy ve köylü meseleleri, çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşmayı kendisine hedef olarak seçmiş olan Türk Milletinin kalkınma hareketinde daima ön planda yer almış, ağırlığını günümüze kadar sürdürmüştür. Her ne kadar, Türkiye'de köylü nüfus oranı 1927 yılında %81'den 1975'de %58'e inmiş ise de kırsal alandaki nüfus sayısı 10,5 milyondan 23,4 milyona çıkmıştır. Son yıllarda köyden şehire göçün hızlanması nedeniyle şehir nüfuslarında görülen büyük

artışa rağmen, kırsal alanda yaşayan nüfus miktarı, 50 yıl öncesine nazaran iki misli artmıştır. Bundan şu netice çıkıyor ki, o zamandan bu güne tarım alanlarında bu oranda bir artış olmadığına göre zaten küçük ve parçalanmış olan tarım işletmelerinin yükü daha da ağırlaşmıştır. Öte yandan, bazı büyük şehirlerin kırsal alandan gelen halkın istilasına uğraması, bir çok sosyal, ekonomik meselelerin doğmasına ve ülke çapında huzursuzlukların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bilindiği gibi, gelişmiş ülkelerde faal nüfusun çok az bir bölümü (%4-20) tarımla uğraşır; insan gücü daha çok tarım dışı sektörlerde değerlendirilir, milli gelirden tarımın payı sanayinin çok gerisinde kalır. Ülke olarak bu seviyeye ulaşmak/ulaşabilmek için sanayiye ağırlık verirken tarımın ihmal edilmemesi gerektiği fikri etrafında herkes birleşmektedir. Bu durumda üretimin artırılması, en önemli mesele olarak karşımıza çıkar. Bu alanda başarıya ulaşmak, mevcut kaynakları rasyonel bir şekilde değerlendirebilmek için herşeyden önce köyün sosyal ve ekonomik yapısını çok iyi bilmek gerekir.

Son yıllarda sanayileşme alanında önemli mesafeler kat edilmiş olmasına rağmen Türkiye, halen tarım ülkesi özelliklerine sahiptir. 1975 genel nüfus sayımı neticelerine göre toplam nüfusun %58'i bucak ve köylerde yaşamaktadır. İktisaden faal nüfusun %64'ü tarım kesiminde çalışmaktadır. Milli gelirin 1/3 'ünü tarım sektörü sağlamakta ve tarım ürünleri ihracatı toplam ihracatın %56'sını karşılamaktadır. Tarım sektörü ülkenin gıda ihtiyacını temin etmekle kalmamakta, gelişmekte olan sanayimizin çeşitli kollarına gerekli ham madde sağlanmaktadır.

Görülüyor ki, tarım sektörününün Türk ekonomisinde payı büyüktür. Bu nedenle, kırsal alanlarda yaşayan nüfusun gerek sosyal ve gerekse

ekonomik hayatımızdaki önemli yerini dikkate alan Cumhuriyet hükümetleri, özellikle planlı döneme girilmesinden bu yana köy ve köylü meselelerini öncelikle ele almışlardır. Ne var ki köy toplumunun sosyal ve ekonomik yönden kalkınma planlarında gösterilen/belirtilen seviyeye çıkarılabilmesi, kısaca modern bir toplum karakterine kavuşturulabilmesi; köye götürülen hizmetlerin daha tesirli, ihtiyaç ve şartlara daha uyumlu bir hale getirilebilmesi için her şeyden önce köyün sosyal ve ekonomik yapısı hakkında bilgi sahibi olmak gerekir. Bu düşünce ile, ilgili bakanlıkların, devlet planlama teşkilatının ve üniversitelerin araştırmalar yaptıklarını görüyoruz. Farklı gaye ve metodlarla bir veya bir kaç köy üzerinde monografik tarzda yapılan araştırmalar dikkatten kaçmamaktadır. Muhtelif tarihlerde yapılan tarım sayımları hariç tutulursa, memleketimizde köylerin tümünü içine alan ilk ve ayrıntılı araştırma, 1962-1968 yılları arasında Köy İşleri Bakanlığı tarafından yürütülen "Köy Envanter Etütleri" dir. Nüfus, alt yapı, sosyal hizmetler, mesken, toprak varlığı, tarım ve ekonomi yönünden köylerdeki durumu tesbit etmek gayesiyle yapılan bu çalışmanın arzu edilen hedefe ulaştığını söylemek zordur. Bu nedenle, Devlet Planlama Teşkilatı tarafından 1968 yaz aylarında 9 tarım bölgesinden seçilmiş 220 köyde 5244 kişi ile mülakat yapılarak, "bütün Türk köylerini temsil eden bir örnekleme çerçevesinde kırsal toplumların özelliklerini, sorunlarını incelemek; planlama ve icracı kuruluşlar bakımından önem taşıyan bazı bilgiler derlemek, köylünün muhtelif sosyo-ekonomik davranış, vaziyet alış ve karar alışlarını etkileyen faktörler ve modernleşme eğilimleri hakkında bilgi edinmek" gayesiyle geniş kapsamı bir araştırma yürütülmüş ve bu çalışma, üç cilt halinde yayınlanmıştır. Titiz ve yoğun bir çalışmanın ürünü olan bu değerli çalışmanın temeli,

36.115 köy arasından seçilmiş 220 köyde yapılan anket ve mülakatlara dayanmakta ve araştırmanın ağırlık noktasını sosyal konular teşkil etmektedir. Türkiye gibi büyük, dağlık ve birbirinden farklı özellikte coğrafi bölgelere sahip bir ülkede köyün ekonomik, sosyal ve yerleşme yapısını daha iyi tanıyabilmek için bu tür çalışmaları tamamlayıcı mahiyette planlı ve yoğun araştırmaların yapılması gereklidir. Genel anlamda Türk köyünün sosyo-ekonomik yönden müşterek bazı özelliklere sahip olduğunu kabul ediyoruz. Fakat köyü yakından incelediğimiz taktirde farklı coğrafi şartların onun ekonomik ve sosyal yapısına yaptığı etkiyi kolaylıkla fark edebiliriz. Bu sebeple farklı yörelerden seçilmiş köylerde, önceden tespit edilmiş belli bir metodla, belirli bir süre içerisinde ayrıntılı araştırmalar yapılması gereğine ve bu çalışmaların ışığı altında köye götürülecek hizmetlerin daha etkili olacağına, köylüyü kalkındırma çabalarının daha kısa bir zamanda ürünlerini vereceği bir gerçektir.

Köy yerleşmelerinin diğer bilimlerce olduğu gibi coğrafya açısından da araştırılması bilim alanında yapılan hizmetlere büyük katkı olarak görülmelidir. Bugünün Türkiye'sinde köy problemlerinin halledilmesi için ilk planda gelen önemli iş köylerin bünyelerini iyi bir şekilde tanımaktır. Aksı halde bu büneyi tanımadan ve ortalama problemlerin halli ile işe başlamak çok defa hatalı olmakta ve neticeler çoğu zaman ters istikamette gelişmektedir. Konunun önemi de buradadır.

Türkiye köylerini içinde yaşayarak tetkik eden ve onların sosyo-ekonomik bünyelerini yakından tanıyaların da kabul edecekleri gibi, Türkiye'de bir takım köyleri tanımadan ve onları gruplandırmadan, bütüne ait hükümler vermek pek kolay olmasa gerekir. Türkiye'de değişik coğrafi bölgelerde yer alan köyler, evvela dış görünüşleri ile birbirlerine benzemezler.

Köylerin morfolojik yapısında tespit edilen bu farklılaşma çok defa bir son değil, bilakis bir başlangıçtır. Nihayet her bir köyün kendi geçim sahası içinde geçirmiş olduğu tarihi, coğrafik ve ekonomik tekamül, ayrı ayrı faktörlerin etkisi altında cereyan ettiğinden, meydana gelen şekil ve yapı çok farklı olmaktadır. Hatta değil farklı bölgeler, ufacık bir yöre içinde yer alan köylerde bile ayrılmalar ve değişiklikler tahminlerin çok üzerinde büyük olmaktadır. Bu yöre içinde, herhangi bir vadi tabanındaki köy ile onun bir - iki kilometre yukarısındaki komşu köy , sosyo-ekonomik yapıları ile birbirleri ile mukayese edilmelerine imkan verilmeyecek kadar ayrı bir yapıya sahip bulunabilmektedirler.

Böylece, Türkiye'deki köyleri çok defa yapıldığı gibi basit bir yerleşme ünitesi veya birbirine çok benzeyen yerleşme noktaları olarak kabul etmek ve buna göre toplu hükümler vermek çok defa hatalı olmaktadır. Türkiye'nin köylerini bu fikrin ışığı altında düşünecek olursak, her bir köyü ayrı bir varlık olarak kabul etmek kaçınılmaz bir zarurettir. Çünkü her bir köy, bulunduğu geçim sahasının hudutları içinde varlığını devam ettirebilmek amacı ile, bulunduğu muhitin şartlarına intibak etmek zorunda kalmış; relief, iklim, toprak şartları ve bitki örtüsü her bir köye, bulunduğu sahaya uygun bir ekonomik sistemi empoze etmiştir. Bu şartlar altında tamamen tahıl üretimi ekonomisi ile geçimini sağlayan köylerin yanında; hayvancılık, ormancılıkla, sebzeçilikle, bağcılıkla, meyvecilik ve balıkçılıkla geçinen köy tipleri ortaya çıkmıştır. Fakat bu ekonomik yapılar, köylerde yaşayan insanların sosyal karakterleri ile yeniden değişikliğe uğramış ve çeşitliliğin miktarı artmıştır. Bugünün Türkiye'sinde köy problemlerinin halli için ilk planda gelen önemli iş, köylerin bünyelerini iyi bir şekilde tanımaktır. Aksi halde bu bünyeyi tanımadan ve

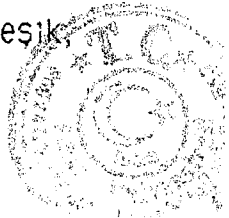

ortalama problemlerin halli ile işe başlamak çok defa hatalı olmakta ve neticeler çoğu zaman ters istikamete gelişmektedir (KARABORAN, 1987a, s.143-158).

Tarihi vesikalara göre, yerleşim tarihi 1500 yıllarına kadar inen, fakat sahip olduğu arkeolojik buluntulara göre, milattan önceki yıllarda da yerleşime sahne olan Cip ve Poyraz köylerinin oldukça eskiye dayanan yerleşmeler olduğu söylenebilir. Gerek tarihi bir yol üzerinde kurulan birer yol boyu köyleri olma özelliği nedeniyle, gerekse verimli bir özelliğe sahip Kuzova'nın orta kesimlerinde bulunmaları itibarıyla, önemlerini sürekli korumuş iki köydür. Tarih boyunca çeşitli hükümdarlıkların sınırı durumunda kalan yöre, bu özelliği dolayısıyla, sürekli istilaya uğrayan ve savaşlara sahne olan bir bölge olduğundan, uzun zaman istikrarlı bir yerleşme ve gelişme gösterememiştir. Bu durum, yörenin Osmanlı egemenliğine girmesinden sonra nisbeten düzelmiş ve bu dönemden sonra huzurlu bir ortam sağlanmıştır. I. Dünya savaşının getirdiği sıkıntılar ve zaman zaman bölgede baş gösteren iç isyanlar tüm bölgede olduğu gibi, inceleme yapılan köylerde de dışa göçlerin olmasına sebep olmuştur. Bu nedenle, her iki köyde yerleşmenin tam manasıyla huzur ve istikrara kavuşması, Cumhuriyet döneminden sonra başlamıştır, denilebilir.

İnceleme sahamız olan Cip ve Poyraz köylerinde, Keban Barajının yapımı dolayısıyla, sular altında kalan köylerden göç olması ve ekonomik nedenlere dayanan dışa göç vermesi sebebiyle nüfus seyrinde sürekli bir salınım gözlenmiştir. 1935-1985 arasındaki 50 yıl içinde Cip köyü nüfusu 4,3 misli, Poyraz köyü nüfusu ise ancak 1,6 misli artış gösterebilmiştir.

Keban Barajı suları altında kalan köylerden çıkan nüfusun bir bölümü, Cip köyüne yerleşmiştir. Özellikle Çemişgezek İlçesinin, Erbesik,

Sakyal, Çalıbaşı, Uzungöl köyleri ve Akçapınar bucağından olmak üzere, bugün Cip köyünde toplam 71 hane yaşamaktadır. Yine aynı sebepten dolayı, Poyraz köyüne Keban ilçesinin Delikavak ve merkez ilçeye bağlı Mollakendi bucağının Demirgöl köyünden olmak üzere toplam 3 hane yerleşmiştir. Keban barajı istimlak sahasında kalan köyler dışındaki yerleşmelerden de Cip ve Poyraz köyelerine, ekonomik sebeplerden dolayı yerleşenler olmuştur. Bunun yanında her iki köyden, hemen hemen Türkiye'nin her tarafına çalışmak amacıyla gidenler de olmuştur. Bunların pek çoğunun aileleri halen köyde yaşamaktadır. Tüm bunlardan başka, Elazığ ile Cip ve Poyraz köyleri arasında mevsimlik göçler oldukça fazladır.

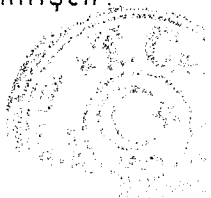
Günümüzde (1989) Cip köyünde 770 kişi (%50,5 'i kadın, %49,5 'i erkek), Poyraz köyünde ise 265 kişi (% 49,5 'i erkek, %50,5 'i kadın) yaşamaktadır. Mevsimlik göçün fazla olması sebebiyle yaz ve kış mevsimlerinde, nüfus miktarı değişmektedir. Nitekim, aslında 136 hane olan Cip köyünde kışın 109 hane, 85 hane olan Poyraz köyünde ise 38 hane kalmaktadır.

Cip ve Poyraz köyü nüfusları oldukça genç bir nüfus yapısına sahiptirler. Her iki köyde de birer ilkokul (Cip köyünde bir de ana sınıfı) vardır. Okuma-yazma çağına gelmiş nüfusun hemen tamamı okula gitmektedir. Her iki köy de şehire yakın olduğundan Ortaokul ve Liseye gidenlerin sayısı da nisbeten yüksektir. Okuma-yazma seferberliğinin başlatıldığı yıllarda açılan kurslar sonucu, okuma-yazma oranı yükselmiş, her iki köyde %90 'a ulaşmıştır. Ayrıca Üniversitede okuyan veya mezun olanların sayısı da oldukça yüksektir.

Poyrazda sağlık ocağı bulunması nedeniyle, sağlıkla ilgili önemli problem yaşanmamaktadır. Çevre şartlarından kaynaklanan önemli salgın hastalıklara rastlanmaz.

Yerleşme özelliklerine gelince, hem Cip köyünde hem de Poyraz köyünde konutlar, köylerin ilk kuruluş yerleri olan camilerin bulunduğu kesimde oldukça toplu ve plansız sokaklardan oluşan bir yığın görünümü arz ederken, daha sonra nisbi bir dağılıma göstermişlerdir. Çemişgezek'ten gelerek Cip köyüne yerleşenlerin, köy içine dağınık bir şekilde yerleşmelerine rağmen asıl büyük çoğunluğunun köyün doğusunda eski Keban yolu ile Keban karayolunun birleşim yerine doğru oluşan üçgen sahada yerleştikleri görülmektedir. Poyraz köyünde ise , Elazığ-Keban karayoluna paralel olarak yapılan ve 14 konuttan oluşan Çelikköy mahallesi, bir sokak üzerine dizilmiş ve köyün en planlı yeri görünümünü kazanmıştır. Ayrıca son yıllarda başlayan yazlık sayfiye evi yapımı, her iki köyde, köy konutlarına daha güzel görünüş kazandırmasına rağmen, yerleşmenin ve konutların dağınık bir hal almasına neden olmuştur. Her iki köyde, konutlar kat sayısı bakımından farklılık gösterir. Pek çoğu iki katlıdır. Cip köyünde iki katlı konutların sayısı Poyraz köyüne oranla daha fazladır. Konutların yapım tarzı, büyüklüğu ve kullanılan malzemeler; sahip olunan maddi seviye ve uygulanan iktisadi faaliyet türüne göre değişiklik göstermektedir. Mesela sadece tarımla uğraşan bir ailenin konutunda; mutlaka bir tahıl ambarı (depo), hayvancılıkla geçinen bir ailenin konutunda; evden ayrı, eve bitişik veya evin alt katında, mutlaka bir ahır ve samanlık, tarım ve hayvancılığı birlikte yürüten bir ailenin konutunda ise; hem ahır hem de tahıl ambarı (depo) bulunmaktadır. Yapım tarihi eski olan evlerin hemen tamamında yapı malzemesi olarak kerpiç kullanılmıştır.

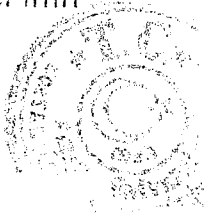

Örtü malzemesi olarak, çoğunlukla galvenize sac ve kiremit kullanılmıştır. Düz toprak damlı evlerin oranı oldukça azdır. Toprak, genellikle eklentilerin örtü malzemesidir.

Cip köyünün yüzölçümü 11156 dekar, Poyraz köyününki ise 8097 dekar olmasına rağmen Cip köyünün yaklaşık 10600 dekarı, Poyraz köyünün ise yaklaşık 7900 dekarı tarım arazisi olarak kullanılabilir. Geri kalan kısmını; konutlar, yollar, mezarlıklar, Cip köyünde kanallar ve yaklaşık olarak 200 dekar tutarındaki taşlık arazi ve 100 dekarlık işlenmeye elverişli olduğu halde, işlenmeyen boş araziler oluşturmaktadır.

İklim ve toprak şartları müsait olmasına rağmen, tarımda en önemli mesele sulamadır. 1970 yılında tamamlanan ve sulamaya başlayan Cip barajı vasıtasıyla, Cip köyünde yaklaşık 2140 dekar arazi sulanabilmektedir. Bu yönüyle Cip köyü, Poyraz köyünden daha şanslıdır. Çünkü Poyraz köyünde ancak 1000 dekara yakın bir arazi, köylülerin kendi imkanları ile, dere ve çaylardan motopomlarla aldıkları sularla sulanabilmektedir. Bu dere ve çaylar, bitkilerin suya en fazla ihtiyaç duyduğu dönemlerde kuruduklarından, ekili ve dikili araziler, kuraklıkla karşı karşıya kalmaktadırlar. Her iki köyde, sulanabilen arazilerde daha fazla gelir getiren; meyvecilik, bağcılık ve sebzeçilik yapılmaktadır. Ayrıca Cip köyünde, sulanabilen arazinin fazla olması nedeniyle, Şeker pancarı ekimi de yapılmakta, bu ürün türünden, diğer ürünlere nazaran dekara daha fazla gelir sağlanabilmektedir. Kıraç arazilerde ise, genellikle buğday (bazı yıllar arpa) ve nohut ekilmektedir. Sulanabilen arazi miktarının toplam arazi içindeki oranının düşük olması nedeniyle, nadasa bırakılan arazi miktarı her iki köyde de oldukça yüksektir. Buna rağmen, her iki köyün tarım arazilerinin oldukça fazla ve çeşitli tarım ürünlerinin

ortalama verim ve üretim miktarlarının da yeterli derecede olması nedeniyle, tarımdan sağlanan gelirin, geçimini tarımdan sağlayan ailelere yeterli olduğunu söyleyebiliriz.

Cip ve Poyraz köylerinde gübre kullanımı oldukça yetersizdir. Hayvan gübrelerinin genelde tezek olarak ısınma amacıyla kullanılması ve suni gübre fiyatlarının da yüksek olmasından dolayı, yeterli miktarda alınmaması, dekara atılan gübre miktarlarını sınırlı kılmıştır. Tarımda makina kullanımının yeterli seviyede olduğunu söyleyebiliriz. Tarım arazisinin oldukça fazla parçalanarak, küçük parsellere bölünmesi, bu nedenle parsellerin de makina kullanımı için rantabl sayılan ölçülerin altına düşmesi sonucu, makina kullanım oranının veya makineleşme sayısının daha fazla yükselmeyeceğini söylemek mümkündür.

Cip ve Poyraz köylerinde mülkiyet durumu benzerlik göstermektedir. En büyük özellik; mülkiyetlerin küçük ve birbirinden ayrı, hatta çok uzak parsellerden oluşmasıdır. En büyük mülkiyet, Poyraz köyünde, Cip köyüne göre daha belirgindir. Poyraz'daki en büyük mülkiyet, yaklaşık 515 dekar dan oluşurken, Cip köyündeki en büyük mülkiyet; 270 dekar civarındadır. Cip köyünde toprağı olmayan yaklaşık 30 hane ve tarım dışı sektörde çalışan 28 hane haricinde kalan 78 hane, Poyraz köyünde ise toprağı olmayan 4 hane ve tarım dışı sektörde çalışan 10 hane haricinde kalan 71 hane toprak sahibidirler ve tarımla uğraşmaktadırlar. Cip köyünde toprak sahibi olmayan veya çok az toprağı sahip olan aileler, genellikle Çemişgezek'den gelip köye yerleşenlerdir.

Parsel şekilleri, buldukları mevkilere göre değişiktir. Köy içine yakın parseller ve sulanabilen arazilerdeki parseller küçük ve şekilleri geometrik kalıplar dışındadır. Buna karşılık, her iki köyün sulanabilen

arazileri dışında kalan ve yerleşim yerine uzak olan parseller nisbeten büyük ve geometrik şekillidir.

Parsel büyüklükleri bakımından göze çarpan en önemli özellik, her iki köyde, toplam parsel sayılarının büyük bölümünü, küçük yüzölçümlü parsellerin oluşturmasıdır. Nitekim Cip köyünde toplam 2163 adet parselin, 2155 adeti (% 99,2 'si) 0 ile 20 dekar arasındaki büyüklüklere sahiptir. Poyraz köyünde ise, toplam 1208 parselin 1137 adedi (% 93,8 'i) 0 ile 20 dekar arasındaki büyüklüklere sahiptir. Cip köyündeki 0 ile 20 dekar arasındaki parseller, toplam arazinin % 95,2 'sini, Poyraz köyünde ise, toplam arazinin % 66,6 'sını teşkil etmektedir. Aynı zamanda, Cip köyünde en büyük parsel 46,5 dekar iken , Poyraz köyünde 110 dekar büyüklüğünde parsel vardır. Tüm bunlardan çıkarılabilecek sonuç; Poyraz köyündeki parsellerin, Cip köyüne oranla, daha büyük olduğudur.

Her iki köyde, temel geçim kaynağını tarımsal faaliyetler oluşturmaktadır. Bunu tarım dışı sektör (özellikle Elazığ'da işçi, memur veya esnaf) izlemekte, üçüncü olarak da hayvancılık gelmektedir. Cip ve Poyraz köylerinde mera arazisi bulunmaması ve hayvan yemi üretiminin oldukça sınırlı olmasından dolayı, hayvancılık faaliyeti gelişmemektedir. Hayvancılığın gelişmesi bir yana, mevcut hayvanların yetersiz beslenme ile karşı karşıya olmaları nedeniyle, her geçen yıl önemini daha da yitirme tehlikesi söz konusudur. Ticari amaca yönelik olarak yapılan ve en önemli hayvancılık kolunu, her iki köyümüzde bulunan (Cip köyünde 5, Poyraz köyünde 1 adet) tavuk çiftlikleri oluşturmaktadır.

Ayrıca, Cip köyünde bulunan üç kahvehane, iki bakkal dükkanı, bir değirmen ve Poyraz köyünde bulunan, bir bakkal dükkanı, bir demir ve kaynak atölyesi, ile bir değirmen, köyün yaşantı ve ticaret hayatına canlılık katmaktadır.

Poyraz'da 1958 yılında kurulmuş olan ve 18 yerleşim birimine hizmet veren Tarım Kredi Kooperatifinin 558 ortağı vardır. Bu kooperatif, 504 aileye kredi vermektedir. Kredi miktarı 1 milyon ile 5 milyon TL arasında değişmektedir. 20 dekardan az olmamak kaydıyla, arazisi olan ve arazisi olmadığı halde beş yıllık kira mukavelesi ibraz eden herkese kredi verilmektedir. 5 milyon TL kredinin 1/4 'ü nakit olarak, geriye kalanı da ilaç, gübre veya hayvan yemi olarak verilmektedir. Kredilere, -zirai alet hariç- bir yıl vade tanınmakta, faizini ödemek kaydıyla vade 3 yıla kadar uzatılabilmektedir.

KAYNAKLAR

- AKKAN, E., 1972, "Elazığ ve Keban Barajı Çevresinde Coğrafya Araştırmaları", A.Ü., DTCF Coğr. Araşt. Derg., Sayı 5-6, ANKARA, s.125-215.
- AKKAYAN, T., 1979, Göç ve Değişme, İ.Ü. Ed. Fak. Yay. No 2573, İSTANBUL.
- AKSÖZ, İ., 1969, "Doğu Anadolu Kalkınma Sorunları", 9.İskan ve Şeh. Konf. ve Şeh. Enst. Yay. No12, ANKARA, s.187-190.
- ALAGÖZ, C.A., 1946, "Ankara Çevresi Coğrafya Köy Monografyaları İçin", A.Ü., DTCF Derg. Cilt 4, Sayı 4, ANKARA, s.409-430.
- ALAGÖZ, C.A., 1972, "Ülkeler Coğrafyası Yakın Çevre Etüdüleri Hakkında Açıklama", A.Ü. DTCF Coğr. Arşt. Derg. Sayı 5-6, ANKARA, s.7-27.
- ARDIÇOĞLU, N., 1964, Harput Tarihi, Harput Turizm Derneği, Yay. No1, İSTANBUL.
- AŞAN, M.B., 1988, "Elazığ-Bingöl ve Tunceli İlleri Ortaçağ Yüzey Araştırması, 1987", T.C. Kültür Bakanlığı, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Başkanlığı, 6.Araştırma Sonuçları Toplantısı, 23-27 Mayıs 1988, ANKARA.
- DARKOT, .B., 1943, "Türkiye'nin Bölgeleri Arasında Yukarı Fırat Bölgesi", 3.Üniv. Haftası, Elazığ, İ.Ü. Yay. No 1965, İSTANBUL, s.1-15.
- DARKOT, B., 1961, "Türkiye'nin Nüfus Hareketleri Üzerine Yeni Gözlemler", Türk Coğrafya Dergisi, Sayı 21, ANKARA, s.1-13.
- DENKER-TOĞUN, B., 1968, "Flurformen Und Besitzverhältnisse in Zwei Dörfern (Armut und İzvat) Der Bursa Ebene", İ.Ü. Coğr. Enst. REVIEW, Sayı 8, İSTANBUL, s.71-81.

- DENKER-TOLUN, B., 1970, Balıkesir Ovasında Yerleşme ve İktisadi Faaliyetler, İ.Ü. Ed. Fak. Yay. No 1530, Coğr. Enst. Yay. No 59, İSTANBUL.
- DENKER-TOLUN, B., 1977, Yerleşme Coğrafyası, Kır Yerleşmeleri, İ.Ü. Yay. No 2275, Coğr. Enst. Yay. No 93, İSTANBUL.
- DOĞANAY, H., 1985, Türkiye Beşeri Coğrafyası (Nüfus ve Yerleşme), Ata Üniv. Fen-Ed. Fak. Yay. No 97, Coğr. Böl. Yay. No 17, ERZURUM.
- DOĞANAY, H., 1986, Türkiye İktisadi Coğrafyası I (Tarım, Hayvancılık ve Ormancılık), Ata Üniv. Fen-Ed. Fak. Coğr. Böl. Ders Notları No.98, ERZURUM.
- DÖNMEZ, Y., 1960, "Hanege Köyü", İ.Ü. Coğr. Enst. Derg., Cilt 4, Sayı 11, İSTANBUL, s. 56-76.
- DÖNMEZ, Y., 1973, "Kuzeydoğu Anadolu'da Bir Yerleşme, Karaağaç Köyü", İ.Ü. Coğr. Enst. Derg. Sayı 18-19, İSTANBUL, s. 87-111.
- EMİROĞLU, M., 1965, "Bartın'da Nüfus ve Ekonomik Faaliyetler", A.Ü. DTCF Derg., Sayı 3-4, ANKARA, s.135-170.
- EMİROĞLU, M., 1965, "Türkiye'nin Beslenme Problemi ve Buğday Üretimi", A.Ü. DTCF Derg. Cilt 22, Sayı 1-2, ANKARA, s.1-16.
- EMİROĞLU, M., 1970, Akçakoca'da Nüfus, Yerleşme ve Ekonomik Faaliyetler , A.Ü. DTCF Yay. No 192, ANKARA.
- EMİROĞLU, M., 1971, "Coğrafi Bölgelere Göre Kırsal Yerleşmelerin Yüzölçümü, Parsel Sayısı ve Genişlikleriyle İlgili Bir Araştırma", A.Ü. DTCF Coğr. Enst. Derg. Sayı 3-4, ANKARA. s.109-138.
- ERDENTUĞ, N., 1968, Hal Köyünün Etnolojik Tetkiki, A.Ü. DTCF Yay. No 109, ANKARA.
- ERDENTUĞ, N., 1976, Sün Köyünün Etnolojik Tetkiki, A.Ü. Eğt. Fak. Yay. No16, ANKARA.

- ERİNÇ, S., 1953, Doğu Anadolu Coğrafyası, İ.Ü. Coğr. Enst. Yay. No 15, İSTANBUL.
- GEDİZ, A., 1954, "Şeker Pancarının İklim ve Toprakla Münasebetleri", TŞF AŞ. Pancar Dergisi, Sayı 39, ANKARA, s.18-20.
- GEDİZ, A., 1961, Şeker Pancarı Ziraatinin Türkiye'nin Zirai ve İktisadi Bünyesindeki Yeri, TŞF AŞ. Neşriyatı Yay. No 82, ANKARA.
- GÖNEY, S., 1973, "Büyük Menderes Bölgesinde Köy Meskenleri", İ.Ü. Coğr. Enst. Derg. Cilt 10, Sayı 18-19, İSTANBUL, s. 308-338.
- GÖZENÇ, S., 1977, "Arazinin Kullanılması ve Değerlendirilmesinin Coğrafi Yönden Tetkiki", İ.Ü. Coğr. Ens. Derg. Sayı 20-21, İSTANBUL, s.160-181.
- GÖZENÇ, S., 1978, Küçük Menderes Havzasında Arazi Kullanılışı ve Sınıflandırılması, İ.Ü. Coğr. Enst. Yay. No 2369, İSTANBUL.
- GÜÇBİLMEZ, E., 1972, Yeni Mahalle ve Kayadibi: Karşılaştırmalı Bir Köy Araştırması, Sevinç Matbaası, ANKARA.
- GÜRİZ, A., 1971, "Kır Yerleşmelerinde Mülkiyet", Türkiye Coğrafi ve Sosyal Araştırmalar, İSTANBUL, s. 87-117.
- HÜTTEROTH, W.D., 1971, "İç Anadolu'da Sosyal Yapının Arazi Bölünmesi ve İskan Üzerindeki Etkileri", Türkiye Coğrafi ve Sosyal Araştırmalar, İSTANBUL, s. 55-85.
- İNANDIK, H., 1950, "Diyarbakır Civarında Köy Hayatı", İ.Ü. Coğr. Enst. Derg. Cilt 1, Sayı 1, İSTANBUL. s. 139-142
- İNANDIK, H., 1956, "Adapazarı Ovası ve Çevresinde Nüfus ve Yerleşme", İ.Ü. Coğr. Enst. Derg. Cilt 4, Sayı 7, İSTANBUL, s. 85-86.
- İNANDIK, H., 1958, "Doğu Karadeniz Bölgesinde Köy Hayatı" İ.Ü. Coğr. Enst. Derg. Cilt 5, Sayı 9, İSTANBUL, s.148-159.

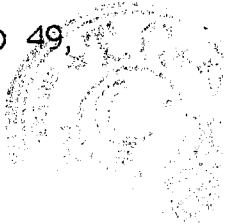
- KALELİOĞLU, E., 1970, "Gaziantep Yöresinde Yerleşme, Meskenler, Nüfus ve Ekonomik Faaliyetler", A.Ü. DTCF Derg. Cilt 27, Sayı 3-4, ANKARA, s.39-98.
- KALELİOĞLU, E., 1989, "Güneydoğu Anadolu Bölgesinin Tarımsal Yapısı", Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Coğrafya Araştırmaları Dergisi, Cilt1, Sayı1, ANKARA, s.159-168.
- KARA, H., 1977, "Çukurova'nın Üç Köyünde Tarım-Nüfus İlişkileri ve Bölge-Kır Kesimi Sorunları Konusunda Bir İnceleme", A.Ü. DTCF Coğr. Arşt. Derg. Sayı 8, ANKARA, s.159-192.
- KARABORAN, H. H., 1982a, Hatay-Maraş Çöküntü Hendeğinde İki Yeni Yerleşme Merkezi: Hasa ve İslahiye'nin Kuruluş ve Gelişmesi, (Basılmamış Doçentlik Tezi), ELAZIĞ.
- KARABORAN, H.H., 1982b, "Folklor Açısından Yukarı Çukurova, Hatay-Maraş Çöküntü Hendeğinde Mevkii Adları", İkinci Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, İkinci Halk Ed., Kültür ve Turizm Bakanlığı, MİFAD Yay. No 38, Semp.ve kongre Bildirileri Dizisi 9, ANKARA, s.265-274.
- KARABORAN, H.H., 1984, "Türkiye'de Mevkii Adları Üzerine Bir Araştırma", Kültür ve Turizm Bakanlığı, Milli Folk.Araşt.Dai.Bşk.Yay.No 60, Seminer ve Kongre Bildirileri Dizisi 17, Başbakanlık Basımevi, ANKARA, s.97-148.
- KARABORAN, H.H., 1985, "İki Eğreti Yerleşme Şekli: Banı ve Pey", Türk Dün. Araşt. Derg. Sayı 39, ANKARA, s.83-104.
- KARABORAN, H.H., 1987a, "Folklor Açısından Doğu Anadolu Bölgesinde Köy Araştırmalarının Önemi", Türk Dün. Araşt. Derg. Sayı 49, İSTANBUL, s.143-158.

- KARABORAN, H.H., 1987b, "Bölge Planlaması ve Coğrafya Bakımından Doğu Anadolu Bölgesinde Köy Araştırmalarının Önemi", Sekizinci Milli Türkoloji Kongresi, 14-18 Eylül 1987, Tebliğ, İSTANBUL.
- KARABORAN, H.H., 1989, "Elazığ'da Endüstrileşme Faaliyetleri", F.Ü. Dergisi (Sosyal Bilimler), Cilt 3, Sayı 2, ELAZIĞ, s.141-196.
- KOLARS, J., 1971, "Tarımda Değişim Sistemleri", Türkiye Coğrafi ve Sosyal Araştırmalar, İSTANBUL, s.115-145.
- KUBAN, D., 1970, 1968 Yazında Keban Barajı Bölgesinde Köy Mimarisi İncelmeleriyle İlgili Ön Rapor, İTÜ Keban Projesi Yayınları, Seri1, No1, ANKARA.
- ÖZEY, R., 1982, Güzelyayla Köyünün Coğrafi Etüdü, Ata. Üniv. Fen-Ed. Fak. Coğr. Böl., (Basılmamış Doktora Ön Çalışması), ERZURUM.
- ÖZEY, R., 1986, "Bölgesel Coğrafya Açısından Köy Coğrafya Etüdü Hakkında", Ata. Üniv. Fen-Ed. Fak. Araşt. Derg. Sayı15, ERZURUM, s.65-72.
- ÖZGÜR, E.M., 1986, Bağıvar Köyü Uygulamalı Coğrafya Araştırması, G.Ü. Sos.Bil.Enst., (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), ANKARA.
- SARACOĞLU, H., 1956, Doğu Anadolu, Cilt1, Türkiye Coğrafyası Üzerine Etüdler, Maarif Vekaleti Neşriyatı, İSTANBUL.
- SARIBEYOĞLU, M., 1951, Aşağı Murat Bölgesinin Beşeri Coğrafyası, A.Ü. DTCF Doğu Anadolu Araşt. İstasyonu, Yay. No 1, İSTANBUL.
- SAVAŞ, R., 1965, Genel Tarla Ziraatı, ANKARA.
- SELEN, H.S., 1945, "Türkiye'de Köy Yerleşmeleri ve Şehirleşme Hareketleri", Türk Coğr. Derg. Sayı 7-8, ANKARA, s.97-113.
- SERGÜN, Ü., 1975, Uluova, Beşeri Coğrafya Açısından Bir Araştırma, İ.Ü. Ed. Fak. Yay. No 2029, Coğr. Enst. Yay. No 82, İSTANBUL.

- SİLİER, O., 1976, Keban Köylerinde Sosyo-Ekonomik Yapı ve Yeniden Yerleşim Sorunları, ODTÜ İBF Yay. No 7, ANKARA.
- SUNGUROĞLU, İ., 1958, Harput Yollarında, Cilt1-2, İSTANBUL.
- TANOĞLU, A., 1945, "Türkiye'de Çiftçi Nüfus Yoğunluğu Meselesi", Türk Coğr. Derg. Sayı 7-8, ANKARA, s.109-118.
- TANOĞLU, A., 1954, "İskan Coğrafyası, Esas Fikirler, Problemler ve Metod", Türkiyat Mecmuası, Cilt 11, Sayı 11, İSTANBUL, s.1-32.
- TANOĞLU, A., 1968, Ziraat Hayatı, İ.Ü. Yay. No 117, Coğr. Enst. Yay. No 8, İSTANBUL.
- TANOĞLU, A., 1969, Nüfus ve Yerleşme, İ.Ü. Yay. No 1183, Ed.Fak. Coğr. Enst. Neşriyatı No 45, İSTANBUL.
- TONBUL, S., 1985, Kuzova-Hasandağı ve Çevresinin (Elazığ Batısı) Fiziki Coğrafyası, F.Ü. Sos. Bil. Enst. (Basılmamış Doktora Tezi), ELAZIĞ.
- TONBUL, S., 1987a, "Elazığ Batısının Genel Jeomorfolojik Özellikleri ve Gelişimi" Jeomorfoloji Dergisi, Sayı 15, ANKARA, s.37.
- TONBUL, S., 1987b, "Elazığ Batısının Bitki Örtüsü Özellikleri" F.Ü. Dergisi (Sosyal Bilimler), Cilt1, Sayı1, ELAZIĞ, s.209-244.
- TONBUL, S., 1989, "Elazığ Batısının Toprak Coğrafyası", F.Ü. Dergisi (Sosyal Bilimler), Cilt 3, Sayı1, ELAZIĞ, s.211-234.
- TUNÇDİLEK, N.,1957, "İç Anadolu Bölgesinin Kuzeybatı Bölümündeki Köylerde Tarla Şekilleri ve Mülkiyet", Türk Coğr. Derg. Sayı 17, İSTANBUL, s.119-124
- TUNÇDİLEK, N., 1964, Bozaniç Köyü, İ.Ü. Yay.No 1083, İSTANBUL.
- TUNÇDİLEK, N., 1967, Türkiye İskan Coğrafyası-Kır İskanı (Köyaltı İskan Şekilleri), İ.Ü. Ed. Fak. Yay. No 1283, Coğr. Enst. Yay. No 49, İSTANBUL.

- TUNÇDİLEK, N., 1971, "Kır Yerleşmeleri : Köyaltı İskan Şekilleri", Türkiye Coğrafi ve Sosyal Araştırmalar, İSTANBUL, s.17.
- TÜMERTEKİN, E., 1978, Beşeri Coğrafyaya Giriş, İ.Ü. Yay. No 2464, Coğr. Enst. Yay. No 100, İSTANBUL.
- ÜNAL, M.A., 1989, XVI. Yüzyılda Harput Sancağı (1518-1566), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları 14. Dizi, Sayı 7, ANKARA.
- YALÇIN, O., 1982, Elazığ ve Doğu Anadolu Bölgesi, İSTANBUL.
- YÜCEL, T., 1971, "Toprak Reformu Hakkında Coğrafi Düşünceler", Türk Kültürü Araşt. Enst., Türk Kültürü Dergisi, Sayı 107, ANKARA, s.886-899.
- YÜCEL, T., 1988, "Türkiye'de Kır Yerleşme Tipleri", Türk Kültürü Araşt. Enst., Türk Kültürü Dergisi, Sayı 26, ANKARA, s.69.

DİE, 1935-1985 dönemine ait nüfus istatistikleri.

DSİ, 1964, Kuzova Projesi, Cıp Barajı Sulamasına Ait Planlama Raporu, DSİ Gen. Müd., 9. Bölge Müd., ELAZIĞ.

HGM, 1959, 1/25000 Ölçekli Türkiye Topoğrafya Haritasının Cıp ve Poyraz Köyleriyle İlgili Paftaları.

Elazığ Tapu ve Kadastro Müdürlüğü, 1/500, 1/1000, 1/2000 ve 1/5000 ölçekli Cıp ve Poyraz köyleri kadastro planları ve tapu kayıtları.

UYGULANAN ANKET ÖRNEĞİ

Köyün Adı :

Anketin Uygulandığı tarih :

Anketi Cevaplayanın Adı Soyadı :

Mesleği :

Doğum yeri ve yaşı :

1) Aileniz toplam kaç kişi : .....

2) Aile bireylerinin yaşları :

	<u>Erkek çocuklar</u>	<u>Kız çocuklar</u>
Büyükbaba :	1)	1) .....
Büyükanne :	2)	2) .....

3) Bu köye dışarıdan mı geldiniz ? .....

Dışarıdan geldiyseniz nereden ve ne zaman geldiniz ? .....

Geliş sebebiniz nedir ? .....

4) Ailenizden dışarıya göçen var mı ? .....

Niçin ve ne zaman gitti ? .....

Nereye gitti ? .....

5) Ailenizdeki bireylerin eğitim durumu ?

	<u>Erkek çocuklar</u>	<u>Kız çocuklar</u>
Büyükbaba :	1)	1) .....
Büyükanne :	2)	2) .....

6) Evinizin yapılış tarihi : .....

Eviniz kaç odalı ? .....

7) Evinizde şunlardan hangileri var ?

( ) Salon ( ) Balkon ( ) Mutfak ( ) Kiler ( ) Banyo ( ) Tuvalet

( ) Ahır ( ) Samanlık ( ) Kümes ( ) Odunluk ( ) Alet ve Makina Deposu

- 8) Evinizin çatısı ne ile örtülüdür ? .....
- 9) Evinizin duvarları ne ile inşa edilmiştir ? .....
- 10) Pencerelerin ebatları ve hangi yöne baktığı ? .....
- 11) Evinizin yüzölçümü ne kadardır ? .....
- 12) Evinizin temeli hangi malzemeden inşa edilmiştir ? .....
- Temel derinliği ne kadardır ? .....
- Temelde harç olarak ne kullanılmıştır ? .....
- 13) İnşaat malzemesini nereden temin ediyorsunuz ? .....
- 14) Evinizin çatısı ne şekildedir ? .....
- 15) Kaç dönüm tarlanız var ? Sulu : ..... Kıraç : .....
- Kaç parça (parsel) tarlanız var ? Sulu : ..... Kıraç : .....
- Parsellere göre tarla yüzölçümleri
- Sulu : 1) ..... 2) ..... 3) ..... 4) ..... 5) .....
- Kıraç : 1) ..... 2) ..... 3) ..... 4) ..... 5) .....
- 16) Yarıcı veya kiracı usulü tarlanız var mı ? .....
- ( ) Yarıcıyım ( ) Kiracıyım ( ) Tarla sahibiyim
- 17) Tarlalarınıza genellikle ne ve ne kadar ekiyorsunuz ? .....
- 18) Kaç tane meyve ağacınız var ? .....
- 19) Hangi cins gübre ve yılda ne kadar kullanıyorsunuz ? .....
- 20) Tarlanızdan ürün türüne göre bire kaç alıyorsunuz ?
- 1) ..... 2) ..... 3) ..... 4) .....
- 21) Ekime ne zaman başlıyorsunuz ve ne zaman hasat ediyorsunuz ?

Ekim

Hasat

- 1) .....
- 2) .....
- 3) .....

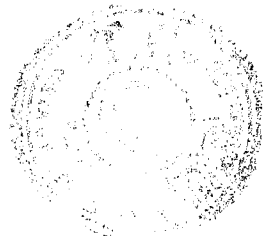

Foto 1: Cip Köyünde, kerpiçten yapılmış iki ayrı konut (Tek katlı olanın dışı çimento harcı ile sıvanmıştır).

Foto 2: Poyraz köyündeki iki katlı kerpiç konutlardan biri.

Foto 3: Cip Köyünde, caminin bulunduğu ve köyün nüvesini oluşturduğu yer.

Foto 4: Cip köyünde, konutların bir kısmının toplu görünüşü.

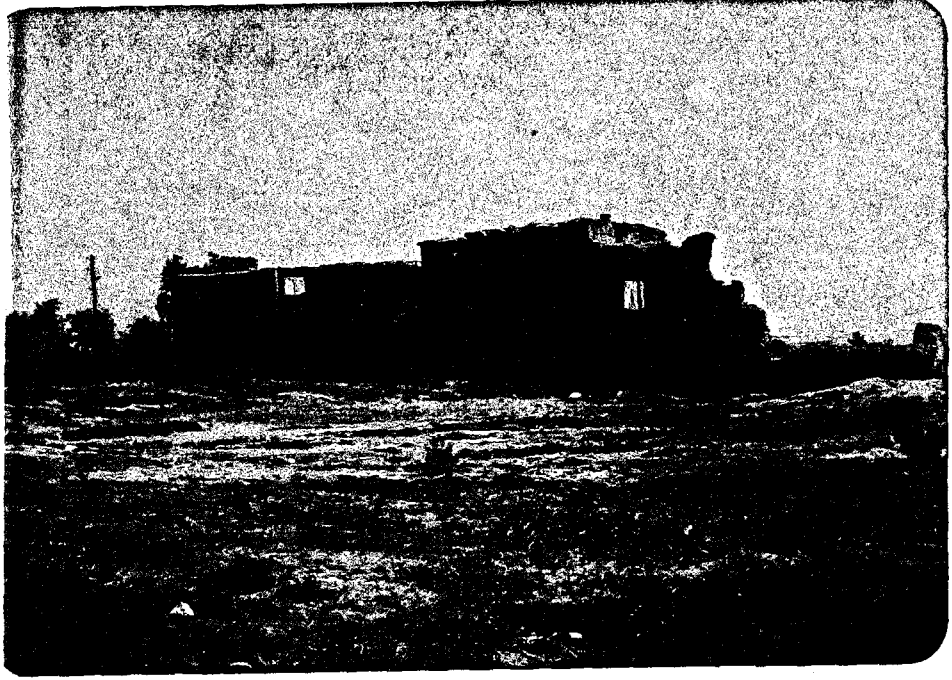

Foto 5: Poyraz köyünde, kerpiçten yapılmış ve günümüzde harabe halinde olan iki katlı bir konut.

Foto 6: Cip köyünde, eklentinin eve bitişik, fakat ayrı bir çatı altında bulunan tipine örnek bir mesken.

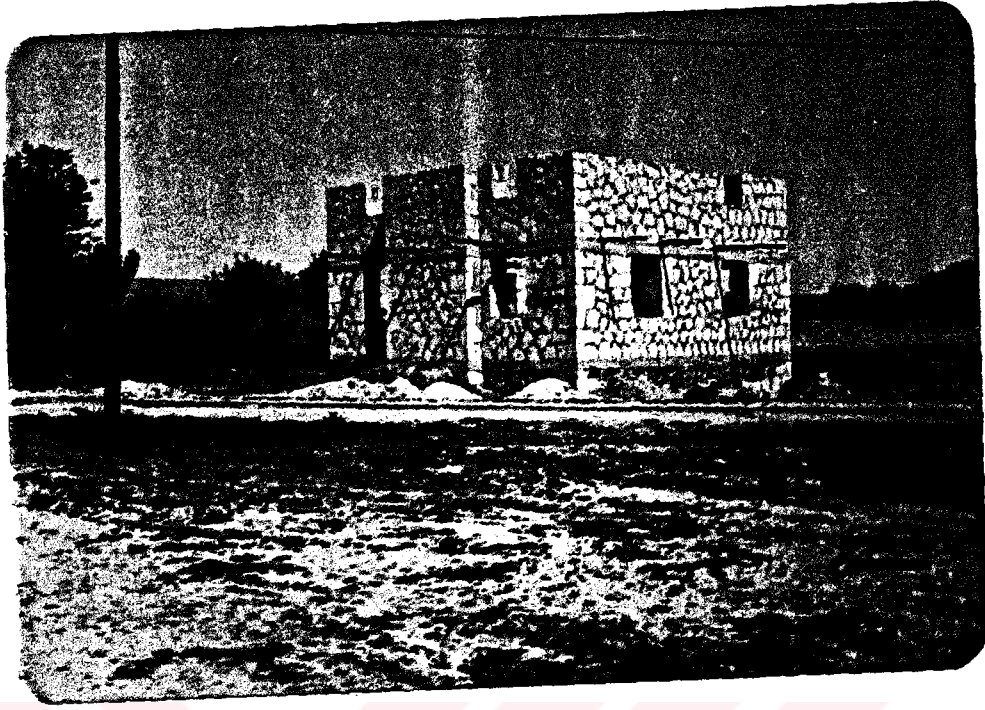

Foto 7: Poyraz köyünde, inşasında tamamen taş kullanılan ve yapılmakta olan yeni cami.

Foto 8: Çip köyünde yapı malzemesi, fonksiyonları ve yapılaş tarihleri farklı konutlardan ikisinin birlikte görünüşü.

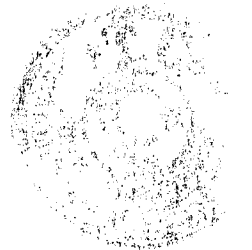

Foto 9: Cip Köyünde sayfiye evlerinden biri.

Foto 10: Poyraz köyünde en fazla mülkiyete sahip olan ailenin konutu ve eklentisi.

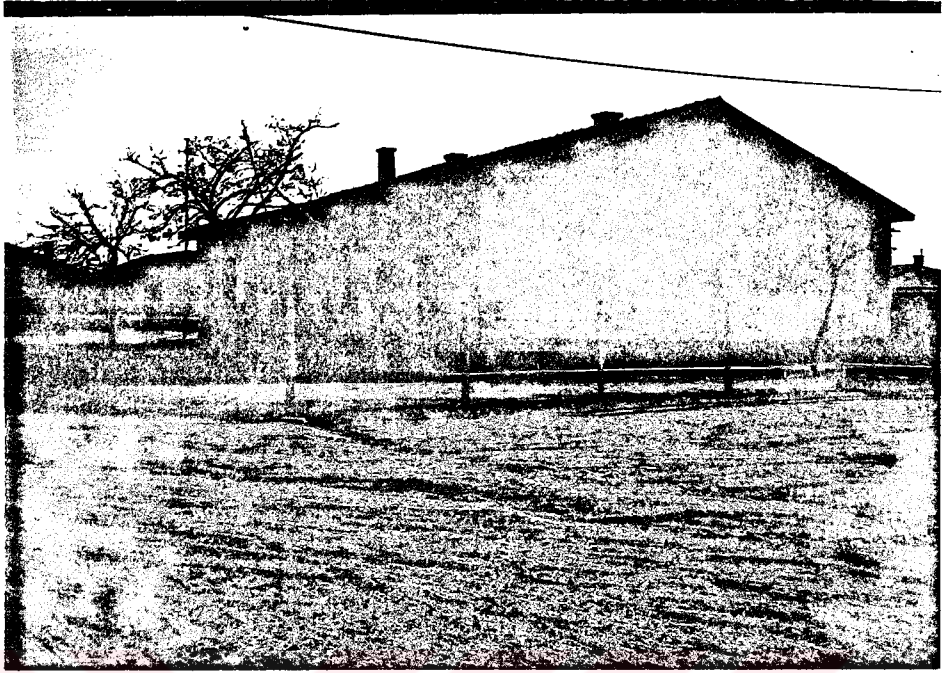

Foto 11: Cipe Köyü İlkokulu.

Foto 12: Cipe köyünde, Sarıni Çayı-Eski Keban karayolu kesişiminde bulunan bir çeşme.

Foto 13. C1P köyünde, Çemişgezek'ten gelenlere ait bitişik nizamda yapılmış bir konut.

Foto 14: Poyraz Köyündeki Çelikbilekli
mahallesinden bir görünüş.

Foto 15: Cıp Köyünde meyve bahçesi.

Foto 16: Cıp köyünde, Sarini Çayı kenarındaki kavaklıklar.

Foto 17: Cip köyü sulu tarım arazisinin genel görünüşü (Fotograf Cip Barajı setti üzerinden, kuzeye doğru alınmıştır).

Foto 22: Cip Köyündeki değirmen.

Foto 23: Poyraz köyündeki Tarım Kredi Kooperatifi.

Foto 18: Cip Köyünde, üst katı ev, alt katı ise bakkal, kahvehane, telefon santrali ve tüpgaz bayii olarak kullanılan bina.

Foto 19: Cip köyündeki, bakkal ve kahvehane'nin bulunduğu bina. (Öndeki kesme blok taşlar, mezarlık civarında bulunan tarihi temel kalıntılarından çıkarılıp getirilmiştir.)

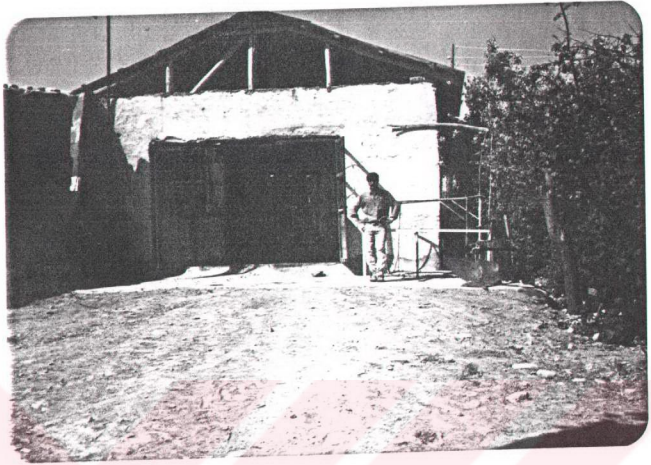

Foto 20: Poyraz köyündeki Demir Doğrama ve Kaynak Atölyesi.

Foto 21: Poyraz köyündeki değirmen.

Foto 2.4: Cip köyünün Genel Görünüşü
(Güneydeki Bazalt platosu üzerinden
kuzeye baktık).